

TAMPEREEN YLIOPISTO

Heidi Väärämäki

OLYMPIATULEN POLTTEESSA

Suomalaisten Kiinan-kirjeenvaihtajien työ ja sen muutos 2000-luvulla
olympialaisiin valmistautuneessa Kiinassa.

Tiedotusopin pro gradu -tutkielma

Helmikuu 2016

TAMPEREEN YLIOPISTO

Viestinnän, median ja teatterin yksikkö

VÄÄRÄMÄKI, HEIDI: Olympiatulen poltteessa – Suomalaisten Kiinan-kirjeenvaihtajien työ ja sen muutos 2000-luvulla olympialaisiin valmistautuneessa Kiinassa.

Pro gradu -tutkielma, 110 s., 5 liitesivua

Tiedotusoppi

Helmikuu 2016

Tämän tutkielman aiheena on suomalaisten Kiinan-kirjeenvaihtajien työ ja sen muutos olympialaisiin valmistautuneessa Kiinassa. Selvitän, vaikuttiko Kiinan olympialaisiin valmistautuminen suomalaiskirjeenvaihtajien työn arkeen ja millä tavalla 2000-luvun ensimmäinen vuosikymmen erosi Kiinan-kirjeenvaihtajien aiemmista vuosikymmenistä. Näitä eroja hahmottelen vertaamalla oman aineistoni antia aikaisempaan Kiinan-kirjeenvaihtajista tehtyyn tutkimukseen. Tutkimusaiheeni ponnistaa Kiinan kommunistihallinnon lupauksesta parantaa kirjeenvaihtajien toimintavapauksia, kun maalle myönnettiin vuoden 2008 kesäolympialaiset.

Vastaan tutkimuskysymyksiini kymmenen suomalaisen Kiinan-kirjeenvaihtajan haastatteluiden ja kirjekselymateriaalin pohjalta. Kirjeenvaihtajat asuivat ja työskentelivät Kiinassa tutkimusjaksoni aikana eli vuosina 2000–2008. Haastateltavien joukossa on kirjoittavia toimittajia ja televisiotuottajia. Osa heistä oli vakituisessa työsuhteessa, osa freelancereita.

Työni tutkimuksellinen viitekehys rakentuu kahdesta osasta. Ensimmäinen koostuu aiemmasta kirjeenvaihtajatutkimuksesta, jonka perusteella hahmottelen yleiskuvan kirjeenvaihtajan työstä ja työskentelystä sananvapautta rajoittavissa oloissa. Toisessa osassa teen historiallisen katsauksen Kiinan-kirjeenvaihtajien työhön ja työoloihin.

Tutkimuksen empiirinen aineisto on kerätty teemahaastatteluilla ja kirjekselyllä. Teemoja on neljä: Kiinan-kirjeenvaihtajuuden alkutaival, työrupeama, sanavapaustilanne ja työn rajoitukset sekä erityiskysymykset eli olympialaisten vaikutus työhön ja arvio suomalaisesta Kiina-journalismista. Nämä teemat jakautuvat alateemoihin, joissa käsitellään kirjeenvaihtajien lähtökohtia, alkuunpääsyä työssä, päivärutiineita, aiheita ja ideoita, lähdekäytäntöjä, matkustamista ja liikkumista, tiedonhankinnan esteitä, sananvapaustilannetta, arkoja juttuaiheita ja työn teknisiä esteitä. Vastaan tutkimuskysymyksiini yhdistämällä teoriaohjaavaa ja aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Tämän tutkielman keskeinen tulos on, että kirjeenvaihtajien perustyöarkei Kiinassa muistutti niin sanottua klassista kirjeenvaihtajuutta, mutta arkea reunustivat vaativat työolot.

Työolojen hankaluuden voi tiivistää kahteen osaan: Työskentely oli haastavaa, koska Kiinan toimintakulttuuri ja kieli olivat kirjeenvaihtajille vieraita, eikä niihin sisälle pääsy ollut helppoa. Toiseksi työskentelyä vaikeuttivat Kiinan valtion kirjeenvaihtajille asettamat säännöt sekä kirjeenvaihtajiin kohdistunut valvonta ja vaikutusyritykset. Kiinan olympialaisiin valmistautuminen ja kirjeenvaihtajien työn sääntöuudistukset kehittivät suomalaisten Kiinan-kirjeenvaihtajien työoloja parempaan suuntaan. Täydellisestä median vapaudesta oltiin vielä kaukana. Työolojen vapautumista voi kutsua aaltoilevaksi. Kirjeenvaihtajien työn kontrollointi jatkui edelleen, mutta sen muodot muuttuivat. Vaikutusyritysten kohteeksi joutuivat kirjeenvaihtajien sijaan entistä useammin haastateltavat ja avustajat.

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	1
2. KIRJEENVAIHTAJIEN MUOTOKUVA	3
2.1 Kirjeenvaihtajuuden määrittely.....	3
2.2 Aikaisemman kirjeenvaihtajatutkimuksen esittelyä.....	4
2.3 Kirjeenvaihtajien työn arki ja ongelmat aikaisemmassa tutkimuksessa	7
2.3.1 Kirjeenvaihtaja on kotitoimitukselle asemamaansa asiantuntija	7
2.3.2 Paikallinen media ja internet tärkeimpiä lähteitä.....	8
2.3.3 Viranomaislähteille pääsy haastavaa ulkomaalaisille toimittajille	9
2.3.4 Avustaja on korvaamaton apu kirjeenvaihtajalle.....	10
2.3.5 Kirjeenvaihtajan työ sananvapautta rajoittavissa oloissa.....	11
2.4 Muuttuva kirjeenvaihtajuus	13
3. KIINAN-KIRJEENVAIHTAJIEN HISTORIA	15
3.1. Kommunistisen Kiinan alkuvuodet 1949–1966.....	15
3.2 Kulttuurivallankumouksen aikana 1966–1976 kirjeenvaihtajat joutuivat ahtaalle	17
3.3 Diplomatia Yhdysvaltojen kanssa avasi ovia Kiinaan	20
3.4 1980-luku ja Tiananmen	23
3.5 1990-luku ja vakituisten suomalaiskirjeenvaihtajien aika	25
4. KIINA JA KAUAN KAIVATTU OLYMPIAISÄNNYYS	28
4.1 Kiinan olympialupaukset	28
5. TUTKIMUSKYSYMYKSET, AINEISTO JA MENETELMÄT	31
5.1 Aineistona suomalaisten Kiinan-kirjeenvaihtajien teemahaastattelut.....	31
5.2 Aineistonkeruumenetelminä teemahaastattelu ja kirjekysely	32
5.3 Teemahaastattelukysymysten laatiminen.....	33
5.4 Haastattelutilanteet ja haastattelujen purkaminen.....	36
5.5 Aineiston etuja ja ongelmia	37
5.6. Aineiston tutkimusmenetelmänä teoriaohjaava sisällönanalyysi.....	39

6. KIINAN-KIRJEENVAIHTAJIEN TYÖN REUNAEHDOT ELI KIINAN SÄÄNNÖT KIRJEENVAIHTAJILLE	41
7. KIINAN-KIRJEENVAIHTAJIEN TYÖRUTIINIT	44
7.1 Töissä kellon ympäri eli kirjeenvaihtajien päivärutiinit.....	44
7.2 Ilman avustajaa ei synny juttuja.....	47
7.3 Propagandaa ja paperisotaa – tiedonhankinta Kiinassa	50
7.3.1 Paikallinen media	51
7.3.2 Internet.....	52
7.3.3 Viranomaiset ja tiedotustilaisuudet.....	54
7.3.4 Tavalliset kiinalaiset ja kansalaisaktivistit.....	58
7.3.5 Kansalaisjärjestöt ja muut asiantuntijat	60
8. KIRJEENVAIHTAJIIN KOHDISTUVA VALVONTA JA VAIKUTUSYRITYKSET SEKÄ NIIDEN VÄLTÄMINEN	63
8.1 Työlupa pitää ansaita joka vuosi.....	63
8.2 Waiban valvoo: Ulkoministeriön harjoittama valvonta	64
8.3 Turvallisuusviranomaiset ja muut tahot.....	68
8.4 Haastateltavien ja avustajan ahdistelu.....	71
8.5 Alueelliset erot.....	74
8.6 Valvonnan kiertäminen.....	75
8.6.1 Valvonnan välttäminen matkoilla.....	75
8.6.2 Haastateltavien ja avustajan suojeleminen	77
9. YKSILÖKOHTAISET EROT JA NIIDEN VAIKUTUS TYÖHÖN	79
9.1 Kielitaidon puute teki työstä raskaampaa	79
9.2 Vihaa ja rakkautta – Kirjeenvaihtajien asenne Kiinaa kohtaan	80
9.3 Kirjeenvaihtajien väliset erot työskentelyyn suhtautumisessa	81
9.4 Kirjeenvaihtajien arvio suomalaisesta Kiina-journalismista 2000-luvulla	82
10. PÄÄTELMÄT JA POHDINTA.....	85
10.1 Tämän työn merkitys ja jatkotutkimuksen aiheet	96
Lähteet.....	98

Liite 1. Teemahaastattelun runko	101
Liite 2. Kirjekysely.....	103
Liite 3. Tutkimukseen osallistuneet kirjeenvaihtajat.....	105

1. JOHDANTO

”Kun tiistaina haastattelin joutilaita rakennusmiehiä Pekingissä, poliisi tuli keskeyttämään ja tarkistamaan passini. Sen jälkeen poliisit seurasivat minua ja varmistivat, että jokainen haastateltavani näki heidän tarkkailevan. Sellainen panee Kiinassa harkitsemaan mitä sanoo ulkomaalaiselle toimittajalle.” (HS 13.8.2008)

Näin kirjoittaa Helsingin Sanomien Kiinan-kirjeenvaihtajana vuosina 2003–2008 työskennellyt Sami Sillanpää artikkelissaan, joka julkaistiin pari päivää Pekingin kesäolympialaisten alkamisen jälkeen. Kiinalla oli tuohon aikaan ollut jo pitkään huono maine sananvapauden ja ihmisoikeuksien toteuttamisessa. Kun Kiina haki vuoden 2008 kesäolympialaisten isännyyttä, maan johto lupasi, että se parantaa median vapauksia. Kansainvälinen olympiakomitea KOK uskoi, että maailman huomion kohdistuessa Kiinaan, maan täytyisi parantaa myös ihmisoikeustilannettaan: Kiina sai kisaisännyyden. Vuoden 2007 alussa kovalla tohinalla olympialaisiin valmistautunut Kiinan ottikin askeleen kohti lupauksiaan. Hallitus julisti uudet, väliaikaiset säännöt, joiden mukaan ulkomaalaiset toimittajat saavat matkustaa vapaasti eri puolille Kiinaa ja haastatella ketä tahansa haastateltavan omalla suostumuksella. Aikaisemmin haastatteluihin piti anoa lupa hallitukselta, samoin kuin oman asemakaupungin ulkopuolelle matkustamiseen. Nämä olivat isoja lupauksia kirjeenvaihtajien kannalta – mutta mitä tapahtui käytännössä?

Vuonna 2007 Kiinassa työskennelleitä kirjeenvaihtajia haastatellut ihmisoikeusjärjestö Human Rights Watch kertoi raportissaan, että joidenkin toimittajien mukaan toisinajattelijoiden, ihmisoikeusaktivistien ja muiden lähteiden tavoittaminen todella helpottui, kuten myös matkustaminen oman asemakaupungin ulkopuolelle. Silti virallisten lupausten ja todellisuuden välillä ammitti iso kuilu. Lähes kaikki järjestön haastattelemat toimittajat kertoivat kohdanneensa ongelmia sellaisten juttujen tekemisessä, jotka viranomaiset juuri sillä hetkellä katsoivat arkaluontoisiksi. Nämä haastavissa oloissa työskentelyyn liittyvät erityispiirteet ovat tutkimukseni innoittaja ja lähtökohta. Tutkimukseni pääkysymys on, minkälaista oli kirjeenvaihtajien työskentely olympialaisiin valmistautuvassa Kiinassa 2000-luvulla. Selvitän, vaikuttiko Kiinan olympialaisiin valmistautuminen suomalaiskirjeenvaihtajien työarkeen, ja millä tavalla 2000-luku erosi Kiinan-kirjeenvaihtajien aiemmista vuosikymmenistä. Keskityn tutkimuksessani erityisesti suomalaisten kirjeenvaihtajien näkökulmaan, koska kansainvälisiä selvityksiä on tehty muutamia.

Tutkimuksellinen viitekehyseni rakentuu kahdesta osasta. Ensimmäisessä hahmottelen aikaisemman kirjeenvaihtajatutkimuksen perusteella yleiskuvan kirjeenvaihtajan työstä ja työskentelystä sananvapautta rajoittavissa oloissa. Toisessa osassa teen historiallisen katsauksen Kiinan-kirjeenvaihtajien työhön ja työoloihin 1940-luvulta aina 1990-luvulle. Näin oma tutkimuskohteeni asettuu historiallisiin mittasuhteisiin. Lisäksi kuvailen historiakatsauksessa Kiinan olympioproosessia. Tässä historiaa ja olympioproosessia kartoittavassa osassa minulla on ollut apuna

aikaisemmat Kiinan-kirjeenvaihtajia käsitelleet tutkimukset, kirjeenvaihtajien omat elämäkerrat ja eri järjestöjen raportit. Tätä tutkimuksellista viitekehystä vasten peilaan haastatteluaineistoani ja yritän näin vastata tutkimuskysymyksiini eli millaista Kiinan-kirjeenvaihtajien työ oli 2000-luvulla, miten olympiahanke vaikutti siihen ja miten kirjeenvaihtajien työ on muuttunut aikaisempiin vuosikymmeniin verrattuna. Analyysin tuloksia esittelen luvusta seitsemän alkaen. Sitä ennen esittelen tarkemmin tutkimuskysymykseni, aineiston ja tutkimusmenetelmät.

2. KIRJEENVAIHTAJIEN MUOTOKUVA

2.1 Kirjeenvaihtajuuden määrittely

Kirjeenvaihtajalla on perinteisesti tarkoitettu ”varsinaisesti lähetettyjä kirjeenvaihtajia”, jotka ovat ulkomaille akkreditoituja, työsopimussuhteessa olevia toimittajia (staff correspondent). (Vesikansa 1977, 42–45). Moskovan kirjeenvaihtajia tutkineen Turo Uskalin määritelmän mukaan kirjeenvaihtajia ovat sellaiset toimittajat, joilla on vakinainen työsuhde yhteen tai useampaan viestimeen ja pääasiallinen asemapaikka ulkomailla. (Uskali 2003, 17.) Kirjeenvaihtajia ei pidä sekoittaa kotimaassa työskenteleviin ulkomaantoimittajiin, vaikka ainakin omista haastateltavistani moni oli työskennellyt ulkomaantoimittajana ennen kirjeenvaihtajaksi ryhtymistään. Ulkomailla työskentelevän kirjeenvaihtajan työ on usein ympärivuorokautista ja itsenäisempää kuin kotimaassa työskentelevien ulkomaantoimittajien. (Uskali 2003, 17.) Kirjeenvaihtajat rinnastetaan yleensä toimitusyhteisössä uutispäällikkötason journalisteiksi. (mt. 36.)

Ulf Hannerz jakaa perinteiset kirjeenvaihtajat kiertäjiin (spiralists) ja pitkäaikaisiin (longtimers) sen mukaan, vaihtavatko he asemamaata muutaman vuoden välein vai pyysyvätkö he kirjeenvaihtajina jopa vuosikymmenen samassa paikassa. Nykyään pitkäaikaisia kirjeenvaihtajia on varsin vähän. Pitkään samassa maassa olevat toimittajat ovat usein avustajia, eivätkä vakituksessa työsuhteessa olevia kirjeenvaihtajia. (Hannerz 2004, 82–83.) Kiertäjistäkin moni palaa nykyään pestinsä jälkeen kotitoimitukseen ainakin joksikin aikaa, jotta pysyisi mukana siinä, mitkä asiat kotimaassa puhuttavat. Kirjeenvaihtajankin on osattava palvella jutuillaan kotimaista yleisöä.

Perinteisten kirjeenvaihtajien lisäksi ulkomailta uutisoi usein avustajia. Ulkomaanavustaja (stringer) voi olla vakinaisuusluonteinen avustaja, jolle voidaan maksaa peruspalkkaa, vapaa yrittäjä eli freelancer tai satunnainen juttujen lähettäjä. (Vesikansa 1977, 42–45.). Hannerzin mukaan nämä ulkomaanavustajat muodostavat kirjeenvaihtajuuden epävirallisen sektorin. (Hannerz 2004, 74.) Kirjeenvaihtajuuden epäviralliseen sektoriin voi mielestäni lukea myös niin sanotut laskuvarjokirjeenvaihtajat, jotka matkustavat esimerkiksi konfliktialueelle suhteellisen lyhyeksi ajaksi ja palaavat sitten työskentelemään kotitoimitukseen. Myös he eroavat perinteisistä, asemamaahan vuosiksi kiinnitetyistä kirjeenvaihtajista.

Useissa kirjeenvaihtajatutkimuksissa ulkomailta raportoivat toimittajat on siis jaettu työsuhteen laadun perusteella varsinaisiin lähetettyihin kirjeenvaihtajiin ja ulkomaanavustajiin. Sen sijaan F. W. Hodgson ei jaottele kirjeenvaihtajia ja avustajia näin jyrkästi. Hänen mukaansa ulkomaankirjeenvaihtajat ovat pääosin vakituksia (staff) journalisteja, mutta kirjeenvaihtajana voi pitää myös freelancereita. (Hodgson 1992, 28.) Omassa tutkimuksessani olen Hodgsonin kanssa samoilla linjoilla. Määrittelen kirjeenvaihtajiksi sekä ne Kiinassa asuvat toimittajat, joilla on

vakituinen työsuhde yhteen tai useampaan suomalaiseen viestimeen ja lisäksi ne Kiinassa vakituisesti asuvat toimittajat, jotka työskentelevät säännöllisesti eri viestimille vapaina yrittäjinä. Perustelen tätä sillä, että kaikki paitsi yksi haastattelemistani freelancerina työskentelevistä toimittajista teki toimittajan työtä Kiinassa päivittäisenä työnään. Kiinasta kirjoittaminen oli heille pääasiallinen elinkeino, ja heillä oli vakituisia asiakasmedioita, joille he toimittivat juttuja säännöllisesti. Siksi en näe syytä siihen, että heidät pitäisi työsuhteen perusteella erotella perinteisistä lähetetyistä kirjeenvaihtajista. Lisäksi heillä kaikilla oli toimittaja-akkreditointi Kiinaan jonkin suomalaismedian kautta. Tämäkin puoltaa sitä, että he olivat kirjeenvaihtajia siinä missä perinteiset, vakinaisessa työsuhteessa olevat lähetetyt kirjeenvaihtajat. Tutkimukseni ulkopuolelle jäivät sellaiset Kiinassa asuvat suomalaiset, jotka työskentelivät epäsäännöllisesti freelancereina joillekin medioille, mutta tekivät pääasiassa jotain muuta työtä. Keskityin työssäni niihin toimittajiin, jotka elättivät itsensä journalismilla Kiinassa, Kiinan-kirjeenvaihtajina.

2.2 Aikaisemman kirjeenvaihtajatutkimuksen esittelyä

Joukkoviestintätutkimuksessa ollaan jo pitkään oltu kiinnostuneita valtioiden välisestä uutisvälityksestä, mutta yksittäiset kirjeenvaihtajat eivät ole kuuluneet erityisen kiinnostuksen kohteisiin Suomessa, eivätkä ulkomailla. Suomessa kirjeenvaihtajien työtä laajemmin ovat tutkineet vain Turo Uskali varhaisia Moskovan kirjeenvaihtajia käsitelleessä väitöskirjassaan Älä kirjoita itseäsi ulos (2003) ja Tuomo Mörä väitöskirjassaan EU-journalismin anatomia (1999).

Uskalin vuonna 2003 valmistunut väitöskirja on hänen mukaansa kansainvälisestikin tarkasteltuna vasta ensimmäinen pelkästään ulkomaankirjeenvaihtajista tehty väitöskirjatyö (Uskali 2003, 15–16). Väitöskirjassaan Uskali kartoittaa kuuden suomalaisen joukkoviestimen Moskovan-kirjeenvaihtajuuden alkutaivalta vuosilta 1957–1975. Hän selvittää, miten kirjeenvaihtajat tekivät käytännössä työtään, minkälaisia juttuja he välittivät Suomeen ja miksi Moskovan-kirjeenvaihtajat työskentelivät, niin kuin työskentelivät (Uskali 2003, 19–20.) Vaikka varhaisten Moskovan-kirjeenvaihtajien työoloja ei voi suoraan verrata 2000-luvun Kiinaan, Uskalin tutkimus auttoi minua hahmottamaan, mitä seikkoja kannattaa ottaa huomioon, kun tutkii kirjeenvaihtajien työskentelyä sananvapautta rajoittavassa maassa. Myös Uskalin pro gradu -tutkimus Moskovan kirjeenvaihtajien työnesteet: Tutkimus suomalaisten Moskovan kirjeenvaihtajien työn muutoksesta glasnostin aikana (1985–1993) auttoi haastattelurungon tekemisessä ja hahmottamaan oman tutkimukseni rakennetta. Uskali tutki esimerkiksi matkustus- ja liikkumisrajoituksia ja viranomaisten tiedotusasenteita, jotka ovat tärkeässä roolissa myös omassa tutkimuksessani (Uskali 1994, 65,72).

Vaikka suomalaisista kirjeenvaihtajista ei ole juurikaan laajoja tutkimuksia, heitä on tutkittu useissa pro gradu -tutkimuksissa. Suomalainen kirjeenvaihtajuus ei siis ole täysin kartoittamaton alue. Esimerkiksi Aino Pekkarinen (2010) on tutkinut opinnäytetyössään suomalaisia Puolan-

kirjeenvaihtajia ja Laura Pekonen (2005) suomalaisia Yhdysvaltain-kirjeenvaihtajia. Sotakirjeenvaihtajia ovat opinnäytteissään tutkineet ainakin Susanna Niinivaara gradussaan *Näkymättömät rintamat – Helsingin Sanomien ulkomaantoimitus ja Irakin sota* (2004), Johanna Kippo työssään *Suomalaisten Moskovan kirjeenvaihtajien kokemukset toisen Tshetschenian sodan uutisoinnissa* (2003) ja Pekka Mykkänen opinnäytteessään *Hyvän journalismin mahdollisuudet sodassa: Tutkimus Bosnian ja Ruandan sotakirjeenvaihtajista, heidän asenteistaan ja käsityksistään journalismista* (1995). Lisäksi ulkomaankirjeenvaihtajista on tehty muutamia yleisluontoisia opinnäytteitä.

Suomalainen kirjeenvaihtajatutkimuksen voi sanoa keskittyneen Neuvostoliittoon ja Venäjälle, Euroopan unionin alueelle, Yhdysvaltoihin ja konfliktialueille Lähi-idässä, Euroopassa ja Afrikassa. Vaikka Kiinassa on ollut suomalaisia kirjeenvaihtajia vuodesta 1972 asti, ensimmäinen laajempi Kiinan-kirjeenvaihtajien työtä selvittänyt tutkimus oli Päivi Koskisen pro gradu -tutkielma *Tiinanmenin varjossa – Suomalaisten Kiinan-kirjeenvaihtajien työskentely 1990-luvulla* (2008). Koskisen tutkimus on tarjonnut omalle tutkimukselleni hyvän pohjan Kiinan-kirjeenvaihtajien tutkimiseen. Opinnäytetyötään varten Koskinen haastatteli kuutta 1990-luvulla Kiinassa työskennellyttä kirjeenvaihtajaa. Tutkimus keskittyy erityisesti kahteen teemaan: Minkälaista oli Kiinan-kirjeenvaihtajien käytännön työ, ja miten viranomaisten säännöt ja kontrolli vaikuttivat työhön. Koskisen mukaan Kiinan-kirjeenvaihtajien työtä hallitsee kaksi teemaa: Kiinan avautuminen ja samanaikainen yhteiskunnan kontrolli (Koskinen 2008, 2). Nämä jännitteet ovat vahvasti esillä myös omassa tutkimuksessani. Lisäksi Koskisen tutkimus tuo omaan työhöni vertailevan ulottuvuuden tarjoamalla mahdollisuuden katsoa, miten kirjeenvaihtajien työ on muuttunut 1990-luvulta 2000-luvulle mentäessä.

Varsinaisen kirjeenvaihtajatutkimuksen lisäksi monissa ulkomaan uutisointia käsittelevissä tutkimuksissa on sivuttu kirjeenvaihtajien työtä. Näin on esimerkiksi Heikki Luostarisen julkisuuden hallintaa käsittelevässä tutkimuksessa *Mielen kersantit. Julkisuuden hallinta ja journalistiset vastastrategiat sotilaallisissa tilanteissa* (1994). Yksi kattavimmista suomalaisista kirjeenvaihtajan työtä käsittelevistä yleisteoksista on Turo Uskalin teos *Ulkomaan uutisten uusi maailma* (2007). Siinä Uskali käsittelee ulkomaan uutisten syntyprosessia eri näkökulmista ja sivuaa lyhyesti myös Kiinan-kirjeenvaihtajien työtä.

Jos Suomessa kirjeenvaihtajatutkimus on jäänyt vähäiseksi, ei kirjeenvaihtajia ole maailmallakaan tutkittu liikaa. Esimerkiksi ruotsalainen sosiaaliantropologi Ulf Hannerz ihmetteli vuonna 2004 ilmestyneessä *Foreign News – Exploring the world of foreign correspondents* -tutkimuksessaan sitä, kuinka vähän kirjeenvaihtajia on tutkittu. (Hannerz 2004, 8.) Hannerzin oma tutkimus perustuu ulkomaankirjeenvaihtajien haastatteluihin, joiden avulla hän kursii kokoon kuvan siitä, miten

ulkomaankirjeenvaihtajat työskentelevät maailman eri kolkissa. Suurin osa Hannerzin haastattelemista kirjeenvaihtajista on yhdysvaltalaisia tai länsieurooppalaisia isojen välineiden eliittikirjeenvaihtajia, mutta teos onnistuu käsittelemään hyvin kirjeenvaihtajan työn eri osa-alueita aina urakehityksestä aihevalintoihin ja arkisiin toimitusrutiineihin. Hannerz sivuaa tutkimuksessaan lyhyesti myös Kiinan-kirjeenvaihtajia.

Hannerzin lisäksi yhdysvaltalainen Stephen Hess on tutkinut kirjeenvaihtajien käytännön työtä teoksissaan *International News & Foreign Correspondents* (1996) ja *Trough their eyes* (2006). Jälkimmäisessä Hess selvitti kyselyn ja haastatteluiden avulla keitä Yhdysvalloissa työskentelevät kirjeenvaihtajat ovat, miten he työskentelevät ja mitä he kirjoittavat. Tutkimuksessa oli mukana myös suomalaisia kirjeenvaihtajia.

Haastavissa oloissa työskenteleviä kirjeenvaihtajia tutkineet Howard Tumber ja Frank Webster raportoivat tuloksiaan kirjassaan *Journalists Under Fire – Information war and Journalistic Practises* (2006). He haastattelivat viittäkymmentä sota-alueilta raportoinutta journalistia ja kuvaajaa siitä, miten he onnistuvat työskentelemään haastavissa oloissa. Tutkimuksessa selvitettiin muun muassa sitä, miten armeijan asettamat ehdot vaikuttavat sotakirjeenvaihtajien työhön, miten kirjeenvaihtajat pääsevät käsiksi uutisiin, millaisia avustajia he käyttävät ja miten he onnistuvat kesyttämään konfliktialueella työskentelyyn liittyvän pelon. Kaikki edellä mainitut tutkimukset ovat auttaneet minua hahmottelemaan yleiskuvaa kirjeenvaihtajien työstä luvussa 2.3.

Tutkimusten lisäksi minulle on ollut paljon hyötyä suomalaisten Kiinan-kirjeenvaihtajien omaelämäkerrallisista muistelmista, joista ensimmäiset on kirjoitettu jo 1970-luvulla. Näissä teoksissa kirjeenvaihtajat ovat kuvanneet elämänsä Kiinassa ja kiinalaista yhteiskuntaa laajemminkin. Ensimmäinen suomalainen Kiinan-kirjeenvaihtaja Jaakko Kaurinkoski kertoo perheensä elämästä kulttuurivallankumouksen jälkeisessä Kiinassa yhdessä vaimonsa Kaarina Kaurinkosken kanssa kirjoittamassa kirjassa *Kiinalaista arkipäivää* (1978). Entinen Suomen Kuvalehden Kiinan-kirjeenvaihtaja, sittemmin tutkijaksi siirtynyt Linda Jakobson on kirjoittanut kiinalaisesta elämänmenosta kahteenkin otteeseen kirjoissa *Mureneva muuri – Vuosi kiinalaisena* (1988) ja *Miljoona totuutta – Vuosikymmen Kiinassa* (1997). Muistelmissaan hän sivuaa myös kirjeenvaihtajan työtä. Yleisradion Kaukoidän kirjeenvaihtajana 1990-luvun lopussa työskennellyt Sinikka Artega on omistanut kokonaisen luvun Kiinan-kirjeenvaihtajan työolojen käsittelylle muistelmakirjassaan *Idän kirjeenvaihtaja* (1999). Samoin on tehnyt Helsingin Sanomien Kiinan-kirjeenvaihtajana vuosituhannen taitteessa työskennellyt Pekka Mykkänen. Mykkäsen teos *Kiina rynnistää huipulle* (2004) kertoo kattavasti kiinalaisesta yhteiskunnasta ja sen muutoksesta. Tuoreimpia Kiina-kuvauksia ovat Mykkäsen jälkeen Helsingin Sanomien Kiinan-kirjeenvaihtajaksi tulleen Sami Sillanpään arkielämän sattumuksista kertova pakinakokoelma *Kiina ilmiöitä* (2008) ja

MTV3:n ja Kauppalehden Aasian-kirjeenvaihtajana vuonna 2005 aloittaneen Petri Sarasteen kirja *Laowai – Kiinalaista menoa* (2008).

Näistä kirjeenvaihtajien Kiina-kuvauksista oli paljon apua sekä teemahaastattelurungon muokkaamisessa että Kiinan-kirjeenvaihtajien historiasta kertovan luvun kirjoittamisessa. Tässä kirjeenvaihtajien työn historiallisessa hahmotelussa oli suurta apua myös Pirkko-Liisa Kastarin väitöskirjasta *Mao, missä sä oot? – Kiinan kulttuurivallankumous Suomen 1960-luvun keskusteluissa* (2001). Siinä Kastari on koonnut tiiviin Kiinan-kirjeenvaihtajien historian Kiinan kansantasavallan synnystä aina 1970-luvulle saakka.

2.3 Kirjeenvaihtajien työn arki ja ongelmat aikaisemmassa tutkimuksessa

Tässä luvussa käsitelen lyhyesti oman tutkimukseni kannalta kiinnostavia kirjeenvaihtajien työn osa-alueita aikaisemman tutkimuskirjallisuuden perusteella, ja etsin niistä apua tutkimuskohteeni ymmärtämiseksi. Jotta voin tutkia Kiinan-kirjeenvaihtajuutta, minun pitää ensin ymmärtää, mitä käytännön kirjeenvaihtajuus yleensä on. Olen keskittynyt erityisesti kirjeenvaihtajien arkea ja vaikeissa olosuhteissa työskentelyä kuvaaviin tutkimuksiin. Tämän yleiskuvan muodostamisen jälkeen tarkennan katseeni Kiinan-kirjeenvaihtajiin ja keskityn luvussa kolme kuvaamaan Kiinan-kirjeenvaihtajien työtä ja sen muutoksia kansantasavallan perustamisesta aina 2000-luvulle saakka.

2.3.1 Kirjeenvaihtaja on kotitoimitukselle asemamaansa asiantuntija

Kirjeenvaihtajan työ on usein ympärivuorokautista ja itsenäisempää kuin kotimaassa työskentelevien ulkomaantoimittajien (Uskali 2003, 17). Kirjeenvaihtajan ei yleensä tarvitse kysyä joka päivä uutispäälliköltä, mikä on päivän aihe vaan hänen odotetaan olevan oman alueensa asioiden paras tuntija. (Tunstall 1971, 133.)

Viime vuosikymmeninä nopea teknologian kehittyminen on kuitenkin lähentänyt kirjeenvaihtajia ja kotitoimitusta. Nykyään kirjeenvaihtaja voi tavoittaa kotitoimituksessa istuvan pomon helposti sähköpostilla ja puhelimella melkein mistä tahansa maailman kolkasta. (Hannerz 2004, 151.) Samalla myös pomo voi tavoittaa kirjeenvaihtajan mistä tahansa ja mihin aikaan tahansa. Kirjeenvaihtajien työpäivää sääteleekin usein kaksi kelloa, koska hänen pitää elää sekä asemamaansa ajassa että kotitoimituksen aikataulujen mukaan. (mt. 211.) Esimerkiksi Pekingissä kirjeenvaihtajat ovat kuusi tuntia Suomessa sijaitsevaa kotitoimitusta edellä. Kirjeenvaihtajien työpäivä alkaa olla jo loppuillaan, kun kotitoimitus vasta käynnistelee päiväänsä. Välillä haastatteleman kirjeenvaihtajat tekivätkin pitkää päivää, jos kotitoimituksesta toivottiin juttua jostain päivänpäällisestä uutistapahtumasta, joka piti saada seuraavan päivän lehteen tai illan

uutislähetyskseen. Vielä vuonna 2009, jolloin tein kirjeenvaihtaja-haastattelut, verkon jatkuvasti päällä olevat deadlinet eivät puhuttaneet kirjeenvaihtajia.

Viestintäteknologioiden kehittyminen on johtanut siihen, että lieka kotitoimituksen ja kirjeenvaihtajien välillä on kiristynyt. Tämän huomasi myös Stephen Hess haastattellessaan kirjeenvaihtajia. Kotitoimituksessa voidaan nykyään seurata kansainvälisistä uutispalveluista reaaliaikaisesti, mitä kirjeenvaihtajan asemamaassa on meneillään. Tämä on vaikuttanut siihen, että esimiehet esittivät enemmän juttutoiveita ja usein halusivat kirjeenvaihtajiensa kirjoittavan niistä aiheista, joista muut kansainväliset mediat uutisoivat (Hess 2006, 78.) Tämä ei läheskään aina ilahduta kirjeenvaihtajia. Esimerkiksi Tumberin ja Websterin haastattelema sotakirjeenvaihtajia ärsytti, että esimies kotitoimituksesta esittää juttutoiveita tuntematta lainkaan asemamaan olosuhteista tai tapahtumien asiayhteyksistä. Helpolta kuulostava juttukeikka kaupungin toiselle puolelle ei välttämättä ole lainkaan mahdollinen esimerkiksi sodan runtelemassa kaupungissa (Tumber & Webster 2006, 101.)

Vaikka kirjeenvaihtajien itsenäisyys on kiistatta kaventunut uusien viestintäteknologioiden tullessa arkisiksi, ainakin Hannerzin haastattelemat kirjeenvaihtajat kokivat, että he olivat silti erittäin vapaita tekemään itse omat journalistiset ratkaisunsa. (Hannerz 2004, 151.) Myös haastattelemani Kiinan-kirjeenvaihtajat kertoivat työnsä olevan hyvin itsenäistä. Yleensä he olivat esimieheensä yhteydessä päivittäin, mutta ideoivat silti lähes kaikki juttunsa itse ja saivat niihin myös kotitoimituksen siunauksen. Moni haastateltavani korosti, että heidän esimiehensä luotti siihen, että kirjeenvaihtaja tietää parhaiten, mikä asemamaassa on jutun arvoista ja mikä ei.

2.3.2 Paikallinen media ja internet tärkeimpiä lähteitä

Paikallinen media on monesti kirjeenvaihtajan tärkein lähde, kun hän tekee juttuja kotimaahansa. (Hannerz 2004, 163–165.) Hannerzin haastattelemat kirjeenvaihtajat seurasivat tiiviisti asemamaansa tapahtumia sekä paikallisesta uutismediasta että isoista kansainvälisistä julkaisuista, kuten Newsweekista ja Economistista. Päivittäin he punnitsivat, mitkä niissä käsitellyistä aiheista voisi kiinnostaa lukijoita tai katsojia kotimaassa. Asemamaassa kohuttu uutinen kun ei läheskään aina kiinnosta kotimaassa. (mt. 2004, 163–165.)

Printtilehtien ja television lisäksi kirjeenvaihtajat käyttivät paljon eri internetlähteitä. Netti tarjoaa nopean pääsyn muiden lehtien verkkosivuille, josta voi seurata, mistä aiheista muut kirjeenvaihtajakollegat ovat tehneet juttuja. Internetin yleistymisen myötä myös blogeista on tullut kirjeenvaihtajille tärkeitä lähteitä. Blogaaja saattaa esimerkiksi asua paikassa, jonne toimittajia ei päästetä, ja näin välittää kirjeenvaihtajan kannalta arvokasta tietoa. (Tumber & Webster 2006, 82–

83.) Blogien ja keskustelupalstojen merkitys on tärkeä myös Kiinassa. Kirjeenvaihtajat seurasivat blogeja ja verkkokeskusteluja, joissa kuhistiin usein ensimmäisenä, jos jotain suurta oli meneillään.

Tumberin & Websterin mukaan esimerkiksi ihmisoikeusrikkomuksia tai sotatoimia on nykyään lähes mahdotonta pitää salassa, kun kannettavat tietokoneet, digitaalikamerat ja kännykät yleistyvät tavallisten ihmisten keskuudessa ja tietoa voidaan lähettää ympäri maailmaa reaaliaikaisesti. (mt. 88.) Tumberin & Websterin havaintojen jälleen räjähdysmäisesti yleistyneet älypuhelimet ovat tehneet tiedon välittämisestä entistä helpompaa ja nopeampaa. Näiden avulla voidaan lähettää tietoja esimerkiksi yhteisöpalvelu Facebookiin tai mikroblogi Twitteriin, joista tiedot leviävät pikavauhdilla maailmalle. Kiina on hyvä esimerkki siitä, kuinka uusien viestintäteknologioiden käyttöönotto on vaikeuttanut hallinnon pyrkimyksiä kontrolloida kirjeenvaihtajien työtä. Kun tietokone ja kännykät ovat yhä yleisempiä, ei Kiina voi enää koskaan sulkeutua. (Hannerz 2004, 171–172.)

Paikallisen printtimedian, television ja nettilähteiden lisäksi kirjeenvaihtajat käyttävät juttujensa pohjana myös kansainvälisten uutistoimistojen tuottamaa materiaalia. Uutistoimistot saavat usein tärkeät uutiset ulos ensimmäisenä. (Hannerz 2004, 166.) Lisäksi uutistoimistojen varaan jätetään monesti rutiinitiedotustilaisuudet, joista kirjeenvaihtajat eivät usko irtoavan mitään niin kiinnostavaa, että heidän kannattaisi henkilökohtaisesti vaivautua paikalle (Tunstall 1971, 183). Näin tekivät myös monet haastattelemani Kiinan-kirjeenvaihtajat. Osa heistä ei ollut koskaan käynyt esimerkiksi Kiinan ulkoasianministeriön viikoittaisessa tiedotustilaisuudessa.

2.3.3 Viranomaislähteille pääsy haastavaa ulkomaalaisille toimittajille

Paikallisten medioiden seuraaminen on kirjeenvaihtajille erityisen tärkeää siksi, koska heidän itsensä voi olla hankalaa tavoittaa lähteitä asemamaassaan. Näin koki esimerkiksi suurin osa Stephen Hessin haastattelemista Yhdysvalloissa työskentelevistä kirjeenvaihtajista. (Hess 2006, 83.) Hessin mukaan korkean virkamiehen tai poliitikon haastattelu irtoaa sitä helpommin, mitä tärkeämpi kirjeenvaihtajan kotimaa on haastateltavan edustamalle taholle. Usein niillä kirjeenvaihtajilla onkin helpompi luoda yhteyksiä valtion virallisiin lähteisiin, joiden kotimaa on jollain tavalla asemamaan intressin mukainen. Esimerkiksi Hessin haastattelemat Al Jazeeraan Yhdysvaltain-kirjeenvaihtajat huomasivat, että heidän oli entistä helpompaa saada virkamiesten haastatteluja syyskuun 11. päivän iskujen jälkeen. Tämä johtui siitä, että virkamiesten intressissä oli selventää Yhdysvaltojen tekemisiä Arabimaiden suurimmalle televisiokanavalle. (emt. 84.) Myös haastattelemani Kiinan-kirjeenvaihtajat viittasivat siihen, että esimerkiksi yhdysvaltalaisilla isojen medioiden Kiinan-kirjeenvaihtajilla saattoi olla huomattavasti parempi pääsy korkeiden virkamiesten luokse kuin pienillä suomalaisviestimillä. Toisaalta pienen maan kirjeenvaihtajuus toi myös työrauhaa. Kirjeenvaihtajien käsityksen mukaan Kiinan viranomaiset vahtivat isojen

englanninkielisten medioiden toimittajien tekemisiä tarkemmin kuin muiden. Kiinan näkökulmasta kaukaisten maiden kirjeenvaihtajat olivat vapaampia kirjoittamaan lähteistään kriittisesti, koska lähde tuskin luki ulkomailla ilmestyvää lehteä tai seurasi sen televisioutisia. (Tunstall 1971, 148–149.)

Asemamaan hallinto on usein tärkeä lähde kirjeenvaihtajille, vaikka pääsy haastateltavien luokse ei olisikaan helppoa. (Tunstall 1971, 173.) Useissa maissa maan hallinto ylläpitää jonkinlaista lehdistötoimistoa, jonka tarkoituksena on auttaa haastateltavien hankinnassa ja kaitsea kirjeenvaihtajia. Esimerkiksi Japanissa valtion tukema Foreign Press Center tarjoaa kirjeenvaihtajille pääsyn ulkomaalaisten uutistoimistojen juttuihin, kirjaston ja henkilökuntaa, joka voi auttaa kirjeenvaihtajia milloin missäkin. Monesti nämä toimistot huolehtivat myös toimittajien akkreditoinnista kyseiseen kaupunkiin. Läheskään kaikissa maissa kirjeenvaihtajien ja lehdistötoimistojen suhde ei kuitenkaan ole ystävällismielinen tai avulias vaan epäilevä. Kiina on tästä esimerkkitaupaus.

2.3.4 Avustaja on korvaamaton apu kirjeenvaihtajalle

Koska kirjeenvaihtajilla voi olla vaikeuksia tavoittaa paikallisia lähteitä tai ymmärtää asemamaansa kieltä, heitä auttaa jutunteossa usein paikallinen avustaja. (Hannerz 2004, 152.) Varsinkin sellaiset kirjeenvaihtajat, jotka eivät vietä vuosikymmeniä samassa maassa, haluavat yleensä avustajan, jolla on paikallisia kontakteja ja asemamaan tapahtumien tuntemusta. Myös tulkkaaminen ja esimerkiksi paikallisten lehtijuttujen kääntäminen kuuluvat usein avustajien työhön niissä maissa, missä kirjeenvaihtaja ei ymmärrä sujuvasti paikallista kieltä. (mt. 152-153.) Kaikilla haastattelemillani Kiinan-kirjeenvaihtajilla oli käytössään avustaja, joka teki heille lehtikatsauksia, järjesti haastatteluita, tulkasi ja etsi taustatietoja.

Kirjeenvaihtaja voi palkata avustajan tiettyä tehtävää varten, kuten tulkiksi, autonkuljettajaksi tai oppaaksi. Englanninkielentaitoa tärkeämpää voi usein olla se, että avustaja on luotettava, antaa taustatietoa maan tapahtumista ja ymmärtää kirjeenvaihtajan työtä. Kirjeenvaihtajien avustajat ovatkin usein avainasemassa siinä, onnistuuko jutunteko vai ei. Paikallisen avustajan kautta voi päästä paikkoihin, joihin kirjeenvaihtajalla ei yksinään olisi mitään asiaa. Joidenkin Tumberin ja Websterin haastattelemien sotakirjeenvaihtajien mielestä kirjeenvaihtajat eivät pystyisi työskentelemään lainkaan ilman avustajia. (Tumber & Webster 2006, 106–108.)

Toisaalta avustaja voi myös vaikeuttaa kirjeenvaihtajan työtä esimerkiksi olemalla puolueellinen. Kieltä ymmärtämätön kirjeenvaihtaja ei voi tietää, tulkaako avustaja haastateltavien sanomisia todenmukaisesti. Puolueellinen avustaja voi myös estää kirjeenvaihtajaa pääsemästä tiettyjen ihmisten luokse tai jopa saattaa kirjeenvaihtajan vaaraan. Tällaisen avustajan taustalla voi olla

esimerkiksi asemamaan hallitus, joka haluaa ohjailta kirjeenvaihtajien saamaa tietoa. (Tumber & Webster 2006, 109–110.)

Vaikka avustaja voi joissain tapauksissa saattaa kirjeenvaihtajan vaaraan, todennäköisempää on, että asetelma on toisin päin. Monissa maissa kirjeenvaihtajan avustajana työskentelemiseen liittyy riskejä. Esimerkiksi etnisten sotien runtelemissa maissa avustaja voi joutua vaaratilanteisiin toisen etnisen ryhmän alueella liikuttaessa. Kun kirjeenvaihtaja aikanaan poistuu maasta, paikallisen avustajan pitää jäädä maahan, ja häntä saatetaan rangaista kirjeenvaihtajan auttamisesta.

Esimerkiksi Irakissa paikallisia tulkkeja on tapettu, koska he ovat auttaneet journalisteja (Tumber & Webster 2006, 110–113.) Myös Kiinassa avustajat saattavat joutua vaikeuksiin ulkomaalaisen toimittajan kanssa työskentelystä. Monet haastateltavani kertoivat tapauksista, joissa heidän avustajaansa tai avustajan perhettä oli uhkailtu silloin, kun kirjeenvaihtaja oli tekemässä juttua Kiinan hallinnon kannalta epämieluisasta aiheesta.

Avustajien tärkeästä roolista huolimatta kirjeenvaihtajien ja avustajien välistä yhteistyötä on tutkittu varsin vähän. (Tumber & Webster 2006, 106–108.)

Avustajiensa lisäksi kirjeenvaihtajat tekevät usein yhteistyötä eri maalaisten kollegoidensa kanssa. Hannerzin (2004) mukaan kirjeenvaihtajien yhteistyö asemamaassa on usein sitä tiiviimpää, mitä - haastavampi työympäristö on ja mitä enemmän maan hallitus valvoo kirjeenvaihtajien työtä (mt. 157). Perinteisesti kirjeenvaihtajat tekevät yhteistyötä lähtiessään juttumatkoille asemakaupunkinsa ulkopuolelle. Syynä tähän on usein se, että kirjeenvaihtajat voivat näin puolittaa kulut, joita aiheutuu esimerkiksi kuljettajan ja paikallisen avustajan hankkimisesta. Kollega voi tuoda myös turvaa matkustettaessa hankalille juttukeikoille. Lisäksi kaksin työskentely voi olla tehokasta, kun molemmat haastattelevat eri ihmisiä ja jakavat sitten tietonsa. Yhteistyötä tekevät lähinnä kirjoittavat kirjeenvaihtajat. Televisioryhmät ovat usein niin isoja, että niiden kanssa yhteistyön tekeminen ei ole käytännöllistä (Hannerz 2004, 158–159.) Myös useat suomalaiset Kiinan-kirjeenvaihtajat tekivät yhteistyötä ulkomaalaisten kollegoidensa kanssa. Monet jakoivat toimiston useamman kirjeenvaihtajan kesken. Toisten suomalaisten kirjeenvaihtajien kanssa ei kuitenkaan pidetty yhtä työasioissa. Osa suomalaisista kirjeenvaihtajista tapasi toisiaan silloin tällöin vapaa-aikanaan, mutta yleisesti suomalaiskirjeenvaihtajat kokivat toisensa kilpailijoiksi, eikä kukaan halunnut jakaa juttuideoitaan kilpailijan kanssa.

2.3.5 Kirjeenvaihtajan työ sananvapautta rajoittavissa oloissa

Sensuuri ja muunlainen julkisuuden rajoittaminen ovat perinteisesti olleet totalitaaristen valtioiden vallankäytön jatkumisen takeina. (Uskali 2003, 72.) Kiina ei ole enää totalitaarinen valtio, kuten

Maon aikana, mutta myös jälkitotalitarismi tarvitsee sensuuria. Jälkitotalitarismissa hallitseva puolue käyttää valikoivasti totalitarismin keinoja vallassa pysymiseen. Tiedonvälityksen kontrollin merkitys Kiinassa onkin yhä keskeinen. (Paltmaa, 2008.) Maan ei kuitenkaan tarvitse olla totalitaarinen, että siellä rajoitettaisiin sananvapautta. Sananvapautta rajoitetaan, sitä loukataan ja siihen yritetään vaikuttaa useissa maailman maissa.

Journalistien työhön kohdistuvat vaikutusyritykset ovat usein osa aivan tavallista päivittäistä uutistyötä. Vaikutusyrityksiä ja toimittajien vastastrategioita tutkineen Heikki Luostarisen (1994) mukaan toimittajiin yritetään vaikuttaa muun muassa fyysisellä, taloudellisella tai poliittisella painostuksella, mutta myös informaation saantia rajoittamalla, lahjomalla, mediatapahtumia tai houkuttelevaa tietoa tuottamalla ja ottamalla toimittajia sisäpiiriin. (Luostarinen 1994, 73-88.)

Myös Neuvostoliiton aikaisia Moskovan-kirjeenvaihtajia tutkinut Turo Uskali (2003) on hahmotellut luokittelun keinoista, joilla kirjeenvaihtajia yritettiin ohjailla. Vaikka malli perustuu neuvostotalitaarisiin olosuhteisiin, se on Uskalin mukaan yleistettävissä myös muihin totalitaarisiin ja autoritaarisiin maihin. Malli jakautuu neljään osaan. Ensimmäisellä tasolla olivat uusille kirjeenvaihtajille annetut hienovaraiset evästyksistä, kuinka hoitaa työt kunnialla tulevassa asemamaassa. Tämä tarkoitti esimerkiksi kohteliaisuuskäyntiä uuden asemamaan suurlähetystöön Suomessa ja tapaamista asemamaan lehdistöstä vastaavan instituution kanssa. Toisella eli niin kutsutulla varoittavan palautteen tasolla kirjeenvaihtajille saatettiin ensimmäistä kertaa sanoa, että jokin heidän jutuistaan ”ei ollut ehkä niin kovin kiva”. Palautteen antajan äänenpainot saattoivat jo hivenerittäin nousta, mutta uhkailusta ei voida silti puhua. Kolmas Uskalin määrittelemä palautteen taso pitää sisällään jo voimakkaampia uhkailun elementtejä. Tälle tasolle kuuluivat kaikki viralliset kirjalliset palautteet ja kovat suulliset varoitukset ja uhkaukset. Kirjeenvaihtajalle voitiin esimerkiksi kertoa, että jos hän ei muuta tyyliään, hän joutuu lähtemään maasta tai kirjeenvaihtajaa tai tämän perhettä uhkailtiin terveyden menetyksellä tai vakavilla ongelmilla. Neljäs taso on fyysisen rankaisemisen taso, johon kuuluu karkotusten ja työluopien epäämisen lisäksi myös kirjeenvaihtajien pidätykset, vangitsemiset, rikokseen lavastaminen ja fyysinen kidutus. (Uskali 2003, 415–416.)

Yhdenlaista työoloihin vaikuttamista on myös kirjeenvaihtajien rajaaminen niin sanottuihin media-pooleihin. Pooli-järjestelmä sai alkunsa Persianlahden sodasta. Yhdysvallat loi systeemin, jossa pieni joukko toimittajia eri välineistä kiersi uutispoolleissa niin, että jos sota syttyisi, ne jotka olivat vuorossa, lennätettäisiin konfliktialueelle. Toimittajat liikkuvat sotilaiden mukana ja sotilasviranomaiset tarkastivat jutut ennen kuin ne lähetettiin sotilaskanavia pitkin Washingtoniin. Pentagon jakoi jutut muille tiedotusvälineille. (Luostarinen 1994, 144.) Poolien tarkoitus oli säädellä sodasta ihmisille välittyviä mielikuvia (mt. 158). Alun perin väliaikaiseksi tarkoitettu

järjestelmä muuttui sodan kuluessa ainoaksi keinoksi uutisoida taisteluista (mt. 159). Koska media ei halunnut jäädä täysin ilman pääsyä sota-alueelle, ainakin osa tyytyi sotilassensuuriin päästäkseen sota-alueille myös tulevaisuudessa konflikteissa (mt. 143).

Journalistien ammattikäytäntöön kuuluu kuitenkin vaikutusyritysten torjuminen. (Luostarinen 1994, 93.) Näitä torjuntakeinoja eli vastastrategioita ovat muun muassa professionaalinen identiteetti, jonka kautta toimittaja erottaa itsenäiset journalistiset intressit eri lähdeorganisaatioiden intresseistä. Oikeudellinen ja taloudellinen itsenäisyys taas turvaavat toimittajaa poliittiselta ja taloudelliselta painostukselta. Ammatillista suojaa tuo toimitusorganisaation halu suojella toimittajiaan ulkopuoliselta painostukselta. Myös pyrkimys valita itse lähteet, agenda ja käsitteellistämisen tavat ovat osa journalistien vastastrategioita. (mt. 91.)

Aina kirjeenvaihtajat eivät kuitenkaan onnistu välttämään vaikutusyrityksiä. Uskalin (2003) mukaan neuvostoaikaisilla Moskovan-kirjeenvaihtajilla oli käytännössä hyvin vähän mahdollisuuksia rikkoa viranomaisten asettamia rajoja. Tällaisia rajoituksia olivat muun muassa tekstien ennakkosensuuri vuoteen 1961 asti, liikkumisrajoitukset, haastateltavien ennakkovalinta ja kirjeenvaihtajien työn valvonta. Kirjeenvaihtajia saatettiin uhkailla maasta karkottamisella, jos he olivat kirjoittaneet jotain Neuvostoliiton kannalta epämiellyttävää. (Uskali 2003, 423–425.)

Hankalissa työoloissa toimittajat harjoittavat usein myös itsesensuuria. Uskalin määritelmän mukaan itsesensuuri on yksilö- tai ryhmäpsykologinen ilmiö, jonka tarkoituksena on välttää arkojen aiheiden esiin nostamista tai käsittelyä. Uskalin mukaan jokainen kirjeenvaihtaja asettaa loppujen lopuksi itse itselleen rajat, mistä puhuu ja mistä vaikenee. (Uskali 2003, 64.)

2.4 Muuttuva kirjeenvaihtajuus

Ulkomaankirjeenvaihtajat ovat kautta aikojen olleet vain harvojen, riittävän varakkaiden joukkoviestinten erikoisuus. Uskalin vuoden 2007 tiedon mukaan maailmassa toimii noin 5 000 ulkomaan uutisoinnin ammattilaista. He ovat kirjeenvaihtajia, kuvaajia, ulkomaantoimittajia, kääntäjiä ja tulkkeja, jotka vastaavat uutisten välittämisestä yli kuudelle miljardille ihmiselle. (Uskali 2007, 12.) Suomalaisia ulkomaankirjeenvaihtajia oli Uskalin vuonna 2007 tekemän arvion mukaan noin viitisenkymmentä ja säännöllisiä ulkomaanavustajia ehkä saman verran. Suurin osa suomalaisista kirjeenvaihtajista työskentelee lähialueilla eli Venäjällä, Baltiassa ja Pohjoismaissa sekä muualla Euroopan Unionin alueella. Kiinan merkitys on kuitenkin ollut jo pitkään selvässä nousussa. Maan pyrkimys kohti suurvallan statusta on ollut nopeaa. Kiina vaikuttaa päivittäin maailmantalouteen, ja siksi myös monien suomalaismedioiden mielestä on mielenkiintoista ja tärkeää seurata sen kehitystä paikan päältä. (Uskali 2007, 11–12.) Vuosien 2000–2008 välissä,

johon tutkimushaastatteluni keskittyvät, Kiinassa työskenteli arvioni mukaan kaksitoista Kiinan-kirjeenvaihtajaksi laskettavaa suomalaistoimittajaa. Heistä tässä tutkimuksessa on mukana kymmenen.

Kirjeenvaihtajien pysyvät asemapaikat vaihtelevat maailman tapahtumien mukaan. Pysyviä kirjeenvaihtajia asemoidaan sellaisiin kaupunkeihin, joiden lähialueilla odotetaan tapahtuvan paljon uutisarvoisia asioita (Hannerz 2004, 40). Peking on 1990-luvulta asti ollut tällainen asemapaikka. Sitä ennen useat Kiinan-kirjeenvaihtajat oli käytännön syistä sijoitettu esimerkiksi Hongkongiin. Kun Kiina avautui, kirjeenvaihtajat siirsivät toimistonsa Pekingiin. (mt. 59.) Kiina-uutisoinnin merkityksen kasvaessa jotkut isot sanomalehdet, kuten The New York Times, perustivat toimiston myös Shanghaihin (mt. 60).

Kiina, ja Aasia laajemminkin, on ollut 1990-luvulta lähtien poikkeus yleisestä kylmän sodan jälkeisestä trendistä, jossa kirjeenvaihtajien määrä eri puolilla maailmaa on vähentynyt. (Uskali 2007, 233.) Oman kirjeenvaihtajaverkon ylläpitäminen on uutismedioille kallista, joten kirjeenvaihtajien työtä yritetään paikata uutistoimistojutuilla tai käyttämällä avustajia. Lisäksi vakituista kirjeenvaihtajaa edullisempaa on käyttää niin sanottuja laskuvarjojournalisteja, joiden normaali työpaikka on lehden omassa ulkomaantoimituksessa, mutta jotka lähetetään tarpeen tullen ulkomaankeikalle. (Hannerz 2004, 52–53.) Kirjeenvaihtajien työtä tutkinut Hannerz pitää paradoksaalisena sitä, kuinka globalisaation aikakaudella monien medioiden ulkomaanuutisointi on vähentynyt. Merkittävä syy tähän on mediatalojen tuotontavoittelu, jolloin esimerkiksi sanomalehdet joutuvat kysymään itseltään, onko kalliin kirjeenvaihtajaverkoston ylläpitäminen kannattavaa. (mt. 23–24.) Tumberin ja Websterin mukaan ”perinteinen kirjeenvaihtajuus” näyttääkin olevan kuolemassa. (Tumber & Webster 2006, 61.)

Suomalaisissa joukkoviestimissä vakituisten kirjeenvaihtajien määrät ovat kuluneen vuosikymmenen aikana vähentyneet, ja kirjeenvaihtajien rooli on muuttunut entistä uutispainotteisemmaksi. Samaan aikaan freelancerien käyttö on yleistynyt kustannussyistä. (Uskali 2007, 13–14.) Toisaalta monet mediat näkevät kirjeenvaihtajien pitämisen myös kilpailuetuna. Näin he voivat tarjota juttuja omista aiheista, eivät vain uutistoimistojen kaikille jakamia aiheita.

3. KIINAN-KIRJEENVAIHTAJIEN HISTORIA

Tässä luvussa suuntaan katseeni Kiinan-kirjeenvaihtajiin ja heidän historiaansa. Olen keskittynyt erityisesti niihin teemoihin, jotka ovat oman tutkimukseni kannalta mielenkiintoisia. Näitä ovat muun muassa kirjeenvaihtajien lähdekäytännöt, matkustaminen Kiinassa, ongelmat ja Kiinan sananvapaustilanne.

3.1. Kommunistisen Kiinan alkuvuodet 1949–1966

Kun kommunistit syksyllä 1949 valtasivat Pekingin, kaupungissa työskenteli useita ulkomaalaisia toimittajia. Ennen kommunistien aloittamaa uutta aikakautta ulkomaalaisten toimittajien työolot olivat olleet Kiinassa vapaammat. Esimerkiksi legendaarinen Kiinan-matkaaja, toimittaja-kirjailija Edgar Snow matkusti vuonna 1936 syvälle Keski-Kiinaan Maon ja hänen joukkojensa luokse ja oli luultavasti ensimmäinen Maoa haastatellut länsimainen toimittaja. Snow ystävystyi Maon kanssa ja kirjoitti kokemuksistaan kirjan Punatähti Kiinan yllä. (Kastari 2001, 416.)

Ulkomaalaisten toimittajien työolot kuitenkin muuttuivat radikaalisti lokakuussa 1949.

Kommunistit valtasivat Pekingin ja julistivat Kiinan kansantasavallan perustetuksi 1.10.1949.

Neuvostoliitto tunnusti uuden valtion heti seuraavana päivänä. Kommunistinen Kiina ei suhtautunut ulkomaalaisiin kirjeenvaihtajiin suopeasti. Vielä aikaisemmin samana vuonna yksin Pekingissä oli ainakin 17 yhdysvaltalaisista, brittiläistä ja ranskalaista kirjeenvaihtajaa, jotka välittivät Kiina-uutisia ulkomaille. Vain viisi päivää Kiinan kansantasavallan perustamisen jälkeen Kiinan uusi hallitus kielsi kaikkien sellaisten lehtien, uutistoimistojen ja radioyhtiöiden edustajien työskentelyn Kiinassa, joiden kotimaat eivät olleet luoneet diplomaattisuhteita Kiinan kansantasavallan kanssa. (Kastari 2001, 414.) Näin useiden länsimaiden kirjeenvaihtajat joutuivat lähtemään Kiinasta. Edes Maon kanssa ystävystynyt yhdysvaltalainen Snow ei saanut viisumia maahan 1950-luvulla (mt. 416).

Koska enemmistö maailman maista ei ollut tunnustanut Kiinan kansantasavaltaa, sen alkuvuosina maassa työskenteli vain pieni joukko länsimaalaisia kirjeenvaihtajia (Kastari 2001, 415).¹ Tiukoista säännöistä huolimatta Kiinassa vieraili toimittajia myös sellaisista maista, jotka eivät olleet tunnustaneet Kiinan kansantasavaltaa. Nämä länsimaiset vierailijat olivat monesti Kiinan politiikan myötäilijöitä tai ystävyys- ja rauhanvaltuuskuntien jäseniä. (Kastari 2001, 414.)

Ulkomaalaisten kirjeenvaihtajien lisäksi Kiinassa asui joukko länsimaalaisia, jotka tunnustautuivat kiinalaisen kommunismin kannattajiksi. Länsimaisessa lehdistössä heitä kutsuttiin

---

¹ Kulttuurivallankumouksen alkuun eli vuoteen 1966 mennessä Kiinan kansantasavallan olivat Euroopan maista tunnustaneet Itä-Euroopan kansantasavaltojen lisäksi vain Ruotsi, Suomi, Tanska, Sveitsi, Norja, Iso-Britannia, Alankomaat ja Ranska. (Kastari 2001, 415.)

kulttuurivallankumouksen aikana “300-prosenttiseksi kiinalaisiksi, jotka olivat maolaisempia, kuin Mao itse”. Tunnetuimmat “300-prosenttiset kiinalaiset” olivat uusseelantilainen Rewy Alley ja yhdysvaltalainen Anne Louise Strong. Strong suhtautui romanttisen myönteisesti Kiinan vallankumoukseen ja haastatteli Maoa jo 1940-luvulla. Strong julkaisi elämästään Kiinassa kuukausittaista lehteä nimellä *Letters from China*. (Kastari 2001, 416.)

Kommunistien noustua valtaan suurin osa entisistä kirjeenvaihtajista joutui seuraamaan Kiinan tapahtumia Hongkongista käsin, joka kuului tuolloin Iso-Britannialle. Kirjeenvaihtajien tärkeimpiä tietolähteitä olivat Kiinan virallinen uutistoimisto Xinhua ja Radio Peking. Lisäksi tietoa Manner-Kiinasta yritettiin hankkia Pekingissä sijaitsevilta suurlähetystöiltä ja kuuntelemalla Kiinan paikallisradioita. (Chu 1983, 89.) Merkittäviä Hongkongin-kirjeenvaihtajien tietolähteitä olivat myös Hongkongissa ilmestyneet kiinan- ja englanninkieliset lehdet, erityisesti Kiinan asioita hyvin tarkkaan seurannut arvostettu *Far Eastern Economic Review* -viikkolehti (Kastari 2001, 417). Myös Kiinasta Hongkongiin saapuneet pakolaiset ja Kiinassa matkustaneet liikemiehet olivat suosittuja haastateltavia. Koska tiedonsaanti oli rajoittunutta, osa uutisista perustui toimittajien arvailuun ja omaan tuntumaan. (Chu 1983, 89–90.) Tämä ”omaan tuntumaan” tukeutuminen kertoo siitä, kuinka vaikeaa Kiinasta oli saada tietoa ja toisaalta siitä, että tämän ajan Kiina-uutiset eivät välttämättä perustuneet tarkistettuun faktatietoon.

Pekingissä asemapaikkaansa pitävien toimittajien työ ei kuitenkaan ollut sen helpompaa. Ulkomaisten toimittajien työtä Kiinassa rajoitettiin kenties voimakkaimmin 1950-luvun alussa (Koskinen 2008, 15). Kirjeenvaihtajat saivatkin usein viimeisinä kuulla, mitä maan hallitus suunnitteli. (Chu 1983, 89.) Ulkoministeriön tiedotusosasto antoi toimittajille niin kutsuttuja uutisjulkaisuja, mutta niissäkin oli vain sellaista tietoa, joka oli jo julkaistu uutistoimisto Xinhuan ja Radio Pekingin kautta (mt. 90).

Kirjeenvaihtajien kontrolli löystyi hieman 1960-luvun alussa. Myös Maon vanha ystävä Edgar Snow pääsi pitkän tauon jälkeen ensimmäisenä yhdysvaltalaisena Kiinaan vuonna 1960 (Kastari 2001, 416). Suomen lähetystösihteerinä 1960-luvun alkupuolella toimineen Ilkka Pastisen mukaan Xinhua julkaisi kahdesti päivässä noin 20-sivua yleensä hyvin virallista, vaikeaselkoista ja propagandistista tekstiä, joka oli kuitenkin “kahlattava melko tarkkaan, koska sieltä löytyivät tarkkaan kätkettyinä myös ne tiedon muruset, joiden perusteella voi arvailla jotakin Kiinan politiikasta. Mitään muuta tuoretta uutislähdettä ei ollut.” (Kastari 2001, 414.) Tietolähteiden niukkuus johti siihen, että Kiinan-kirjeenvaihtajat kirjoittivat perinteisiä uutisia vain harvoin. Sen sijaan työ oli enemmän kiinalaisen median kirjoittamien juttujen tulkitsemisestä ja johtopäätösten tekemisestä. (Chu 1983, 90.) Rajoitettujen työolosuhteiden takia Kiinassa työskennelleiltä ulkomaalaisilta toimittajilta jäi huomaamatta jotain suurta. Mao oli pannut alulle vuonna 1958

Suureksi harppaukseksi kutsutun kampanjan, jonka oli tarkoitus nostaa lyhyessä ajassa teollisuuden ja maatalouden tuotanto täysin epärealistiselle tasolle. Kampanja aiheutti taloudellisen katastrofin, jonka seurauksena 28–43 miljoonan kiinalaisen arvioidaan kuolleen nälkään vuosina 1958–1961. Lännessä tämä kaamea totuus paljastui vasta 1980-luvulla, kun väestöntutkijat pääsivät tutustumaan Kiinan tilastoihin. (Jakobson 1997, 94.)

Kiinan kansantasavallan alkuvuosikymmeninä suurin osa Pekingissä työskennelleistä toimittajista oli neuvostoliittolaisia ja muiden Itä-Euroopan kansandemokratioiden kansalaisia. Kolmas suuri ryhmä olivat japanilaiset kirjeenvaihtajat. (Kastari 2001, 415.) Jo ennestään pieni kirjeenvaihtajien joukko kutistui lisää, kun Neuvostoliiton ja Kiinan aatteellinen välirikko tuli maailman tietoon vuonna 1961. Tällöin esimerkiksi Italian kommunistisen puolueen pää-äänenkannattajan Unitán Pekingin-kirjeenvaihtaja joutui poistumaan maasta. Ruotsin kommunistien Ny Dag -lehden kirjeenvaihtajan Sture Källbergin mukaan vuonna 1963 Pekingissä oli enää vain viisi länsimaisten kommunististen lehtien kirjeenvaihtajaa. (Kastari 2001, 415.) Poikkeuksena oli jälleen Edgar Snow, joka pääsi Kiinaan vuosina 1964–1965 haastattelemaan Maoa (mt. 416).

3.2 Kulttuurivallankumouksen aikana 1966–1976 kirjeenvaihtajat joutuivat ahtaalle

Vuonna 1966 puhemies Mao käynnisti Suuren proletaarisen kulttuurivallankumouksen. Vuosia kestäneen vallankumouksen aikana Kiina ajautui sekasortoon ja melkein sisällisotaan. Korkeakoulut suljettiin ja opiskelijat passitettiin maaseudulle töihin. Miljoonat jäivät ilman koulutusta, ja monien usko kommunismiin hiipui. Kulttuurivallankumouksen myllerryksessä Kiina sulkeutui ulkomaailmalta. (Mykkänen 2004, 506.) Esimerkiksi yhdysvaltalaisia kirjeenvaihtajia ei Kiinassa ollut kulttuurivallankumouksen aikana yhtään. Länsieurooppalaisia kirjeenvaihtajia oli vain muutama ja kanadalaisia yksi (Kastari 2001, 415). Brittiläisellä uutistoimisto Reutersilla, ranskalaisella Agence France Pressillä (AFP) ja länsisaksalaisella Deutsche Presse Agenturilla (DPA) oli kullakin yksi kirjeenvaihtaja Pekingissä. Suomalaiseen mediaan Kiina-uutiset tulivat yleensä Reutersin ja AFP:n kautta, joiden kanssa Suomen tietotoimistolla (STT) oli uutisvaihtosopimus. Sen sijaan DPA:n uutisia ei juuri ollut suomalaisissa lehdissä. (Kastari 2001, 417.)

Kulttuurivallankumouksen aikana Kiinan kommunistinen puolue oli jakautunut erimielisiin leireihin, ja se heijastui myös Kiinan lehdistöön, joka palveli puolueen äänitorvena. Tämän poliittisesti sekavan ajanjakson aikana poliittista keskustelua alettiinkin käydä sanomalehtien sijasta uuden median eli seinäjulisteiden avulla. Niistä tuli tärkeä lähde myös kirjeenvaihtajille. Seinäjulisteissa julkaistiin sellaisia uutisia, jotka eivät olisi päässeet julkisuuteen sanomalehtien kautta. (Chu 1983, 91.) Seinäjulisteet olivatkin kirjeenvaihtajille lähes ainoa keino saada epävirallista ja päiväkohtaista

tietoa kulttuurivallankumouksen käänneistä. Toiset julisteista olivat viranomaisten laatimia ja toiset yksityisen ihmisen tai ryhmän julkaisemia käsin kirjoitettuja, niin sanottuja epävirallisia mielipiteenilmaisuja. Näiden ”suurikirjaimisten julisteiden” (dazibao) lukeminen pyrittiin estämään ulkomaalaisilta toimittajilta kulttuurivallankumouksen myöhemmässä vaiheessa. Kastarin mukaan japanilaisilla toimittajilla oli etulyöntiasema, koska he pystyivät lukemaan julisteita huomaamattomasti kiinalaisia muistuttavan ulkonäkönsä ansiosta. (Kastari 2001, 418.)

Seinäjulisteiden tulkitseminen oli kuitenkin äärimmäisen vaikeaa: ne olivat keskenään ristiriitaisia ja tietojen tarkistaminen muista tietolähteistä ei ollut kulttuurivallankumouksen myllertämän Kiinan oloissa mahdollista. (Kastari 2001, 418.) Erään amerikkalaisen toimittajan mukaan seinäjulisteet olivat kuitenkin lähimpänä vapaata lehdistöä kuin mikään muu aikaisemmin Kiinassa kommunistisen hallinnon aikana. Niissä myös tavalliset kansalaiset pääsivät kertomaan poliittisista vainoista, kidutuksista ja aiheuttomista pidätyksistä (Kaurinkoski 1978, 124). Hongkongissa työskennelleet kirjeenvaihtajat maksoivat isoja summia Kiinasta salakuljetetuista seinäjulisteista. (Chu 1983, 91–92.)

Kulttuurivallankumouksen aikana myös huhut nousivat tärkeään osaan kirjeenvaihtajien tiedonsaannissa. Syynä huhujen yleisyyteen oli se, että kiinalainen lehdistö jätti usein kertomatta merkittäviä kotimaisia ja ulkomaisia uutisia. Kun maailman lehdet uutisoivat toisen kuukävelyn onnistumisesta, kiinalainen People's Daily eli Kansan Päivälehti omisti etusivunsa yläosan pääkirjoitukselle, jossa houkuteltiin viranomaisia osallistumaan kollektiiviseen työskentelyyn. Lehti julkaisi myös uutisia työläisten mielenosoituksista Perussa ja merimiesten lakosta Uudessa Seelannissa. Siitä, että ihminen oli laskeutunut kuuhun, ei uutisoitu sanallakaan. (Chu 1983, 92.)

Myös kulttuurivallankumouksen aikana yksi suurimmista kirjeenvaihtajaryhmistä olivat japanilaiset. Vuonna 1967 Pekingissä työskenteli kaikkiaan yhdeksän japanilaista kirjeenvaihtajaa. Useat japanilaiset kirjeenvaihtajat olivat kielitaitoisia ja hyvin perehtyneitä Kiinan asioihin. Kiinalaisia muistuttavan ulkonäkönsä ja hyvän kiinan kielen taitonsa ansiosta he pystyivät käyttämään hyödykseen kiinalaisia tietolähteitä paremmin kuin monet länsimaalaiset. (Kastari 2001, 418.)

Japanilaisten lisäksi myös neuvostoliittolaisilla ja muilla itäeurooppalaisilla kirjeenvaihtajilla oli usein etulyöntiasema tärkeiden tietojen saamisessa. Heillä oli maiden vanhan ystävyuden ajoilta epävirallisia yhteyksiä kiinalaisiin ja näin myös monipuolisemmat lähteet kuin muilla eurooppalaisilla ja yhdysvaltalaisilla toimittajilla. Esimerkiksi tärkeän osan kulttuurivallankumousta koskevista tiedoista maailma sai kommunistimaiden uutistoimistoista. 1960-luvun alussa alkaneen Kiinan ja Neuvostoliiton kiistan kärjistyttyä vuoden 1966 lopussa, Kiina antoi kuitenkin kolmelle neuvostoliittolaiselle kirjeenvaihtajalle lähtöpassit. Syynä tähän oli Kiinan mukaan se, että kirjeenvaihtajat olivat ”käyttäneet asemaansa väärin ja kirjoittaneet Kiinaa loukkaavia selostuksia”.

Karkotuksen jälkeen Kiinaan jäi vielä toiset kolme neuvostoliittolaista kirjeenvaihtajaa. Kulttuurivallankumouksen kestäessä Kiinasta joutuivat lähtemään vuosina 1967–1968 myös Neuvostoliiton kommunistisen puolueen äänenkannattajan Pravdan kirjeenvaihtaja, yksi jugoslavalainen ja yksi ranskalainen kirjeenvaihtaja ja kolme japanilaista toimittajaa. Reuterin Pekingin-kirjeenvaihtaja Anthony Grey puolestaan joutui punakaartin määräämänä kotiarestiin heinäkuussa 1967. Greyn kotiaresti kesti yli kaksi vuotta, ja hänen jälkeensä Kiina ei myöntänyt Reuterille akkreditointia ennen vuotta 1971. (Kastari 2001, 418–420.)

Kun ulkomaisia kirjeenvaihtajia karkotettiin yksi toisensa jälkeen kulttuurivallankumouksen aikana, poikkeuksen teki kanadalainen Globe and Mail -lehti. Se oli niitä harvoja länsimaalaisia ja ilmeisesti ainoa pohjoisamerikkalainen lehti, joka sai pitää kirjeenvaihtajansa Kiinassa koko kulttuurivallankumouksen ajan. Oman kirjeenvaihtajan puuttuessa torontolaislehden kirjeenvaihtajien uutisia ja kolumneja julkaisivat muun muassa New York Times ja loppuvuodesta 1967 lähtien myös Helsingin Sanomat. (Kastari 2001, 420.)

Suomella ei ollut omaa kirjeenvaihtajaa Kiinassa kulttuurivallankumouksen aikana, mutta pohjoismaiset uutistoimistot eli Ruotsin Tidningarnas Telegrambyrå (TT), Tanskan Ritzaus Bureau (RB), Norjan Norsk Telegrambyrå (NTB) ja Suomen tietotoimisto (STT) lähettivät yhdessä norjalaisen Harald Munthe Kaasin kirjeenvaihtajaksi Pekingiin vuonna 1967. Munthe Kaas sai kuitenkin pian huomata punakaartin voiman. Hän ehti olla Kiinassa viitisen kuukautta, kunnes Kiinan viranomaiset karkottivat hänet maasta punakaartin kanssa sattuneen välikohtauksen seurauksena. Kaasin jälkeen pohjoismaiset uutistoimistot eivät enää 1960-luvun aikana lähettäneet ketään Kiinaan. (Kastari 2001, 420.)

Vaikka Suomella ei ollut vakituista kirjeenvaihtajaa Kiinassa ennen vuotta 1972, maassa pääsi vierailemaan suomalaisia toimittajia silloin tällöin. Yleisradio ohjelmapäällikkö Leo Meller kävi Kiinassa laajalla reportaasimatalla ennen kulttuurivallankumousta vuonna 1964. Apu-lehden Markku Rautonen ja Yleisradion Mikko Valtasaari pääsivät vierailulle Kiinaan vuonna 1966 osana Pohjoismaisen lehtimiesvaltuuskunnan matkaa. Harvoihin tämän ajan suomalaisiin Kiinan-kävijöihin ja matkastaan kirjoittaneisiin kuului myös kirjailija-ohjaaja Jörn Donner, joka vieraili Kiinassa yksityisesti vuonna 1966. Kulttuurivallankumouksen alkua taas pääsi todistamaan Suomen Kuvalehden toimittaja Jaakko Okker, joka vieraili Kiinassa Suomi-Kiina Seuran turistiryhmän mukana kesäkuussa 1966. Kulttuurivallankumouksen kestäessä suomalaisten mahdollisuudet päästä Kiinaan heikkenivät entisestään. Ainoina suomalaisina kulttuurivallankumouksen keskellä vierailivat Sanoma Oy:n henkilökunnan valokuvauskerho ja Ruotsissa asunut valokuvaaja K.G. Roos. (Kastari 2001, 420–421.)

3.3 Diplomatia Yhdysvaltojen kanssa avasi ovia Kiinaan

Kulttuurivallankumouksen jälkeen 1970-luvun alussa Kiinassa puhalsivat ”oikeistotuulet”. Sekasortoisen kulttuurivallankumouksen päätyttyä maa halusi palata rauhaan ja tasaiseen kehitykseen. (Kaurinkoski 1978, 71.)

Merkittävä askel Kiinan avautumisessa oli Yhdysvaltojen silloisen presidentin Richard Nixonin ja Maon aloittama niin kutsuttu ping pong -diplomatia vuonna 1971. Samana vuonna Kiina hyväksyttiin YK:n jäseneksi ja vuonna 1972 Nixon teki historiallisen vierailunsa Kiinaan. Nixonin perässä seurasi joukko yhdysvaltalaisia toimittajia, jotka innostuivat Kiinasta. Ensimmäisten joukossa Kiinassa vieraili yhdysvaltalais-toimittaja James Reston, jonka Kiinan-reportaaseja Helsingin Sanomatkin julkaisi moniosaisena sarjana vuonna 1971. (Kastari 2001, 416.)

Kiinan avautuessa ulkomaailmalle länsimaisten kirjeenvaihtajien joukko Pekingissä kasvoi nopeasti. Kiina kiinnosti ja ilmapiiri oli suopea ulkomaalaisille. (Kaurinkoski 1978, 71.) Suopeiden tuulien puhaltaessa alkoi myös suomalaisten Kiinan-kirjeenvaihtajien kausi. Vuonna 1972 pohjoismaalaiset uutistoimistot lähettivät Pekingin-kirjeenvaihtajaksi suomalaisen Jaakko Kaurinkosken. Ennen Kiinaan tuloaan Kaurinkoski oli työskennellyt Uuden Suomen Moskovan-kirjeenvaihtajana. Pekingissä asemapaikkaansa pitänyt Kaurinkoski työskenteli Kiinassa vuoteen 1977 saakka. Uutistoimistoille työskentelevän Kaurinkosken lisäksi Helsingin Sanomilla oli Kiinassa oma kirjeenvaihtajansa. Ruotsalainen Göran Leijonhufvud työskenteli Kiinassa vuosina 1971–1975 Helsingin Sanomien, Dagens Nyheterin, Dagbladetin ja Politikenin yhteisenä kirjeenvaihtajana. (Kastari 2001, 420–421.)

Oikeistotuulet eivät kuitenkaan olleet kaikkien mieleen, ja kulttuurivallankumouksen aikana nousseet uudet johtajat, niin kutsuttu neljän kopl, haastoi pian oikeiston taisteluun. Koplään kuului Maon radikaali vaimo Yian Qing ja hänen kolme kumppaniaan. Heidän hallintoaikanaan kulttuurivallankumouksen pyörteissä korostettiin, ettei Kiina saa ottaa oppia ulkomailta, koska ulkomaiden seuraaminen oli revisionistista. Tämä kahden linjan taistelu jatkui kulttuurivallankumouksen jälkeenkin. Taistelun seuraaminen oli ulkomaalaisten toimittajien päivittäistä työtä 1970-luvun alussa. Kaurinkosken mukaan kahden linjan taistelu vaikutti myös toimittajien työmahdollisuuksiin: Kulttuurivallankumouksen jälkeen alkanut suopeus toimittajia kohtaan muuttui vähitellen uudelleen kylmäkiskoisuudeksi ja työolojen vaikeuttamiseksi. Matkalupien saaminen kävi hankalaksi ja tutustumiskäynnit muuttuivat harvinaisiksi. Kaurinkosken mukaan toimittajien oli kuin sokkona seurattava kahden linjan taistelua, joka ilmeni loputtomina kiistakirjoituksina lehdissä ja seinäjulisteissa. (Kaurinkoski 1978, 71–72.)

Vaikka ulkomaalaisten toimittajien oli 1970-luvulla helpompi päästä Kiinaan kuin aikaisempina vuosikymmeninä, oli tiedonsaanti edelleen rajoitettua. John W. Englishin haastattelemat, Kiinassa 1970-luvulla työskennelleet kirjeenvaihtajat harmittelivat erityisesti sitä, että heiltä puuttui todellinen kontakti tavalliseen kiinalaiseen yhteiskuntaan. Monet tavalliset kiinalaiset eivät uskaltaneet jutella ulkomaalaisen toimittajan kanssa, etteivät joutuisi vaikeuksiin. Pelon taustalla oli kommunistisen puolueen vuonna 1951 asettama säännös, jonka mukaan kaikki sellaiset asiat, joita ei ole lehdessä julkaistu, voitiin mahdollisesti lukea valtiosalaisuuksiksi. Puolueen keskuskomitea uusi säännöksen vuonna 1979. (Chu 1983, 99.) Tiedonsaantia vaikeutti myös se, että ulkomaalaiset asuivat heille tarkoitetuissa vartioiduissa ulkomaalaistaloissa, jonne tavallisilla kiinalaisilla ei ollut pääsyä ilman lupaa. Kirjeenvaihtajien ainoat kiinalaiset lähteet olivat usein byrokraatteja, joilla oli automatisoitu vastaus kaikkeen. Jaakko Kaurinkosken mukaan hänen, kuten kaikkien muidenkin kirjeenvaihtajien, oli silti pakko turvautua Kiinan virallisiin edustajiin kovia uutisia tehdessä. Viranomaisilta saadun tiedon paikkansapitävyyttä oli mahdotonta lähteä tarkistamaan ja heidän epäiltiin kaunistelevan asioita. (English 1976, 232.) Norjalaisen Jahn Otto Johansenin mukaan tämä ei kuitenkaan aina pitänyt paikkaansa. Hän oli onnistunut saamaan viranomaisilta vierailuluvan myös erittäin köyhään kansankommuuniin, jossa edes kommuunin johtaja ei yrittänyt peitellä huonoja oloja. (Johansen 1980, 70.) Norjalaistoimittaja Johansen työskenteli Kiinassa 1970-luvulla. Hänen mukaansa matkustaminen Kiinassa muuttui tällöin vapaammaksi kuin koskaan aikaisemmin kommunistien tultua valtaan. Yksi syy tähän oli se, että kulttuurivallankumouksen jälkeen ulkomaalaisten ei tarvinnut enää pelätä muukalaisvihaa, jota oli esiintynyt punakaartien keskuudessa. Aikaisemmin Neuvostoliitossa työskennellyt Johansen oli yllättynyt muun muassa siitä, että Kiinassa hänelle annettiin lupa kuvata rautatieasemia, siltoja ja satama-alueita. Neuvostoliitossa tällaisesta olisi hänen mukaansa voinut joutua vankilaan. (Johansen 1980, 9-10.)

Vaikka matkustaminen oli turvallisempaa ja vapaampaa kuin kulttuurivallankumouksen aikana, matkoihin Pekingin ulkopuolelle tarvittiin edelleen viranomaisen lupa. Tämän luvan saaminen oli hankalaa. Pekingissä asuneet kirjeenvaihtajat ja diplomaatit saivat ilman erityislupaa liikkua vain 25 kilometrin säteellä kaupungista, lukuun ottamatta retkiä esimerkiksi Kiinan muurille. Joihinkin kaupunkeihin, kuten Shanghaihin ja Kantoniin matkustamiseen luvan sai helpommin. Sen sijaan kirjeenvaihtajilta kiellettiin meneminen sellaisille alueille, joilla oli puhjennut esimerkiksi työläisten mielenosoituksia. (English 1976, 233.) Omin päin matkustelu oli kielletty. Tästä piti huolen rautatieasemilla ja lentokentillä tehtävät poliisitarkastukset. Ilman asianmukaista lupaa ei matka edennyt mihinkään. (Johansen 1980, 10.) Lisäksi esteeksi olisi joka tapauksessa tullut kirjeenvaihtajien kiinan kielen taidottomuus, sillä vain harva kirjeenvaihtaja osasi sujuvasti kiinaa. Matkoilla heillä oli mukanaan tulkki, jonka työnantaja oli aina joko valtion matkailutoimisto tai jokin muu ohjelmasta vastaava laitos. Tulkkien avusta oltiin varmasti montaa mieltä. Johansenin

mukaan tulkit näkivät aina vaivaa kääntääkseen kysymykset virheettömästi silloinkin, kun kysymykset olivat tunkeilevia ja arkaluontoisia. Johansen kertoo kirjassaan, kuinka hänelle oli monessa paikassa korostettu, että Kiina on kehitysmaa ja sen on pakko saada uusia ulkopuolisia näkökulmia ongelmiensa ratkaisemiseksi. (Johansen 1980, 13.) Hän ei kuitenkaan mainitse, saiko suoriin kysymyksiin suoran vastauksen vai olivatko vastaukset sosialistisen vallankumouksen läpätunkemaa jargonia. Tällaisten virallisen Kiinan oppeihin perustuvien vastausten tulva tuli esille Kaurinkosken (1978) Kiinan vuosistaan kirjoittamassa kirjassa. Kaurinkoski kertoo, kuinka lähes jokainen hänen haastattelemansa kommuunin työntekijä, koulun opettaja tai kyläpäällikkö tuntui lausuvan ulkoa sosialistisen vallankumouksen oppeja ja näkevän kulttuurivallankumouksen mukanaan tuomat uudistukset vain myönteisinä. Kaurinkoski ei valitettavasti kerro, olivatko haastateltavat aina jonkin viranomaistahon järjestämiä. Hän ei myöskään ottanut kantaa siihen, oliko ulkomaalaisen toimittajan haastateltavaksi järjestetty vain sellaisia ihmisiä, jotka varmasti pitivät sanomisensa virallisen mielipiteen rajoissa.

Koska haastatteluja ja matkoja oli vaikea järjestää, kirjeenvaihtajat hankkivat paljon tietoa lukemalla sanomalehtiä. Ennen kulttuurivallankumousta kirjeenvaihtajat saivat Pekingissä ilmestyvien lehtien lisäksi tilata myös paikallislehtiä. Kulttuurivallankumouksen jälkeen viranomaiset rajoittivat kirjeenvaihtajille luvalliset lehdet viiteen. Näitä olivat Kansan Päivälehti ja toinen pekingiläislehti, kaksi teoreettista julkaisua nimeltään Red Flag ja Study and Criticism sekä Pekingin yliopiston Peking University Review. (English 1976, 232.)

Lehtien lisäksi tietoa hankittiin mitä erikoisimmin keinoin. Eräät Englishin haastattelemissa kirjeenvaihtajista kertoivat katsovansa Pekingin television uutiset joka ilta nähdäkseen esiintyykö Mao uutisissa ja jos esiintyi, kuinka pitkään. He kirjasivat ylös Maon tv-esiintymisten kestot ja yrittivät näin päästä selville puhemiehen terveydentilasta. Ennätys vuonna 1975 oli 55 sekuntia kestänyt televisioesiintyminen, josta kirjeenvaihtajat päättelivät Maon olevan hyvässä kunnossa. Seuraavana vuonna televisioesiintymisten kesto laski noin 15 sekuntiin, josta kirjeenvaihtajat päättelivät, että Maon kunto oli heikentynyt. (English 1976, 236.)

1970-luvulla Pekingissä Dagens Nyheterin, Helsingin Sanomien, Dagbladetin ja Politikenin kirjeenvaihtajana työskennelleen Göran Leijonhufvudin mukaan Pekingissä oli tuolloin vain noin kolmekymmentä ulkomaalaista kirjeenvaihtajaa. He kaikki asuivat aidatussa ulkomaalaiskorttelissa. Kirjeenvaihtajat eivät saaneet itse luoda kontakteja paikallisiin ihmisiin. Tämän vuoksi kirjeenvaihtajat pitivät tiiviisti yhtä yrittäessään ymmärtää, mitä maassa tapahtuu. Pian sen jälkeen, kun Leijonhufvud saapui Kiinaan, jokavuotinen sotilasparaati peruttiin yllättäen. Kirjeenvaihtajat eivät uskoneet virallista selitystä, jonka mukaan peruutus johtui säästöistä. Kirjeenvaihtajat saivat vihiä, että paraati oli peruttu siksi, että puolustusministeri ja Maon todennäköinen seuraaja Lin Piao

oli joutunut epäsuosioon. Leijonhufvud sai huhuille vahvistuksen, kun hän meni paikallisiin kauppoihin etsimään Lin Piaon koostamaa Pientä punaista kirjaa. Kirjaa ei enää löytynyt kauppojen hyllyiltä. (Hannerz 2004, 157–158.)

Vuosikymmenen kulkiessa loppua kohti alkoi Kiina jälleen suhtautua suopeammin kirjeenvaihtajiin. 1970-luvun lopussa monet kirjeenvaihtajat siirtyivät Hongkongista Pekingiin. Myös paikallislehtien tilaaminen sallittiin kirjeenvaihtajille uudelleen vuonna 1979, muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. (Karjalainen & Valta 1982, 93.) Ilmapiirin paranemiseen saattoi vaikuttaa niin sanotun neljän koplan kukistuminen vuonna 1976. Kansainvälistymistä vastustanut kopla pysäytti monin paikoin esimerkiksi teollisuuden kehittymisen Kiinassa. Koplan kukistuttua Kiinassa alettiin nähdä ulkomaat uudenaikaisena mahdollisuutena. (Johansen 1980, 180.)

Toimittajien työoloja Kiinassa on usein verrattu toimittajien työskentelyyn Neuvostoliitossa (Katso esim. Kastari 2001, 414.) Aikaisemmin Moskovassa työskennelleen Kaurinkosken mukaan kiinalaisen yhteiskunnan sulkeutuneisuus johtui maan perinteistä, ei niinkään kommunismista. Hänen mielestään Neuvostoliitossa toimittajilla oli paremmat mahdollisuudet matkustaa kuin Kiinassa, jossa Kaurinkosken arvion mukaan vain noin kolmasosa matkustuslupahakemuksista meni läpi. Kaurinkosken mukaan Kiinassa viranomaiset eivät kuitenkaan olleet yhtä kiinnostuneita juttujen sisällöstä kuin Moskovassa. Englishin haastattelemien, Kiinassa 1970-luvulla työskennelleiden kirjeenvaihtajien mielestä he olivat 70-luvulla lähes vapaita kirjoittamaan mitä halusivat. Tosin esimerkiksi Maoa tai Kiinan ulkopoliittikkaa kritisovista jutuista saattoi edelleen tulla sanomista. (English 1976, 233–234.)

3.4 1980-luku ja Tiananmen

Kiina aloitti vuonna 1979 Deng Xiaopingin johdolla uudistumis- ja avointen ovien politiikan, joka asetti maan nykyaikaistumisen ideologian edelle. ”Neljän modernisaation ohjelma” tähtäsi maatalouden, teollisuuden, puolustuksen ja teknologian tason nostamiseen. Näihin haluttiin ottaa oppia ulkomailta. (Jakobson 1997, 25.) Samalla Kiina avautui entisestään ulkomaalaisille toimittajille. Vuonna 1983 Pekingissä työskenteli jo yhteensä 101 ulkomaalaista toimittajaa 26 eri maasta. Kiinan-kirjeenvaihtajista 22 oli amerikkalaisia ja 20 japanilaisia. Kommunististen maiden kirjeenvaihtajia oli yhteensä 19. Suurin osa toimittajista työskenteli edelleen printtimedialle ja uutistoimistoille. (Chu 1983, 96.) Suomalaisilla tiedotusvälineillä ei tuolloin ollut Kiinassa kirjeenvaihtajia.

1980-luvun alusta alkaen Kiina alkoi tarjota ulkomaalaisille tietoa maan tapahtumista paremmin kuin koskaan aikaisemmin. Ulkoasiainministeriö aloitti viikoittaiset tiedotustilaisuudet kirjeenvaihtajille. Vaikka spontaaneja kysymyksiä ei saanut esittää, eikä edes etukäteen

ilmoitettuihin kysymyksiin aina saanut vastausta, kirjeenvaihtajat kokivat tiedotustilaisuuksien olleen askel oikeaan suuntaan. Lisäksi toimittajat saivat nyt ensimmäisen kerran luvan ottaa yhteyttä suoraan hallituksen eri organisaatioihin ja valtion laitoksiin, kun aikaisemmin haastattelut piti hoitaa ulkoministeriön tiedotusosaston kautta. (Chu 1983, 100–101.) Myös maailman uutistapahtumien seuraamista helpotettiin. Kiinan virallinen uutistoimisto Xinhua antoi vuonna 1983 United Press Internationalille (UPI) ja Associated Pressille (AP) luvan käyttää Xinhuan teleprinteriä, jonka kautta toimistot saivat välittää Pekingissä työskenteleville kirjeenvaihtajille uutisia maailmalta. Aikaisemmin kirjeenvaihtajat olivat joutuneet lukemaan ulkomaan uutisensa kiinalaisista viestimistä. (Chu 1983, 102.)

Vuoden 1983 alusta myös matkustusrajoituksia höllennettiin. Maan hallinto avasi yhteensä 29 kaupunkia, joihin kirjeenvaihtajat saivat matkustaa ilman matkustuslupaa. Se, että matkaan sai lähteä ilman etukäteislupaa, ei kuitenkaan tarkoittanut sitä, että kirjeenvaihtaja olisi voinut matkustaa ilman etukäteisjärjestelyitä. Kirjeenvaihtajien piti ennen matkaa ottaa yhteyttä paikallishallituksen ulkoasiainosastoon, joiden kautta haastattelu ja majoitus järjestettiin. Matkustusrajoitusten lieventämisen jälkeenkin monet alueet Kiinassa olivat kirjeenvaihtajilta kiellettyjä. (Chu 1983, 102.) Lisäksi tiedonhankintaa vaikeutti se, että kiinalaiset saattoivat edelleen joutua vaikeuksiin ulkomaalaisen kanssa puhumisesta. (Jakobson 1997, 26.)

Kiina kehittyi kovaa vauhtia 1980-luvulla, ja samalla kehittyivät toimittajien työolot. Kevään 1989 tapahtumat käänsivät kuitenkin maailman huomion Kiinan ongelmiin. Tuona keväänä kaupunkien nuoriso alkoi kyseenalaistaa puolueen kaikkietävyuden Kiinan eteenpäin viemisessä. Taloudellinen tilanne oli synkistynyt ja nuorisoa suututti esimerkiksi yksityiselämän kapeus, korruptio ja puolueen ikuiselta tuntuva itsevalta. Tiananmenin mielenosoitusliike syntyi protestina 1980-luvulla tehtyjen talousuudistusten virheille. (Mykkänen 2004, 61, 86.)

Suomalaisilla medioilla ei 1980-luvun lopussa ollut Kiinassa kirjeenvaihtajia. Keväällä 1989 Pekingin mielenosoituksia oli lähetetty seuraamaan ainakin Helsingin Sanomien toimittaja Anna Paljakka ja Yleisradion toimittaja Yrjö Länsipuro. Paljakan arvion mukaan Pekingissä oli tapahtumien aikaan satoja ulkomaisia toimittajia. (Koskinen 2008, 27.) Pekingin tapahtumat saivat maailmalla paljon palstatilaa ja lähetysaikaa siksi, että tiedotusvälineiden johtavat journalistit olivat saapuneet kaupunkiin seuraamaan vuosikymmenen huipputapaamista Kiinan johtajan Deng Xiaopingin ja Neuvostoliiton presidentin Mihail Gorbatshovin välillä. Vierailu jäi kuitenkin sivuseikaksi, kun Pekingistä välittyi päivä toisensa jälkeen uutiskuvia ”demokratian” ja ”vapauden” puolesta taistelevista nuorista kiinalaisista. (Jakobson 1997, 109.)

Mielenosoitukset saivat verisen päätöksen kolme viikkoa Tiananmenin aukiolla jatkuneiden protestien jälkeen. Kesäkuun 4. päivän yöllä alkoi protestien verinen tukahduttaminen. Aukion tapahtumia oli todistamassa vain muutama ulkomaalainen toimittaja. Kansanarmeijan liikkeelle lähdistä oli saatu jo ennen 4. päivän yötä tietoja eri lähteistä, ja huhut armeijan tulosta välittyivät nopeasti mielenosoittajien keskuudessa. Esimerkiksi Helsingin Sanomien toimittaja Anna Paljakka lähti kuitenkin puolilta öin polkemaan hotellilleen, jotta päivän raportti olisi ehtinyt ensimmäiseen painokseen. Viimeiseksi hän näki, kuinka aukiolle kaartanut panssarivaunu oli sytytetty tuleen ja vyöryi päämäärättä. Hän pyrki myöhemmin takaisin aukiolle, mutta paluu epäonnistui. Verilöylyn laajuus paljastui toimittajille vasta viikon kuluttua, kun Pekingin länsiosa avattiin liikenteelle. Yhteenottojen jäljet näkyivät laajalla alueella. (Koskinen 2008, 27–28.) Tapahtumien uutisointi vaikeutti myös se, että Kiinan viranomaiset sulki lähetyiskanavat, joita pitkin ulkomaiset televisiokanavat olisivat lähettäneet juttunsa kotitoimituksiin. Niinpä esimerkiksi CBS Newsin Bruce Dunning salakuljetti Tiananmenilta tehdyn uutisnauhan Hongkongin kautta kotitoimitukseen. (Hannerz 2004, 209.)

3.5 1990-luku ja vakituisten suomalaiskirjeenvaihtajien aika

Tiananmenin tapahtumien jälkeen muutamat suomalaiset tiedotusvälineet harkitsivat Kiinan-kirjeenvaihtajan paikan perustamista. Laman myötä lisääntyneet taloudelliset vaikeudet kuitenkin hidastivat suunnitelmia. 1990-luvun alkupuolella suomalaiset tiedotusvälineet hankkivat Kiina-uutisia avustajien kautta. Koska ulkomaalaisten toimittajien määrä Kiinassa kasvoi kuitenkin jatkuvasti, päätyivät Suomen suurimmat tiedotusvälineet lopulta sijoittamaan omat kirjeenvaihtajansa maahan 1990-luvun puolivälissä. Helsingin Sanomat nimitti toimittaja Anu Nousiaisen kirjeenvaihtajaksi Hongkongiin vuonna 1994. Kirjeenvaihtajan asemapaikka vaihdettiin Manner-Kiinan Shanghaihin kolme vuotta myöhemmin, kun Hongkongin siirtyi Britannian alaisuudesta Kiinalle. Tällöin kirjeenvaihtajaksi nimettiin Pekka Mykkänen. Vuonna 2002 Helsingin Sanomat siirsi kirjeenvaihtajan asemapaikan Shanghaista Pekingiin (Mykkänen 2004, 310). Yleisradio sijoitti ensimmäisen kerran varsinaisen Kaukoidän kirjeenvaihtajan Pekingiin vuonna 1996. Kirjeenvaihtajaksi lähti tuolloin Sinikka Arteva. (Arteva 1999, 9.) Suomen kuvalehti oli lähettänyt oman kirjeenvaihtajansa Linda Jakobsonin Kiinaan jo 1990-luvun alussa (Uskali 2007, 233.) Myös MTV3:lla oli kirjeenvaihtaja Pekingissä 1990-luvun lopussa. Sen sijaan esimerkiksi Suomen Tietotoimisto piti kirjeenvaihtajaansa 1990-luvulla Bangkokissa. (Koskinen 2008, 29)

Kiinan-kirjeenvaihtajat eivät tehneet juttuja pelkästään Kiinan tapahtumista, vaan seurasivat laajemmin Aasian maiden tapahtumia. Esimerkiksi Yleisradiossa on puhuttukin Kaukoidän-kirjeenvaihtajasta ja Helsingin Sanomissa Kiinan-kirjeenvaihtajan titteliksi mainitaan usein Aasian-kirjeenvaihtaja. (Koskinen 2008, 29.)

Ulkomaisten toimittajien työolosuhteet Kiinassa parantuivat 1990-luvulla merkittävästi aikaisempiin vuosikymmeniin verrattuna. Kirjeenvaihtajat saivat viranomaisten myöntämän lehdistökortin turvin haastatella ja kuvata julkisilla paikoilla ilman joka kerta erikseen haettavaa lupaa. (Koskinen 2008, 43.) Virallisia haastatteluita tehdessä toimittajien oli kuitenkin aina käännöstyö kulloisenkin valtion yksikön ”ulkopuolisia asioita hoitavan osaston” puoleen, joka järjesti haastelun (Jakobson 1997, 27). Monet virkamiehet puhuivat vasta, jos jokin viranomaisen oli hyväksynyt haastattelun (Mykkänen 2004, 288). Kirjeenvaihtajille asetettujen sääntöjen kiertäminen oli kuitenkin jokapäiväistä, koska säännöt hidastivat työntekeä. (Spratt 2007, 40.)

Julkisille paikoille myönnetyn haastatteluvapauden sijaan toimintavapauksia rajoittivat monet muut määräykset ja sääntöjen poikkeukset. Kirjeenvaihtajien piti edelleen 1990-luvulla hankkia matkustuslupa ennen oman asuinpaikkakunnan ulkopuolelle suuntautuvaa juttumatkaa. (Koskinen 2008, 43, 47.) Kankean lupakäytännön vuoksi matkustaminen ilman lupia oli kirjeenvaihtajien keskuudessa yleistä, eikä läheskään aina tuottanut heille ongelmia (mt. 75). Joka kerta kirjeenvaihtajat kuitenkin ottivat riskin joutua ongelmiin. Rangaistuksena saattoi olla karkottaminen Kiinasta. (Jakobson 1997, 27.) Suomalaiset kirjeenvaihtajat kävivät 1990-luvulla aroilla alueilla, kuten Tiibetissä ja Xianjiangissa hyvin harvoin, koska tiesivät, että niissä luvatta matkustaminen olisi tarkoittanut toimittajan uran päättymistä Kiinassa ainakin joksikin aikaa (Koskinen 2008, 45).

Koska haastattelulupien hakeminen oli työlästä ja virallisista tiedotustilaisuuksista oli kirjeenvaihtajille hyötyä vain harvoin, jotkut kirjeenvaihtajat yrittivät luoda hyviä henkilökohtaisia suhteita Kiinan viranomaisiin. Ystävystymällä viranomaisten kanssa yritettiin saada selville muutakin kuin jo yleisesti tiedossa olevia virallisia näkemyksiä. (Koskinen 2008, 56–57.) Vaikka osa kirjeenvaihtajista halusi luoda hyviä suhteita virkamiehiin, yleensä toimittajien ja viranomaisten välillä vallitsi kuitenkin luottamuspuula ja epäluulo 1990-luvulla. (mt. 58–59.)

Kiinalaisviranomaisten epäluuloisuus ulkomaalaisia toimittajia kohtaan näkyi muun muassa siinä, että kirjeenvaihtajia seurattiin työkeikoille ja heidän puheluitaan salakuunneltiin. Päivi Koskisen suomalaisia Kiinan-kirjeenvaihtajia käsitelleeseen pro gradu -tutkielmaansa (2008) haastattelemat kirjeenvaihtajat arvioivat, että heitä ei kuitenkaan salakuunneltu niin usein kuin esimerkiksi merkittävien amerikkalaisten viestintien toimittajia. (Koskinen 2008, 48–49.) Kiina seurasi myös sitä, minkälaisia juttuja kirjeenvaihtajat kotimaassaan julkaisivat. Esimerkiksi Suomessa Kiinan suurlähetystö luki ja katsoi suomalaiskirjeenvaihtajien juttuja, käänsi ainakin osan jutuista kiinaksi ja lähetti ne takaisin Kiinaan kirjeenvaihtajia valvovalle ulkoasiainministeristölle Waibanille. Waiban saattoi kutsua kirjeenvaihtajan keskusteluun, jos juttujen sävy ei heitä miellyttänyt. (Mykkänen 2004, 290.)

1990-luvulla kiinalaisten ja ulkomaalaisten kanssakäyminen muuttui vapaammaksi kuin koskaan aikaisemmin. Valvonta heikentyi merkittävästi sen vuoksi, että kiinalaiset eivät enää olleet samalla tavalla riippuvaisia valtiosta kuin aikaisemmin. Esimerkiksi työtä tehtiin yhä enemmän valtion laitosten ulkopuolella ja asunto oli yhä useammin oma, eikä valtion työyksikön omistama. Tutustuminen länsimaalaisiin saattoi kuitenkin olla edelleen riski. (Jakobson 1997, 26–27.) Niinpä vielä 1990-luvulla vallitsevat uhat tekivät kiinalaisista jopa ylivarovaisia ulkomaalaisia toimittajia kohtaan. Monesti kirjeenvaihtajat joutuivatkin taistelemaan vainoharhaisuutta ja sellaisia kieltoja vastaan, joita ei ollut edes olemassa. (Koskinen 2008, 63.) Aina pelko ongelmiin joutumisesta ei ollut turhaa, sillä edelleen toimittajille haastatteluita myöntäneitä kiinalaisia tuomittiin vankeuteen silloin tällöin. Myös jotkut suomalaisten kirjeenvaihtajien haastattelemista kiinalaisista tuomittiin vankeuteen tai kotiarestiin. Koskisen haastattelemat kirjeenvaihtajat arvioivat kuitenkin, että rangaistus ei johtunut pelkästään yhteistyöstä heidän kanssaan, vaan viranomaisia oli todennäköisesti ärsyttänyt enemmän esiintyminen suuressa yhdysvaltalaisessa tiedotusvälineessä kuin suomalaisessa mediassa. (Koskinen 2008, 61.)

Koska toimittajia koskevat säännöt olivat 90-luvulla edelleen tiukat, jokainen ihmisoikeuksia, politiikkaa ja yhteiskunnallisia ilmiöitä seurannut toimittaja päätyi rikkomaan järjestelmällisesti kaikkia annettuja sääntöjä (Mykkänen 2004, 288).

Kiina-uutisointi lisääntyi voimakkaasti 1990-luvun lopulla Suomessa. Tämä kertoo selvästi Kiinan poliittisen ja taloudellisen merkityksen kasvusta ja tietenkin myös siitä, että esimerkiksi Ylellä ja Helsingin Sanomilla oli vakiintunut kirjeenvaihtaja Kiinassa. 1990-luvun suomalaista Kiina-uutisointia hallitsivat kaksi teemaa: ihmisoikeudet ja talouskasvu. Kevään 1989 Tiananmenin tapahtumien jälkipyykkiä puitiin Kiina-journalismissa koko seuraava vuosikymmen. (Koskinen 2008, 82, 100.)

4. KIINA JA KAUAN KAIVATTU OLYMPIAISÄNNYYS

Vuoden 2008 kesäolympialaisten isännöisyys väritti Kiinan koko 2000-lukua. Ensimmäisen kerran Kiina haki jo vuoden 2000 kesäolympialaisten isännöityä. Kun kansainvälisen olympiakomitean tarkastajaryhmä saapui ensimmäisen kerran Pekingiin hakuprosessin aikana vuonna 1993, Peking sulki tehtaot ja siivosi köyhät pois kaduilta. Kaupungin tunnuslause oli ”Kohti avoimempaa Kiinaa vuonna 2000”. Tällöin Tiananmenin verilöylystä oli kulunut vasta neljä vuotta, ja länsimaissa Pekingin hakemus herätti runsaasti vastalauseita. Esimerkiksi Yhdysvaltain kongressissa järjestettiin äänestys, jossa päätettiin vastustaa Kiinan isännöimiä kisoja. Kiina oli kuitenkin tosissaan. Se vapautti jopa pitkään vankilassa istuneen toisinajattelijan liehitelläkseen Yhdysvaltoja ja olympiakomiteaa. Tämä ei kuitenkaan riittänyt, sillä Peking menetti kisat Sydneylle äänin 43–45. (Mykkänen 2004, 120–121.)

Vajaan vuosikymmenen myöhemmin olympiakomitean tarkastuskomitea oli jälleen Pekingissä. Nyt Peking tavoitteli vuoden 2008 kesäolympialaisten isännöityä. Tällä kertaa isännöityden haku ei aiheuttanut suurta vastustusta maailmalla. Esimerkiksi Kiinaa säännöllisesti arvostelevan Human Rights in China -järjestön mukaan Pekingin kisojen vastustaminen ei olisi kovin hyvä keino edistää Kiinan ihmisoikeustilannetta. Myös olympiakomitea oli tällä kertaa sitä mieltä, että Kiina soveltuisi olympiaisännäksi. Heinäkuussa 2001 Kiinalle myönnettiin vuoden 2008 kesäolympialaiset. (Mykkänen 2004, 121–123.) Tätä Kiinan kehitystä olympiaisännäksi oli 2000-luvulla seuraamassa arviolta noin 12 suomalaista kirjeenvaihtajaa. Isojen viestimien kirjeenvaihtajien lisäksi Kiinassa työskenteli freelance-pohjalta kirjeenvaihtajia, jotka tekivät juttuja useille eri asiakasmedioille.

4.1 Kiinan olympialupaukset

Jo hakiessaan vuoden 2008 olympialaisia Kiinan olympialaisten järjestelykomitean puheenjohtaja Wang Wei lupasi ulkomaalaisille medioille täyden lehdistövapauden kisojen ajaksi. Olympialaisten aikaan Kiinaan odotettiin yli 25 000 ulkomaalaista toimittajaa. (Koons 2008, 6.) Tällainen määrä ulkomaisia toimittajia merkitsi myös sitä, että koko maailman katseet kääntyisivät kohti Kiinaa. Lupauksellaan Kiina halusi vaimentaa sitä kritiikkiä, jonka mukaan se ei ollut sopiva olympiaisäntä ihmisoikeusongelmiensa takia. (Spratt 2007, 40.)

Vuoden 2007 alusta alkaen Kiina ottikin askeleen kohti lupauksiaan ja poisti ulkomaalaisia toimittajia koskevan säännön, jonka mukaan kirjeenvaihtajien täytyi hakea Kiinan hallinnon lupa oman asemakaupungin ulkopuolelle matkustamiseen ja haastatteluihin. Uusien sääntöjen mukaan enää haastateltavan oma suostumus riitti, eikä matkustamiseen tarvinnut hakea erillistä lupaa lainkaan. Näiden uusien sääntöjen oli tarkoitus olla voimassa väliaikaisesti vuoden 2008 lokakuun puoliväliin saakka. (Sweeney, 2006.)

Vuosi ennen olympialaisia, elokuussa 2007, The Foreign Correspondents Club of China (FCCC) julkaisi kyselytutkimuksen, jonka mukaan Kiina ei ollut vielä onnistunut pitämään lupaustaan täydestä median vapaudesta. Kyselyyn vastanneista 163 Kiinan-kirjeenvaihtajasta 40 prosenttia oli kokenut häirintää juttua tehdessään, vaikka uudet säännöt olivat jo voimassa. He kertoivat yli 150 tapauksesta, joissa haastateltavia oli ahdisteltu, toimittajaa tarkkailtu tai nuhdeltu tai kirjeenvaihtaja tai tämän henkilökunta oli joutunut väkivallan uhriksi. Vaikka työskentelyolot eivät olleet parantuneet niin paljon kuin kirjeenvaihtajat olettivat, 43 prosenttia kyselyyn vastanneista kirjeenvaihtajista koki, että sääntöuudistuksen jälkeen työoloissa oli tapahtunut parannusta. (FCCC China, 2007.)

Kohu Kiinan lupaamien mediavapauksien ympärillä tiivistyi, kun maaliskuussa 2008 Tiibetissä ja sen rajaprovinssien tiibetiläisalueilla puhkesi levottomuuksia. Ulkomaisia kirjeenvaihtajia ei päästetty Tiibetiin, ja siellä olleet kirjeenvaihtajat ajettiin ulos. Samalla Kiina esti kansalaistensa pääsyn useille Tiibet-mellakoista kertoneille internetsivustoille ja sensuroi mellakoista ja olympiasoihtua häirinneistä Tiibet-protesteista kertoneita ulkomaisten medioiden uutislähetysiä. Kiinan hallinto kritisoi avoimesti kirjeenvaihtajia heidän Tiibet-mellakoita koskeneista uutisista ja katsoi, että aiheen käsittely oli yritys näyttää Kiina huonossa valossa juuri ennen olympialaisia. Tämä sai aikaan laajoja länsimedian vastaisia mielenosoituksia Kiinassa. (Koons 2008, 8–10.) Mellakoiden aikana useat ulkomaalaiset Kiinan-kirjeenvaihtajat saivat nimettömiä tappouhkauksia (mt. 6).

Mielenosoitukset laantuivat pian, mutta seuraava koitos oli jo edessä. Toukokuun puolivälissä vuoristoisessa Sichuanin provinssissa tapahtui tuhoisa maanjäristys, joka tappoi kymmeniä tuhansia kiinalaisia. Tällä kertaa Kiinan viranomaisten suhtautuminen ulkomaalaisten toimittajien raportointiin poikkesi täysin Tiibet-mellakoiden tiukasta linjasta. Ulkomaalaiset toimittajat päästettiin alueelle ilman suurempaa estelyä. Ulkoministeriön tiedottajan mukaan alue on hankalakulkuinen, mutta alueen virkamiehiä oli ohjastettu auttamaan journalisteja tiedonhankinnassa ja haastateltavien etsimisessä. (McLaughlin 2008, 48–49.)

Kun olympialaiset alkoivat elokuussa 2008, koko maailman huomio kääntyi Kiinaan. Journalistit ilman rajoja järjestön (Reporters sans Frontieres, RSF) mukaan suurin osa ulkomaalaisista toimittajista sai työskennellä urheilutapahtumissa ilman häiriötä, mutta esimerkiksi Pekingissä olympialaisten aikana pidetyistä mielenosoituksista raportointi yritettiin monesti estää. Lisäksi ulkomaalaisia toimittajia oli pidätetty, estetty työskentelemästä vapaasti Sichuanissa ja heidän haastateltaviaan oli ahdisteltu. (RSF, 2008.)

The Foreign Correspondents Club of China (FCCC) mukaan Kiinan otti edistysaskeleita muun muassa siinä, että joidenkin virkamieslähteiden tavoittaminen oli entistä helpompaa ja tiedotustilaisuuksia oli enemmän. Myös joitain aiemmin estettyjä nettisivuja avattiin olympialaisten ajaksi. Sekä RSF että FCCC olivat kuitenkin sitä mieltä, ettei Kiina pystynyt toteuttamaan lupaamaansa medianvapautta kisojen aikana. FCCC:lle ilmoitettiin 25.7.–17.10.2008 välisenä aikana 63 tapausta, jossa ulkomaalaisen toimittajan työtä oli häiritty. (FCCC, 2008.)

Kiinan johdon mielestä uudet ulkomaalaisille toimittajille suodut vapaudet olivat kuitenkin olleet toimiva ratkaisu. Lokakuussa 2008 Kiina julkisti, että se aikoo pitää uudet säännöt voimassa myös tulevaisuudessa. (FCCC, 2008.) Vuosi olympialaisten jälkeen Journalistit ilman rajoja järjestö julkisti raportin, jonka mukaan uusien vapauksien toteutuminen on ollut epävakaista. Esimerkiksi matkustusrajoituksen poistuminen ei ollut pitänyt Tiibetissä eikä tiibetiläisalueilla. Lisäksi kirjeenvaihtajia, heidän avustajiaan tai haastateltavia oli edelleen ahdisteltu esimerkiksi Tiananmenin 20-vuotispäivän tienoilla ja Xinjiangissa Luoteis-Kiinan uiguurialueilla puhjenneiden levottomuuksien aikana. (RFS, 2009.)

Tämän tutkimuksen yksi tarkoitus on selvittää, millaiset olosuhteet Kiinassa vallitsivat suomalaisten Kiinan-kirjeenvaihtajien näkökulmasta ennen olympialaisia ja miten Kiinan toimittajille antamat olympialupaukset toteutuivat.

5. TUTKIMUSKYSYMYKSET, AINEISTO JA MENETELMÄT

Tutkin suomalaisten Kiinan-kirjeenvaihtajien työtä ja sen muutosta 2000-luvulla Kiinassa työskennelleiden kirjeenvaihtajien haastatteluiden ja kirjekyselyiden avulla. Aineistoni koostuu kahdeksasta teemahaastattelusta ja kahdesta sähköpostikyselyn vastauksesta. Haastattelut ja kyselyvastaukset muodostavat tutkielmani empiirisen osuuden. Lisäksi olen käyttänyt tutkimuksessani apuna Kiinan-kirjeenvaihtajien työtä koskevaa tutkimus- ja muistelmakirjallisuutta. Niiden tarkoituksena on tukea tekemiäni tulkintoja.

Tutkimuskysymykseni jakautuu kolmeen osaan:

Minkälaista oli suomalaisten kirjeenvaihtajien työ 2000-luvun Kiinassa, joka valmistautui olympialaisiin?

Vaikuttiko Kiinan olympiahanke kirjeenvaihtajien työhön?

Onko 2000-luvun Kiinan-kirjeenvaihtajien työssä havaittavissa muutoksia verrattuna siihen, mitä aikaisemmat Kiinan-kirjeenvaihtajatutkimukset kertovat kirjeenvaihtajien työstä?

5.1 Aineistona suomalaisten Kiinan-kirjeenvaihtajien teemahaastattelut

Haastattelin yhteensä kahdeksaa Kiinan-kirjeenvaihtajaa ja kahdelle lähetin kirjekyselyn sähköpostitse. Kyselyyn vastattiin sähköpostitse. Haastateltavieni joukossa on sekä kirjoittavia toimittajia että televisiotoimittajia. Lähestyin haastateltaviani aluksi sähköpostiviestillä, jossa kerroin tutkimuksestani ja kysyin mahdollisuutta haastatella heitä. Otin yhteyttä yhteensä kahteentoista Kiinassa vuosien 2000–2008 aikana työskennelleeseen kirjeenvaihtajaan. Tekemäni pohjatyön perusteella Kiinassa työskenteli tutkimusajanjaksollani juuri nämä kaksitoista kirjeenvaihtajaa, jotka sopivat tutkimukseni määritelmään Kiinan-kirjeenvaihtajasta. Tämä käsitys vahvistui haastatteluja tehdessä, kun uusia nimiä ei enää noussut esille. Kahdestatoista kirjeenvaihtajasta kymmenen suostui haastateltavakseni tai vastaamaan kirjekyselyyn. Yhtä en koskaan tavoittanut useista yrityksistä huolimatta ja yksi koki, ettei hänen työnkuvansa ollut sellainen, että se olisi sopinut tutkimukseeni.

Tutkittavista viisi oli naisia ja viisi miestä. Haastateltavien ikähaitari oli kolmestakymmenestä viiteenkymmeneen vuoteen. Kaikki haastateltavat olivat kokeneita toimittajia, vaikka kaikilla ei erityistä Kiina-osaamista kirjeenvaihtajaksi lähtiessä ollutkaan.

Tutkittavista kahdeksalle sopi haastattelu. Heistä kahta haastattelin internetpuhelin Skypen välityksellä ja loppuja kasvotusten. Kaksi tutkittavaa vastasi kysymyksiin sähköpostitse, koska se oli heille haastattelua kätevämpi tapa. Heitä varten laadin avoimen kysymyslomakkeen haastatteluja varten muokkaamani teemahaastattelurungon pohjalta. Sekä teemahaastattelurungon että sähköpostikyselyn kysymyslomakkeen laatimisesta kerron tarkemmin seuraavassa luvussa.

5.2 Aineistonkeruumenetelminä teemahaastattelu ja kirjekysely

Haastattelin kirjeenvaihtajia teemahaastattelumetodilla. Teemahaastattelu on lomake- ja strukturoimattoman haastattelun välimuoto. Hirsjärven ja Hurmeen (2001) määrittelyn mukaan tässä puolistrukturoidussa haastattelumuodossa haastattelu etenee yksityiskohtaisten kysymysten sijaan tiettyjen keskeisten teemojen varassa. Haastattelun aihepiirit eli teema-alueet ovat kaikille samat, mutta kysymysten sanamuoto ja esittämisjärjestys voivat vaihdella. Teemahaastattelu tuo tutkittavien oman äänen kuuluviin. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47–48.)

Keskustelunomainen, teemoittain etenevä haastattelu oli mielestäni kaikkein soveltuvin menetelmä kirjeenvaihtajien työn tutkimiseen. En usko, että olisin voinut saada mistään muualta yhtä tarkkoja ja kattavia vastauksia Kiinan-kirjeenvaihtajien työstä kuin heitä haastatteleamalla. Haastattelu soveltuu aineistonkeruumenetelmäksi, kun tutkittava henkilö nähdään tutkimustilanteessa subjektina, jonka halutaan kertovan itseään koskevista, tutkimuksen kannalta olennaisista asioista mahdollisimman vapaasti. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 35.) Näin oli omassa tutkimuksessani, jossa halusin kirjeenvaihtajien kertovan omia kokemuksiaan ja ajatuksiaan työstään ja kertovan kuvaavia käytännön esimerkkejä. Koska kyseessä on melko vähän kartoitettu tutkimuskohde, minun oli vaikea etukäteen tietää, mihin suuntaan vastaukset lähtisivät. Myös siksi teemahaastattelu oli tutkimusaiheeni kannalta soveltuvin menetelmä. Se salli minun esittää tarpeen tullen jatkokysymyksiä ja kysyä tarkemmin aiheista, joita en ollut ymmärtänyt sisällyttää ennalta suunniteltuun teemarunkoon. Lisäksi teemahaastattelussa minulla oli mahdollisuus oikaista kysymyksestä syntyneitä väärinkäsityksiä tai selventää kysymyksen sanamuotoa. (mt. 35–36.) Esimerkiksi pelkillä kirjekyselyillä aineisto olisi voinut jäädä liian suppeaksi, eikä minulla olisi ollut mahdollisuutta tehdä spontaanisti jatkokysymyksiä. Myös liian strukturoitu lomakehaastattelu olisi johtanut samaan ongelmaan.

Kahta haastateltavistani haastattelin internetpuhelin Skypen välityksellä, kuitenkin ilman ohjelman tarjoamaa näköyhteyttä. Hirsjärven ja Hurmeen (2001) mukaan puhelinhaastattelu sopii paremmin strukturoituihin haastatteluihin kuin kvalitatiiviseen haastatteluun, koska puhelinhaastattelussa puuttuvat keskustelun näkyvät vihjeet, jotka tarjoaisivat haastattelulle kontekstin. Haastattelijalla ei voi tietää, miettiikö haastateltava kysymystä vai puuhasteleeko hän jotain aivan muuta. Toisaalta puhelinhaastattelu sopii hyvin kiireisten tai kaukana asuvien henkilöiden haastattelemiseen. (mt.

64–65.) Itse en kokenut, että puhelinhaastattelut olisivat poikenneet juuri lainkaan kasvokkain tehdyistä haastatteluista. Olin lähettänyt puhelinhaastateltaville, kuten muillekin, etukäteen haastattelun teema-alueet, ja olimme sopineet tarkan haastatteluajan. Itse haastattelu eteni hyvin samaan tapaan kuin kasvotustenkin. Ensin esittelin tutkimusaiheeni ja haastateltavalla oli mahdollisuus kysellä minulta tutkimukseen liittyviä kysymyksiä. Sitten aloimme käydä läpi eri teemoja. Puhelinhaastateltavat vastasivat yhtä pitkään ja pohdiskelevasti kuin kasvotusten haastattelutkin. Internetyhteys oli hyvä, joten sekään ei häirinnyt keskustelun etenemistä. Myös tieto siitä, että internetpuhelu on ilmainen, rentoutti varmasti vastaajia puhumaan rennosti ja pohdiskelevasti.

Jo ennen kuin olin yhteydessä haastateltaviin, oletin että he haluaisivat esiintyä nimettöminä, sillä tutkimuksessa pureuduttaisiin arkaluontoisiin kysymyksiin, ja tämä saattaisi vaikuttaa myös heidän työskentelyynsä kirjeenvaihtajia valvovassa maassa tai saattaa vaaraan heidän haastateltaviaan tai avustajiaan. Niinpä otin anonymiteetin esille jo ottaessani yhteyttä kirjeenvaihtajiin. Osa kirjeenvaihtajista halusi ehdottomasti esiintyä tutkimuksessa anonymisti, erityisesti he, jotka olivat haastatteluajankohtana edelleen töissä Kiinassa. Ne, jotka olivat palanneet komennukseltaan, suhtautuivat nimen käyttöön rennommin. Lopulta päädyin ratkaisuun, että kaikkien kirjeenvaihtajien puhe esitetään anonymisti tutkimuksen tasapuolisuuden takia. Tutkimuksen liitteenä esitän kuitenkin haastateltavien nimilistan. Se lisää tutkimukseni avoimuutta ja uskottavuutta. Tämä käytäntö sopi myös haastateltaville. Anonymiteetin ongelmia käsitellään tämän luvun lopussa.

5.3 Teemahaastattelukysymysten laatiminen

Teemahaastattelun vapaus ei tarkoita sitä, että haastateltavilta voi kysyä mitä tahansa. Haastattelurunkoa ei voi muodostaa ilman teoreettista pohjatyötä. Teemahaastattelurungosta tulee helposti vaillinaisen ja tutkijan vahvimpiin ennakkokäsityksiin perustuva, jos runko perustuu vain tutkijan mieleen juolahtaneisiin asioihin. Eskola ja Vastamäki suosittelevat, että kysymysrunгон teemat lainataan aiemmasta aiheesta tutkineesta kirjallisuudesta tai luodaan teemat operationalisoimalla omaan aiheeseen liittyviä tärkeimpiä teoreettisia käsitteitä kysymysjoukoiksi. (Aaltola & Valli 2007, 34). Oman teemarunkoni muodostamisessa käytin apuna aikaisempia kirjeenvaihtajatutkimuksia, Kiinan-kirjeenvaihtajien muistelmia ja Shoemakerin ja Reesen (1996) median sisältöön vaikuttavien tekijöiden mallia. Haastattelurunkoni ensimmäisen version muodostin Shoemakerin ja Reesen mallin pohjalta, joka jakautuu viiteen eri toimitustyöhön vaikuttavaan tasoon: yksilötasoon, mediarutiineihin, organisaatiotasoon, ulkopuolisiin vaikuttajiin ja ideologian tasoon. Mallin sisimmällä kehällä eli yksilötasolla käsitellään toimittajan henkilökohtaisen ja ammatillisen taustan, kuten arvojen, uskomusten, poliittisten mielipiteiden, koulutuksen ja työhistorian vaikutusta työhön ja tätä kautta median sisältöön (Shoemaker & Reese 1996, 102–103).

Mallin toisella tasolla ovat mediarutiinit eli ne käytännöt ja tekemisen tavat, joilla journalismia tehdään toimituksissa. Tällaisia rutiineja ovat esimerkiksi uutiskriteerit, jotka määrittelevät aiheiden uutisarvon (mt. 110–112) ja oletettu objektiivisuus, jonka avulla pyritään tasapuolisuuteen (mt. 112–114). Kolmas tasoista on organisaatiotaso. Siinä käsitellään, kuinka yksittäisen mediaorganisaation omistajuus, sen taloudelliset ja journalistiset tavoitteet ja käytännöt vaikuttavat sisältöön. Saako esimerkiksi lehden kaupallinen puoli vaikuttaa siihen, julkaistaanko sellaista juttua, jossa kritisoidaan ison ilmoittajan tuotetta. (mt. 139–156). Neljäs Shoemakerin ja Reesen mallin tasoista on ekstramedia eli mediaorganisaatioiden ulkopuoliset tekijät, jotka vaikuttavat median sisältöön. Tällaisia tahoja ovat esimerkiksi lähteet, mainostajat, lukijat ja maan hallitus, jonka harjoittama politiikka vaikuttaa median toimintamahdollisuuksiin. Yksi merkittävimmistä ulkopuolisista tekijöistä ovat lähteet. Heillä on valtava vaikutus journalismiin, sillä toimittajat eivät voi tehdä juttua asiasta, josta he eivät tiedä. Yksinkertainen esimerkki on lento-onnettomuus. Harvoin toimittajat ovat paikalla todistamassa onnettomuutta vaan heidän on hankittava tietoa silminnäkijöiltä ja viranomaisilta ja lähdekritiikin keinoin selvitettävä, mikä pitää paikkansa ja mitä voidaan julkaista. Tiedonhankinta on altista näiden ekstramediaan kuuluvien ulkopuolisten tahojen valehtelulle, pimittämislle ja ohjailulle. (mt. 175–178.) Tämä neljäs taso on tutkimukseni kannalta erittäin kiinnostava, sillä Kiinassa journalistien ohjailu, työn rajoittaminen ja tiedon pimittäminen ovat tunnettuja ongelmia. Mallinsa viidennen tason Shoemaker ja Reese ovat nimenneet ideologian tasoksi. Se on kehän uloin taso ja mallin luojien mukaan vaikuttaa siten kaikkiin sisempiin kerroksiin (mt. 223). Ideologialla Shoemaker ja Reese tarkoittavat symbolista mekanismia, joka toimii yhtenäistävänä voimana yhteiskunnassa. Media välittää tätä ideologiaa yleisöilleen valitsemalla tiettyjä näkökulmia ja arvoja, jotka tukevat vallitsevan ideologian intressejä ja rajaavat toiset taas ulkopuolelle. Tämä ideologia on Shoemakerin ja Reesen mukaan valtaapitävän eliitin määrittelemä, ja mitä enemmän eri tahot poikkeavat tästä normaalista määritelmästä, sitä vaikeampi heidän on päästä julkisuuteen. (mt. 222–226)

Vaikka Shoemakerin ja Reesen -mallia on kritisoitu muun muassa yksinkertaistavasta hierarkkisuudesta, se auttoi minua näkemään kirjeenvaihtajien työhön vaikuttavia seikkoja ja hahmottamaan haastattelurungon rakennetta. En kuitenkaan halunnut tehdä näistä viidestä seikasta orjallisesti haastattelurunkoni teemoja, koska en tutkimuksessani keskity niinkään esimerkiksi organisaation tai ideologisen tason vaikutuksiin vaan ennemminkin extramedian tasoon. Varsinainen teemahaastattelurunkoni muodostuikin pikku hiljaa lukiessani kirjeenvaihtajatutkimuksia, Kiinan-kirjeenvaihtajien muistelmia ja Kiinan olympialaisia käsitteleviä selvityksiä. Niistä nousi teemoja ja yksittäisiä kysymyksiä, joista sitten muodostin teemahaastattelurunkoni. Erityisen paljon minulle oli hyötyä Turo Uskalin Neuvostoliiton aikaisia Moskovan-kirjeenvaihtajia käsitelleestä väitöskirjasta, koska siinä oli kattava teemoittelurunko kirjeenvaihtajan työhön liittyvistä osa-alueista. Myös Uskali käytti teemahaastattelurunkonsa

rakentamisessa apuna Shoemakerin ja Reesen -mallia. Näiden lisäksi hän käytti haastattelurungon muokkaamisessa apunaan aikaisempia opinnäytetöitään, Moskovan-kirjeenvaihtajien journalistisia tuotoksia ja kirjallisuutta. (Uskali 2003, 93.) Kysymysrunгон muokkaamisessa oli avuksi myös Uskalin pro gradu -tutkimus, joka käsitteli Moskovan-kirjeenvaihtajien työn esteitä, koska omassa työssäni halusin selvittää, minkälaisia esteitä Kiinan-kirjeenvaihtajien työhön liittyi. Myös Päivi Koskisen 1990-luvun Kiinan-kirjeenvaihtajien työtä käsitellyt pro gradu -tutkimus auttoi minua ymmärtämään, mitkä seikat olivat tärkeitä Kiinan-kirjeenvaihtajien työssä. Koskisen työstä nousi esille muun muassa Kiinan tiukat säännöt kirjeenvaihtajille, jotka vaikuttavat merkittävästi kirjeenvaihtajien työhön. Lopulta teemahaastattelurunkoni (liite) pääteemat ja alateemat muodostuivat seuraavanlaisiksi:

1. Kirjeenvaihtajuuden alkutaival
  - Lähtökohdat
  - Alkuunpääsy
2. Työrupeama
  - Päivärutiinit
  - Aiheet ja ideat
  - Lähteet
  - Matkustaminen ja liikkuminen
3. Sananvapaustilanne ja työn rajoitukset
  - Tiedonhankinnan esteet
  - Sananvapaustilanne
  - Arat juttuaiheet
  - Työn tekniset esteet
4. Erityiskysymykset
  - Olympialaisten vaikutus
  - Arvio Kiina-journalismista

Teemahaastattelurungon muodostamisessa otin mallia Eskolan ja Vastamäen (2007) esittämästä, kolmentasoisia teemoja sisältävästä mallista. Ylimmällä tasolla ovat laajat aihepiirit. Toisella tasolla on tarkentavia aputeemoja. Niihin tein laajan aloituskysymyksen. Tarkoituksena oli näin antaa haastateltavalle tilaa määritellä itse, mitä asioita hän piti kysymyksen kannalta oleellisina, eikä ohjata liikaa tietynlaiseen vastaukseen. Kolmannella tasolla on aputeemoja tukevia yksityiskohtaisempia kysymyksiä. (Aaltola & Valli 2007, 37.) En siis muodostanut kysymysrunkoa vain teema-alueluetteloksi, niin kuin esimerkiksi Hirsjärvi ja Hurme (2001, 66) neuvovat, koska en luottanut siihen, että olisin sen avulla muistanut kaikki asiat, joista halusin haastateltavan kertovan. Monesti haastateltavat kuitenkin puhuivat oma-aloitteisesti ja laajasti teemasta jo aloituskysymyksen jälkeen, jolloin minun ei tarvinnut käydä tarkasti läpi jokaista apukysymystä.

Yhteenvedona voi sanoa, että teema-alueet nousivat teoreettisesta pohjatyöstä, ja ne toimivat myöhemmin pohjana analyysissä erottuville seikoille.

Sähköpostikyselyn kysymyslomakkeesta (liite) tuli teemahaastattelurunkoa tiiviimpi, koska apukysymyksillä varustettu teemahaastattelurunko olisi voinut uuvuttaa vastaajan jo ensimetreillä. Sen sijaan kysymyslomake jakautui viiteen pääteemaan, jotka olivat muuten samat kuin teemahaastattelurungossa, mutta erityiskysymykset kohdan jaoin erikseen olympialaisia koskeviin kysymyksiin ja suomalaista Kiina-journalismia koskeviin kysymyksiin. Tämän tein siksi, että se oli paperilla selkeämpi ratkaisu. Käytännössä teemat olivat siis täysin samat sekä teemahaastatteluissa että kirjekyselyssä. Kirjekyselyssä tein pääteemojen alle muutamia laajoja kysymyksiä, joiden perään laitoin sulkuihin asioita, joista vastauksessa toivoisin kerrottavan. En halunnut tehdä kysymyslomaketta siten, että siinä olisi vain pitkä lista tasa-arvoisia kysymyksiä, koska sitten se ei vastaisi teemahaastattelua, jossa kysytään laajoja teemaan johdotelevia kysymyksiä ja tarkempia kysymyksiä käytetään apuna vain silloin, jos haastateltava ei ota niissä esiintyviä asioita esille jo aloituskysymykseen vastatessaan. Näin haastateltava voi itse paremmin määritellä kysymyksen kannalta olennaiset seikat. Halusin, että myös sähköpostitse vastaavilla säilyisi tämä mahdollisuus, joten pyrin tekemään laajoja kysymyksiä, ja suluissa olevat seikat olivat vain apuna.

5.4 Haastattelutilanteet ja haastattelujen purkaminen

Tein haastattelut vuoden 2008 alkutalven ja kevään aikana. Lähetin haastateltavilleni etukäteen kysymysrunгон teemat, jotta he osaisivat varautua etukäteen puhumaan tutkimukseni kannalta olennaisista aiheista. Koska haastattelurunkoni oli pitkä, olin varautunut siihen, että yksi haastattelu kestäisi noin kaksi tuntia. Tämä piti hyvin paikkansa. Suurin osa haastatteluista kesti hieman alle tai vähän yli kaksi tuntia. Lyhin haastattelu kesti tunnin ja pisin yli kaksi ja puoli tuntia. Aluksi haastattelut olivat pidempiä, koska kysymysrungrossani oli paljon yksityiskohtaisia apukysymyksiä. Heti ensimmäisten haastatteluiden jälkeen jätin kuitenkin muutamia kysymyksiä pois, koska huomasin niiden tarpeettomuuden tutkimukseni kannalta. Tämän jälkeen haastatteluiden kesto riippui yleensä siitä, kuinka puhelias ja analyttinen haastateltava oli. Kaikki haastateltavat tuntuivat mielellään puhuvan työstään Kiinassa. En missään vaiheessa kokenut, että heillä olisi ollut epämukavaa vastata joihinkin kysymyksiin, vaan haastateltavat analysoivat työtään ja työolojaan varsin monipuolisesti. Haastattelutilanteet olivat rentoja ja jopa keskustelunomaisia.

Kävin kaikkien haastateltavien kanssa läpi kaikki teemahaastattelurungon teemat ja kysyin lähes kaikilta samat kysymykset. Keskustelu eteni usein teemahaastattelurungon mukaan, mutta välillä yksi pitkä vastaus saattoi sisältää vastauksia useisiin eri kysymyksiin. Esimerkiksi lähdekäytännöistä puhuttaessa haastateltavat alkoivat lähes aina puhua myös työhön liittyvistä tiedonhankinnan ongelmista, joista oli kysymyksiä vasta myöhemmin. Pyrin siihen, että

haastateltavat saivat puhua mahdollisimman vapaasti, vaikka puhe ei edennytkään aina teemarungon mukaan. Tällöin oli mahdollista saada selville myös sellaisia asioita, joita en ollut ymmärtänyt kysyä. Pidin kuitenkin koko ajan huolen siitä, että puhe pysyy tutkimukseni kannalta olennaisissa asioissa, ja että kaikki teemat tulee käytyä läpi. Teemahaastattelurungon kysymysten lisäksi tein myös useita jatko- ja lisäkysymyksiä. Haastattelukierroksen loppua kohden uudet tiedot vähenivät, koska monilla kirjeenvaihtajilla oli hyvin samanlaisia kokemuksia. Kävin silti kaikkien kanssa läpi samat teemat, jotta aineisto olisi kerätty yhdenmukaisesti.

Haastatteluaineistoni oli kokonaisuudessaan kasassa keväällä 2009, ja sähköpostikyselyiden vastaukset sain kesän aikana. Koko aineisto minulla oli kasassa syksyllä 2009, jolloin litteroin haastattelut. Litteroiduista haastatteluista kertyi haastattelusta riippuen 10–30 sivua tekstiä rivivälillä 1,5 kirjoitettuna. Jätin litteroinneista pois niinku- ja totanoiniin-tyyppiset välisanat, mutta muuten litteroin haastattelut tarkasti sanasta sanaan. Merkitsin myös naurunpyrähdykset ja kohdat, jossa haastateltava mietti vastaustaan pitkään. Haastateltavan kehon kielen jätin litteroinnin ulkopuolelle, koska tässä tapauksessa se ei mielestäni tuonut uutta sisältöä vastauksiin.

5.5 Aineiston etuja ja ongelmia

Aineistoni kannalta suurin pohdinnan aihe oli haastateltavien anonymiteetti. Päädyin anonymiteettiin haastatteluissa, koska tutkimuksessani käsitellään kirjeenvaihtajien, heidän haastateltaviensa ja avustajiensa kannalta arkaluontoisia asioita. Uskoin, että kirjeenvaihtajat puhuisivat työstään avoimemmin, jos he saisivat puhua anonymiteetin suojissa. Tämä oletus osui oikeaan. Vaikka olin jo haastatteluja sopiessani maininnut anonymiteetista, useat haastateltavat varmistivat jossain kohtaa haastattelua, ettei heitä tunnistaisi sitaattiansa perusteella. Usein pyyntö tuli tilanteessa, jossa puhuttiin esimerkiksi haastateltavien tai avustajien kanssa kohdatuista ongelmatilanteista. Uskon, että anonymiteetin antaneen kirjeenvaihtajille rohkeutta puhua avoimemmin kuin jos he olisivat joutuneet puhumaan nimillään. Toisaalta muutamat haastateltavat mainitsivat haastattelun aikana, ettei heitä häittäisi laisinkaan se, että heidän kommenttinsa tunnistaisi, ja vastasivat silti yhtä rohkeasti kysymyksiin kuin ne, jotka olivat tarkempia anonymiteettinsa kanssa.

Anonymiteetti vaikutti tutkimuksessani eniten siihen, että jouduin häivyttämään sitaateista aika- ja paikkatietoja sekä tiedon siitä, missä välineessä haastateltavat työskentelivät. Tämä voi viedä uskottavuutta sitaattien todistusvoimalta tai tekemiltäni tulkinnoilta, mutta pidin sitä silti pienempänä pahana kuin sitä, että haastateltavat olisivat alkaneet sensuroimaan vastauksiaan anonymiteetin puuttuessa. Tutkimuksen lopputuloksen kannalta anonymiteetillä on mielestäni enemmän positiivisia kuin negatiivisia vaikutuksia.

Uskalin mukaan nimettömänä esiintymisen haittapuoli on, että se madaltaa kynnystä esittää valheellista tai ainakin epäluotettavia tietoja (Uskali 2003, 95). Pohdin tätä aineistoani peratessa, mutta missään kohdassa en kokenut, että haastateltavillani olisi ollut tarve valehdella tai antaa epäluotettavaa tietoa. Tätä oletusta vahvisti se, että haastattelujen aikana kirjeenvaihtajat viittasivat silloin tällöin siihen, että vaikka paikka- ja aikatietojen häivyttämisen takia tavallinen lukija ei heitä tunnista, muut tutkimukseen haastatellut kirjeenvaihtajat varmasti pystyisivät arvaamaan, kenestä milloinkin on kyse.

Anonymiteetin lisäksi toinen aineistoon liittyvä ongelmakohta oli sähköpostikyselyillä saatujen vastausten niukkuus teemahaastatteluihin verrattuna. Teemahaastatteluilla sain huomattavasti pidempiä ja kattavampia vastauksia kuin sähköpostikyselyllä. Niissä vastaukset jäivät yhteensä muutaman liuskan pituisiksi. Yksi syy tähän on varmasti se, että vastausten antaminen kirjallisesti on työläämpää kuin se, että saisi esittää vastaukset suullisesti. En kuitenkaan kokenut tätä ongelmalliseksi, koska teemahaastatteluista oli kertynyt niin paljon aineistoa, että kahden sähköpostikyselyn niukemmat vastaukset eivät horjuttaneet mahdollisuuttani koota riittävän kattava aineisto.

Haastattelua aineistonkeruumenetelmänä on kritisoitu siitä, että sen luotettavuutta saattaa heikentää haastateltavan taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 35.) Itse en kokenut missään vaiheessa, että haastateltavani olisivat vastanneet jotain vain siksi, että ajattelivat minun haluavan juuri sellaisen vastauksen. He analysoivat työtään ja työolojaan hyvin monipuolisesti ja itsekriittisesti ja ilmoittivat, jos heillä ei ollut jostain kysymästäni asiasta kokemusta. Vaikka tutkimuksessani kirjeenvaihtajien työn ongelmat ovat isossa roolissa, kirjeenvaihtajat eivät silti tehneet itsestään Kiinan viranomaiskoneiston ahdistelemlia marttyyreja vaan osasivat laittaa ongelmansa mittasuhteisiin.

Aineistoni ongelmana voi nähdä myös sen, että se koostuu ainoastaan kirjeenvaihtajien haastatteluista ja kyselyistä. Uskalin mukaan pelkät haastattelut korostavat helposti liikaa yksilötason tekijöitä, kun taas pelkät viralliset asiakirjat kuvaavat todellisuuden liian organisaatiokeskeisenä (Uskali 2003, 81). Tutkimuskysymyksiäni kannalta haastattelut ovat kuitenkin paras aineistonkeruukeino. Olen pyrkinyt takaamaan sen, ettei aineisto ole liian yksisilmäinen, perehtymällä sekä suomalaisiin että kansainvälisiin Kiinan-kirjeenvaihtajista tehtyihin tutkimuksiin ja raportteihin. Sen sijaan en katsonut tarpeelliseksi tutkimukseni rajauksen kannalta sitä, että olisin tarkastellut myös kirjeenvaihtajien tekemiä juttuja. Se olisi ollut täysin oman tutkimuksensa aihe (tästä lisää luvussa 10.4.).

5.6. Aineiston tutkimusmenetelmänä teoriaohjaava sisällönanalyysi

Käytän aineistoni analysoinnissa apuna teoriaohjaavaa eli teoriasidonnaista, laadullista sisällönanalyysiä. Siinä minulla on ollut ohjenuorana erityisesti Tuomen ja Sarajärven (2009) ohjeistus teoriaohjaavasta sisällönanalyysistä. Aineiston tutkimusmenetelmäni voisi sanoa ponnistavan teoriaohjaavan sisällönanalyysin pohjalta, mutta se ei yksin määritä analyysin rakennetta, sillä tämä ei tekisi oikeutta tutkimuskohteelle. Analysoidessani aineistoa katsettanani on ohjannut teoria, mutta olen ollut valppaana omalle aineistolleni ja siitä nouseville teemoille. Tutkimusmenetelmäni ei siis ole puhtaasti teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä eikä puhtaasti aineistolähtöistä sisällönanalyysiä vaan yhdistelmä näistä kahdesta.

Teorialla tarkoitan tässä tapauksessa tutkimuksellista viitekehystäni. Teoriaohjaavassa analyysissä teoreettiset käsitteet tuodaan esiin aikaisemmasta tutkimuksesta, ilmiöstä jo tiedettyinä seikkoina, kun aineistolähtöisessä analyysissä teoreettiset käsitteet luodaan aineistosta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 117). Omassa tutkimuksessani tätä teoriaa eli tutkimuksellista viitekehystä on aikaisempi kirjeenvaihtajatutkimus, erityisesti tutkimukset Kiinan-kirjeenvaihtajista, ja kirjeenvaihtajien kirjoittamat muistelmat.

Analyysin tarkoitus on luoda selkeä sanallinen kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Sisällönanalyysissä pyritään siis järjestämään aineisto tiiviiseen ja selkeään muotoon kadottamatta sen sisältämää informaatiota siten, että sen perusteella voidaan tehdä luotettavia johtopäätöksiä tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108.) Aineistosta voi hakea esimerkiksi tyypillistä kertomusta (mt. 93). Omassa tutkimuksessani pyrin hahmottelemaan niin sanotun tyypillisen kertomuksen kirjeenvaihtajan työstä, mutta samalla etsin myös erilaisuuksia. Laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin, vaan ennemminkin kuvaamaan jotain ilmiötä tai tapahtumaa, ymmärtämään tiettyä toimintaa. (mt. 85.)

Teoriasidonnainen sisällönanalyysi koostuu kolmesta vaiheesta: Ensin aineisto redusoidaan eli pelkistetään. Pelkistäminen voi olla joko informaation tiivistämistä tai pilkkomista osiin. Pelkistämistä ohjaa tutkimustehtävä. Toiseksi aineisto klusteroidaan eli ryhmitellään. Tällöin aineistosta koodatut alkuperäisilmaisut käydään tarkasti läpi ja aineistosta etsitään samankaltaisuuksia ja/tai eroavaisuuksia kuvaavia ”raakahavaintoja”. Samaa asiaa selittävät havainnot yhdistetään luokaksi ja nimetään luokan sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Luokittelussa aineisto tiivistyy, koska yksittäiset tekijät sisällytetään yleisempiin käsitteisiin eli alaluokkiin. (mt. 108–111.) Kolmas vaihe on käsitteellistäminen eli abstrahointi. Siinä liitetään tämä empiirinen tieto teoreettisiin käsitteisiin. (mt. 117.) Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä aineiston alaluokat

synnytetään aineistolähtöisesti, mutta yläluokat tuodaan valmiina teoriasta. Olen siis lähestynyt aineistoa sen omilla ehdoilla, ja vasta myöhemmin ns. pakottanut sen tiettyyn teoriaan. (mt. 117.)

Aineistosta olisi luonnollisesti mahdollista tehdä runsaasti havaintoja eri seikoista, mutta laadullisessa tutkimuksessa aineistoa tarkasteltaessa kiinnitetään huomio vain siihen, mikä on teoreettisen viitekehyksen ja kulloisenkin kysymyksenasettelun kannalta olennaista. (Alasutari 1999, 40.) Omassa tutkimuksessani tämä tarkoittaa sitä, keskityn tarkastelemaan aineistoa kirjeenvaihtajien työn eri osa-alueiden, olympialaisten vaikutuksen ja työn muutoksen näkökulmasta.

Aloitin pelkistämisen lukemalla litteroitua tekstiä huolellisesti läpi ja nostamalla sieltä esille teemahaastattelun pääteemojen mukaisia seikkoja. Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan teemahaastattelun haastattelurunko on hyvä apuväline koodauksessa. Teemahaastattelurungon luomisessahan on jo käytetty yhtäältä aiemmista tutkimuksista kerättyjä teoreettisia näkemyksiä ja toisaalta myös mahdollista omaa kokemusta. Tällöin aineistosta seulotaan teemahaastattelurungon avulla esille sellaisia tekstikohtia, jotka kertovat tutkittavista asioista (mt. 153). Pilkoin siis litteroidun tekstin teemahaastattelurungosta tuttuihin pääluokkiin, joita ovat kirjeenvaihtajan arki, ulkoiset työn rajoitukset/esteet, sisäiset työn rajoitukset/esteet, olympialaisten vaikutus työhön ja arvio Kiina-journalismista. Toisessa vaiheessa kävin läpi löyhästi luokittelemiani alkuperäisilmaisuja ja yhdistelin niitä nyt pienempiin luokkiin yhteisten piirteiden mukaan ja annoin luokille niiden sisältöä kuvaavan nimen. Sitten yritin pelkistää luokkien sisällön muutamaksi sisältöä kuvaavaksi havaintolauseeksi. Tämän jälkeen jaottelin nämä pelkistetyt luokat yhteisten tekijöiden mukaan neljäksi osa-alueeksi, jotka kaikki pureutuvat Kiinan-kirjeenvaihtajien työhön 2000-luvulla eri näkökulmista. Nämä osa-alueet muodostavat samalla myös analyysini rakenteen: Ensin perehdyn kirjeenvaihtajien työn ulkoisiin reunaehtoihin eli Kiinan valtion kirjeenvaihtajille asettamiin virallisiin sääntöihin. Ne auttavat ymmärtämään Kiinan-kirjeenvaihtajien työrutiineita, joita käsittelen toisessa osassa. Kolmannessa osassa käsittelen kirjeenvaihtajiin kohdistuvia vaikutusyriytyksiä ja valvontaa, jotka vaikuttavat myös työrutiineihin. Neljännessä ja viimeisessä osassa nostan esille kirjeenvaihtajien henkilökohtaisten asenteiden ja taitojen vaikutuksen työntekoon. Viimeisessä luvussa käsittelen myös kirjeenvaihtajien käsityksiä suomalaisesta Kiina-journalismista.

Analyysin kolmannessa vaiheessa yhdistin esiin nousseet havainnot teoreettiseen viitekehykseen niin, että tulokseni peilautuivat vasten aiheesta jo aiemmin tiedettyä. Yhdistämällä havainnot teoreettiseen viitekehykseen pyrin luomaan mahdollisimman kattavan kuvan siitä, minkälaista oli suomalaisten Kiinan-kirjeenvaihtajien työ 2000-luvulla.

6. KIINAN-KIRJEENVAIHTAJIEN TYÖN REUNA-EHDOT ELI KIINAN SÄÄNNÖT KIRJEENVAIHTAJILLE

Kiinan valtio on asettanut sääntöjä ja ehtoja maahan saapuville kirjeenvaihtajille. Nämä säännöt muodostavat kirjeenvaihtajien työlle raamit, joiden puitteissa heidän tulisi työskennellä Kiinassa. Siksi on tunnettava säännöt, jotta voi ymmärtää, millaista kirjeenvaihtajien työ oli. Olen kerännyt tiedot kirjeenvaihtajia koskevista säännöistä ja niiden muutoksista useista eri lähteistä: Kiinan lehdistökeskuksen internetsivuilta², haastattelemiltani kirjeenvaihtajilta, Kiinan-kirjeenvaihtajien muistelmista ja Kiinan kirjeenvaihtajien oman yhdistyksen FCCC:n internetsivuilta. Seuraavaksi käyn läpi niitä sääntöjä, joilla oli tekemieni haastattelujen mukaan suurin merkitys kirjeenvaihtajien työhön.

Aluksi jokaisen Kiinassa työskentelyn aloittavan kirjeenvaihtajan oli akkreditoitava viralliseksi kirjeenvaihtajaksi. Haastateltavieni mukaan ilman tätä virallista toimittaja-akkreditointia Kiinassa oli mahdotonta työskennellä toimittajana, sillä useat haastattelut sai tehtyä vain virallisen akkreditoinnin turvin. Akkreditoitumisprosessi oli monivaiheinen. Kulosaarella sijaitsevaan Kiinan-suurlähetystöön piti lähettää kirjeenvaihtajan aiempi työhistoria, tiedot työnantajasta, selvitys mukaan tulevasta perheestä ja lisäksi siitä, mitä aikoi maassa tehdä ja kuinka kauan aikoi Kiinassa työskennellä. (Saraste 2008, 30.) Hakuprosessin aikana kirjeenvaihtajan edustaman toimituksen johdon ja tulevan kirjeenvaihtajan oli käytävä tapaamassa Kiinan Suomen suurlähetystön lehdistöosaston virkamiehiä. MTV3-kanavan Kiinan kirjeenvaihtaja Petri Saraste kertoo kirjassaan, kuinka näissä tapaamisissa kiinalaisosapuoli haluaa selvittää toimituksen ja kirjeenvaihtajan asenteen Kiinaa kohtaan, mitkä ovat kirjeenvaihtajan tiedot Kiinasta ja millaisia juttuja hän aikoo tehdä. (Saraste 2008, 111–112.) MTV3:lla ei ollut kirjeenvaihtajaa Kiinassa ennen Sarastetta, ja luvan saamiseen menikin lähes vuosi. Osa haastateltavistani oli saanut luvan paljon nopeammin.

Kun kirjeenvaihtajan edustama media sai luvan lähettää kirjeenvaihtajan Kiinaan, tämän piti seitsemän työpäivän sisällä saapumisestaan käydä ilmoittautumassa ulkoministeriön lehdistötoimistossa tai paikallisessa ulkoasiaintoimistossa, jos piti asemapaikkaa muualla kuin Pekingissä. Näin kirjeenvaihtaja sai vaadittavan lehdistökortin. Korttia piti kantaa mukana kaikilla juttukeikoilla. Tämän jälkeen kirjeenvaihtajan tuli käydä ulkomaalaisia palvelevalla poliisilaitoksella rekisteröimässä asuinpaikkansa saadakseen asuinpaikkaluvan. Sekä asuinpaikkalupa että työlupa täytyi uusida vuoden välein. Haastatellut kirjeenvaihtajat uskoivat, että uusimisesta vastaavat viranomaiset todennäköisesti kävivät läpi kirjeenvaihtajasta vuoden

---

² Kiinan kansainvälisen lehdistökeskuksen internetsivuilla olevat ohjeet kirjeenvaihtajille: <http://ipc.fmprc.gov.cn/eng/wgjzzhznx/xwcf2009/> [luettu 25.3.2010]

aikana kertyneitä havaintoja. Osalle haastattelemistani kirjeenvaihtajista oli lupaa uusittaessa huomautettu, jos viranomaiset eivät olleet pitäneet kirjeenvaihtajan tekemistä jutuista.

Myös avustajan hankkimiseen liittyi säädöksiä. Kun kirjeenvaihtaja hankki kiinalaisen avustajan, sääntöjen mukaan hänet piti hyväksyttää diplomaattisella palveluvirastolla, joka vaati työntekijöiltä kirjeenvaihtajan asemakaupungin asuinpaikkaluvan eli hukoun ja yliopistotutkinnon. (Mykkänen 2004, 287.)

Kirjeenvaihtajien arkeen eniten vaikuttanut sääntö oli matkustussääntö. Ennen vuotta 2007 matkustaminen oman asuinpaikkakunnan ulkopuolelle oli luvanvaraista. Sääntöjen mukaan jokainen matka ja siellä tehty haastattelu piti hyväksyttää viranomaisilla. (Mykkänen 2004, 287.) Myös omassa asemakaupungissa joidenkin tahojen haastattelemista varten edellytettiin, että kirjeenvaihtaja kääntyi ulkoministeriön lehdistöosaston puoleen, joka valitsi sopivat haastateltavat. Lehdistöosaston puoleen tuli sääntöjen mukaan kääntyä, jos halusi haastatella esimerkiksi yliopiston professoria, jonkun muun yhteisön jäsentä tai yrityksen työntekijää. (Saraste 2008, 113.) Julkisilla paikoilla haastattelemisen ja kuvaaminen olivat sallittuja ilman erityisiä lupia Kiinan viranomaisten myöntämän lehdistökortin turvin (Koskinen 2008, 43).

Vuoden 2007 alusta Kiina päätti ottaa väliaikaisesti käyttöön uudet kirjeenvaihtajia koskevat säännöt. Niiden mukaan matkustuslupaa ei enää tarvittu, vaan toimittaja sai ilman ennakoilmoitusta matkustaa asemakaupunkinsa ulkopuolelle. Tähän liittyi kuitenkin muutamia poikkeuksia. Vapaan matkustusosoikeuden täsmennettiin koskevan vain niitä alueita, joihin ei liity erityisvaatimuksia. Kirjeenvaihtajien tuli sääntöjen mukaan edelleen olla ennakkoon yhteydessä paikalliseen ulkoasiaintoimistoon ja kertoa tarkat jutuntekosuunnitelmat, mikäli hän halusi matkustaa suljetulle alueelle tai paikkaan, jonne pääsemiseen liittyy erityisvaatimuksia. Jutun tekoon sai ryhtyä vasta, kun oli saanut hyväksynnän paikalliselta ulkoasiaintoimistolta eli waibanilta ja matkustusasiakirjat paikalliselta turvallisuusviranomaiselta. Säännöissä ei mainittu erikseen muita erityislupa-alueita kuin Tiibet.³ Tiibetin lisäksi haastattelemani kirjeenvaihtajat mainitsivat erityislupa-alueiksi myös Tiibetin rajaprovinssit, joissa asui tiibetiläisiä. Aina ei ollut selvää, mihin virallisten sääntöjen mukaan sai mennä ja mihin ei.

”Jouduttiin tietämättä kielletylle alueelle, jolle ulkomaalaiset ei saa tulla. Sit meijät tuli se paikallinen security police hakemaan hotellista.” H1⁴

³ Kiinan kansainvälisen lehdistökeskuksen IPC:n ohjeet kirjeenvaihtajille juttumatkoista Kiinassa: <http://ipc.fmprc.gov.cn/eng/wgjzzhzn/xwcf2009/t538294.htm> [Luettu 18.4.2010]

⁴ Sitaatteihin on merkitty tunniste eri haastateltavien sitaattien erottamiseksi. Tunnistejärjestys ei vastaa tutkielman liitteenä olevan haastateltavien nimilistan järjestystä.

Matkustuskäytäntöjen lieventämisen lisäksi uusien sääntöjen mukaan myös haastattelujen tekemiseen riitti pelkkä haastateltavan oma suostumus. Silti monessa paikassa, kuten virastoissa ja yliopistossa, oli omat sääntönsä haastattelujen suhteen.

”Mites, eikö se lupakäytäntö muuttunut 2007 vuoden alusta?”

Joo, ne uudet säännöt. Eli meillä on nykyään oikeus haastatella ketä tahansa, mut kadun miestä, mut sithän näillä kaikilla ns. virallisilla tahoilla on ihan omat sääntönsä.” H2

Uusien sääntöjen oli tarkoitus olla voimassa lokakuun 2008 loppuun saakka. Lokakuussa 2008 Kiina kuitenkin ilmoitti, että uudet säännöt ovat voimassa jatkossakin. Seuraavissa luvuissa käsittelemme tarkemmin, miten nämä säännöt todellisuudessa näkyivät kirjeenvaihtajien arjessa.

7. KIINAN-KIRJEENVAIHTAJIEN TYÖRUTIINIT

Tässä luvussa käsittelen Kiinan-kirjeenvaihtajien työrutiineita. Luku jakautuu neljään alalukuun sen perusteella, mitkä osa-alueet nousivat teoreettisen viitekehyksen ja aineiston pohjalta olennaisiksi. Ensin käsittelen kirjeenvaihtajien päivärutiineita aina työajasta aihevalintoihin. Seuraavaksi käsittelen kiinalaisen avustajan roolia kirjeenvaihtajan arjessa, sitten kirjeenvaihtajan työhön olennaisesti liittynyttä matkustamista juttukeikoille ja neljänneksi kirjeenvaihtajien lähdekäytäntöjä. Näissä neljässä alaluvussa muodostan kuvan kirjeenvaihtajien työrutiineista.

Koska toimittajan työn perusasiat ovat hyvin samanlaisia maailmankolkasta huolimatta, olen nostanut tarkasteluun erityisesti seikkoja, jotka ovat kiinnostavia juuri Kiinan-kirjeenvaihtajien arjessa.

7.1 Töissä kellon ympäri eli kirjeenvaihtajien päivärutiinit

Kirjeenvaihtajien työ on usein ympärivuorokautista (Uskali 2003, 17). Sitä säätelee kaksi kelloa, koska kirjeenvaihtajan pitää elää sekä asemamaan ajassa että kotitoimituksen aikataulujen mukaan (Hannerz 2004, 211). Useimmat haastattelemistani kirjeenvaihtajista työskentelivät aamupäivästä iltaan asti. Kiinan itärannikon ja Suomen välillä oleva kuuden tunnin aikaero oli sekä kirjeenvaihtajan puolella että häntä vastaan. Usein työpäivän sai aloittaa kymmenen maissa aamupäivällä, mutta töitä myös jatkettiin iltamyöhään. Kotitoimituksen vasta aloitellessa aamua Suomessa, kuusi tuntia edellä oleva kirjeenvaihtaja oli jo hyvin perillä päivän uutisannista ja ehtinyt työstää juttuja hyvän tovin. Toisaalta kuuden tunnin aikaeron takia kirjeenvaihtajat joutuivat myös tekemään iltatöitä kotitoimituksen aikataulujen mukaan.

“Kiinassa tulee se, että aikaeron takia se painottuu niin paljon sinne iltaan, että kun on käynyt illallisella, niin pitää katkoa vielä, että onko jotain tapahtunut. Apua, on tapahtunut. Tästä nyt sitten toinen työpäivä.” H3

Lähes kaikki haastateltavani kertoivat tehneensä usein pitkiä työpäiviä, enimmillään 20-tuntisia. Monet työskentelivät myös viikonloppuisin. Tämä johtui paitsi aikaerosta myös siitä, että alue, jota kirjeenvaihtajat seurasivat, oli suuri. Lähes kaikki kirjeenvaihtajat raportoivat Kiinan lisäksi myös muualta Aasiasta. Kirjeenvaihtajan oli siis oltava valmiudessa yötä päivää, jos jotain kotitoimituksen mielestä uutisarvoista tapahtui heidän seuranta-alueellaan. Kirjeenvaihtajat pitivät itsestään selvänä sitä, että pestin luonteeseen kuului pitkät työpäivät ja rankat työjaksot isojen uutistapahtumien aikana.

”Sanotaan näin, että työtä tehdään silloin, kun sitä on, jos tapahtuu jotain, silloin tehdään koko ajan ja se on itsestään selvää, että mitä tehdään. Jos on vaikka maanjäristys, niin mennään sinne ja tehdään siitä. Sitä ei tarvi paljon miettiä.” H2

Jos uutispommi ei räjähtänyt, kirjeenvaihtajien työpäivä alkoi normaalisti mediakatsauksella, jossa käytiin läpi suurimpia kiinalaisia ja kansainvälisiä lehtiä, niiden nettisivuja ja uutistoimistojen materiaalia. Uutistarjonnan mukaan alettiin työstää joko päivänpäällistä uutisjuttua tai pidempiaikaisia projekteja. Haastateltavistani moni teki yhtä aikaa sekä uutisia että featurejuttuja.

Lähes kaikki vakituisessa työsuhteessa olleet kirjeenvaihtajat olivat yhteydessä kotitoimitukseensa päivittäin, freelancerit hieman harvemmin. Kummassakaan tapauksessa työnantajat eivät juuri puuttuneet siihen, mitä kirjeenvaihtajat tekivät, vaan suurin osa juttuideoista oli lähtöisin kirjeenvaihtajilta itseltään. Suomalaisiin Kiinan-kirjeenvaihtajiin ei siis täysin pätenyt Stephen Hessin tekemä havainto, jonka mukaan ympärivuorokautisten kansainvälisten uutispalveluiden aikana esimiehet vaativat kirjeenvaihtajia kirjoittamaan niistä aiheista, joista muut kansainväliset mediat uutisoivat (Hess 2006, 78). Suomalaiset kotitoimitukset selvästi luottivat siihen, että kirjeenvaihtaja on oman asemamaansa paras asiantuntija ja tietää, mistä aiheista juttuja kannattaa tehdä ja mistä ei. Lähes kaikki kirjeenvaihtajien esittämät juttuideat hyväksyttiin kotitoimituksessa. Kaikki haastateltavani kokivat tämän vapauden hyväksi asiaksi, vaikka pestinsä alussa osa pitikin sitä ahdistavana.

”Lähinnä se on se, että mä kerron niille, että nyt mä olisin menossa tonne. Mä koin alussa sen vähän ahdistavana, kun oli mieletön vapaus, kun kukaan ei auttanut, että mitä pitäisi tehdä ja kellään ei ollut yhtään juttuideoita. Nyt mä oon alkanu ottaa sillä tavalla positiivisena, ja mä tiedän, että se on tavallaan myös sellanen luottamuksen osoitus. Mulle sanotaan aina, että tee vaan. Ei koskaan kukaan oo kieltäytynyt tai sanonut, että nyt et lähe sinne reissuun.” H2

Esimiesten liiallinen puuttuminen ei siis kirjeenvaihtajien mukaan ollut ongelma. Sen sijaan joidenkin kirjeenvaihtajien puheissa esiintyi häivähdys korrespondiittista. Tämä kirjeenvaihtajien ammattitauti on sekoitus loppuun palamista, liian vähäistä palautetta ja vainoharhaisuutta (Uskali 2007, 60). Haastattelemillani kirjeenvaihtajilla ajoittaiset korrespondiittiksen hetket olivat kuitenkin kääntyneet jossain vaiheessa oman työn ja vapauden arvostamiseksi, eivätkä kirjeenvaihtajat moittineet työnantajiaan liian vähäisestä tuesta. Muutamat haastateltavista mainitsivat, että työnantaja ymmärsi, ettei jutunteko Kiinassa aina käynyt yhtä nopeasti kuin Suomessa esimerkiksi haastateltavien hankalan tavoittamisen vuoksi. Yhteydenpidossa kotitoimituksen kanssa keskusteltiin usein, missä vaiheessa jutut olivat ja koska ne olisivat toimituksen käytettävissä. Juttujen valmistumisaikataulujen epävarmuus saattoikin olla yksi syy siihen, että kotitoimitukset eivät usein esittäneet juttutoiveitaan kirjeenvaihtajille. Toinen syy oli varmasti se, ettei Kiinassa

ollut samanlaisia kansainvälisesti isoja juttuaiheita kuin esimerkiksi Brysselin- tai Washingtonin-kirjeenvaihtajien seuranta-alueilla.

“Juttuaiheita ei oikeestaan täältä [toimituksesta] pyydetty, koska joka tapauksessa täällä on se tieto Kiinan tapahtumista ja Aasian tapahtumista yllättävän rajallista.” H1

Olympialaisten lähestyessä kotitoimitukset alkoivat kuitenkin toivoa aiempaa enemmän Kiinan liittyviä aiheita. Erään kirjeenvaihtajan mukaan mikä tahansa Kiina-juttu meni kuumille kiville ennen olympialaisia. Toinen kertoi, että lehden jokainen osasto halusi oman Kiina-juttunsa ennen olympialaisia.

Vaikka kotitoimituksilta ei ideointiapua usein tullutkaan, kirjeenvaihtajilla ei ollut pulaa aiheista, päinvastoin. Kuten eräs haastateltavistani kiteytti: Kiina on journalistin kultakaivos – juttuideoista ei ole ikinä pulaa, niitä on aina liian paljon. Juttuideoita nousi paitsi paikallisesta mediasta myös netin keskustelupalstoilta, blogeista, avustajien ja kollegoiden kautta ja vain kävelemällä kaupungilla.

Osa kirjeenvaihtajista seurasi tiiviisti tiettyjä aihealueita. Omiksi kiinnostuksen kohteiksi kirjeenvaihtajat mainitsivat muun muassa Kiinan niin sanotun talousihmeen ja sen lieveilmiöt, kuten ympäristöongelmat ja työläisten heikon aseman, ihmisoikeuskysymykset, kansalaisyhteiskunnan ja valtion törmäyksen ja tavallisten kiinalaisten arjen. Kirjeenvaihtajat olivat kiinnostuneet kiinalaisesta kansalaisyhteiskunnasta ja sen suhteesta valtioon, kun taas virallisen politiikan seuraaminen ei ollut haastateltavieni mielestä useinkaan mielekäästä sen avoimuuden puutteen vuoksi. Myös talous kiinnosti, ja siitä sai helpommin haastatteluja kuin politiikasta. Kirjeenvaihtajien kiinnostuksenaiheet muotoutuivat siis osittain lähteiden saatavuuden mukaan. Virallinen Kiina koettiin etäiseksi ja saavuttamattomiksi, joten aiheet kulkivat enemmän tavallisten kiinalaisten näkökulman tasolla. Virallisen Kiinan kokeminen etäiseksi vaikutti varmasti myös siihen, että kirjeenvaihtajat kiinnostuivat jutuista, joissa tavallinen kiinalainen oli törmäyskurssilla hallinnon kanssa.

Koska Kiina on maantieteellisesti ja kulttuurillisesti kaukana Suomesta, kirjeenvaihtajien piti miettiä jokaisen jutun kohdalla, kiinnostaako aihe todella suomalaista yleisöä. Moni haastateltavistani korosti, että he halusivat käsitellä uutisaiheita tavallisten kiinalaisten kautta, koska uskoivat, että näin suomalaiset kiinnostuvat helpommin kiinalaisesta arjesta.

”Kyl mä tykkään tehdä tarinoita ihmisistä ja kertoa heidän kauttaan, miten Kiina muuttuu ja ei unohdettas sitä, että kiinalainen on ihan samanlainen kun suomalainenkin, että me nähtäis se. Mun unelma on se, että me ymmärrettäis, että ei ne nyt niin kovin kaukana oo ja ei ne niin kovin erilaisia oo. Inhimillisiä tarinoita mä haluan tehdä.” H2

Juttuja kirjeenvaihtajat työstivät lähes aina omassa toimistossaan. Muutamat haastateltavistani työskentelivät myös kotoa käsin. Useimmat haastattelemistani kirjeenvaihtajista jakoivat toimiston yhdessä ulkomaalaisten kollegoiden tai suomalaisen kuvaajan kanssa. Näin säästettiin kuluja, mutta monelle oli tärkeää myös kollegoilta saatu tuki kotitoimituksen ollessa kaukana. Ulkomaalaisten kollegojen kanssa kirjeenvaihtajat pystyivät ideoimaan aiheita, vaihtamaan yhteystietoja ja tekemään jopa yhteisiä juttuja. Hannerzin (2004) mukaan kirjeenvaihtajien yhteistyö asemamaassa on usein sitä tiiviimpää, mitä haastavampi työympäristö on ja mitä enemmän maan hallitus valvoo kirjeenvaihtajien työtä (mt. 157). Tämä näkyi myös haastattelemieni kirjeenvaihtajien puheissa. Muutamat kirjeenvaihtajat kertoivat, että sopiessaan haastattelua, he saattoivat usein kysyä, saako myös kollega tulla mukaan, jottei tämän tarvitsisi käydä läpi samaa luparumbaa. Koska ulkomaalainen kollega ei ollut varsinainen kilpailija, tiedonhankinta yhdessä oli tehokas tapa säästää aikaa ja vaivaa maassa, jossa haastatteluiden sopiminen oli usein työlästä. Lisäksi hankalilla juttukeikoilla ja juttumatkoilla kollega koettiin turvaksi. Keskenään suomalaiset Kiinan-kirjeenvaihtajat eivät tehneet yhteistyötä, vaan muut suomalaiskirjeenvaihtajat nähtiin selvästi kilpailijana. Vapaa-aikanaan osa piti kuitenkin yhteyttä silloin tällöin.

7.2 Ilman avustajaa ei synny juttuja

Monet kirjeenvaihtajat sanovat, ettei Kiinassa voi työskennellä ilman kiinalaista avustajaa vaikka osaisikin kiinaa. Ovet eivät avaudu, jos mukana ei ole kiinalaista muurinmurtaajaa (Saraste 2009, 29). Kaikilla haastattelemillani kirjeenvaihtajilla olikin käytössään kiinalainen avustaja ainakin silloin tällöin, suurimmalla osalla koko ajan. Haastattelemistani kirjeenvaihtajista osa pystyi tekemään yksinkertaisia haastatteluja kiinaksi, mutta kukaan ei pärjännyt täysin ilman avustajaa. Avustaja toimi yleensä kirjeenvaihtajan tulkkina sekä kiinan kieleen että kulttuuriin.

”Mulla oli siellä kiinalainen avustaja, joka oli ihan täyspäivätoisissa ja jatkuvasti mun käytössä. Mä tein hänen kanssaan suurimman osan haastatteluista ja kaikki sellasheet vähemmänkin vaikeet, jos piti haastatella Yhdysvaltain finanssikriisin vaikutuksista Kiinan vientiteollisuuteen jotain professoria, niin mun sanavarastoni ei riitä siihen. Avustajan kanssa mä pääsääntöisesti tein töitä.” H4

Lähes kaikki haastateltavani työllistivät avustajan täysipäiväisesti kuukausipalkkaisena työntekijänä. Muutama käytti avustajaa vain matkoilla tai juttukeikoilla. Osa haastattelemistani kirjeenvaihtajista jakoi avustajan samassa toimistossa työskentelevien ulkomaalaisten kollegoiden kanssa.

Avustajan tehtävät vaihtelivat kirjeenvaihtajasta ja avustajasta riippuen. Yleisesti avustaja teki kirjeenvaihtajille päivittäisiä katsauksia kiinalaiseen mediaa, etsi taustatietoja juttuihin, tulkkasi haastatteluja ja auttoi etsimään haastateltavia sekä lähetti virallisia haastattelupyyntöjä, joita ilman

haastattelua ei usein saanut. Parhaimmillaan avustaja toi mukanaan laajan lähdeverkoston, jonka kautta kirjeenvaihtaja sai haastateltavia juttuihinsa.

”Jos ois pelkästään yksin pyörittänyt sitä, niin en ois saanu yhtään juttua kirjoitettua, kun olis pitäny käyttää kaikki aika tämmöseen [pyyntöjen lähettämiseen].” H3

Osa kirjeenvaihtajista teki itse haastattelut, ja avustaja toimi tilanteessa tulkkina. Jotkut kirjeenvaihtajat puolestaan laativat listan kysymyksiä avustajalle, joka sitten hoiti haastattelun puhelimesta tai paikan päällä. Televisioimittajien avustajat myös käänsivät haastattelut siten, että juttu osattiin editoida oikeasta kohdasta.

Tiedonhankinnan lisäksi avustaja oli kirjeenvaihtajille tulkki kiinalaiseen elämänmenoon. Helsingin Sanomien entinen Kiinan-kirjeenvaihtaja Pekka Mykkänen (2004) kirjoittaa kirjassaan, kuinka kaikkien hänen avustajiensa elämäntarinat ja käsitykset kotimaastaan ovat rikastuttaneet hänen ymmärtämystään Kiinasta (mt. 23). MTV3:n entisen Kiinan-kirjeenvaihtajan Petri Sarasteen mukaan avustaja oli erityisen tärkeä murin murtaja, sillä moni haastatteluyritys oli tyssännyt siihen, että paikalla ei ole ollut ketään paikallista (Saraste 2008, 29).

Työn lisäksi avustajasta saattoi olla kirjeenvaihtajalle apua myös vapaa-ajan tilanteissa, kuten pankissa tai autokaupassa (mt. 29). Avustajat tekivät usein myös sihteerin tehtäviä eli varasivat lentolippuja ja hoitivat muuta toimiston byrokratiaa. Matkoilla avustaja saatettiin lähettää katsastamaan vieraita paikkoja etukäteen, koska länsimaisen näköinen toimittaja ei saanut kaikkialla liikkua rauhassa ja huomaamatta.

Kirjeenvaihtajat hankkivat avustajansa paikallisen yliopiston ilmoitustaululle jätetyn ilmoituksen avulla, kirjeenvaihtajaverkoston kautta tai entisten avustajiensa suosituksen avulla. Vaikka Kiina edellyttää kirjeenvaihtajille antamisensa säännöissä (kts. luku 7.1), että kirjeenvaihtajien on hankittava avustaja diplomaattisen palveluviraston kautta tai hyväksyttävä itse hankittu avustajansa virastossa virallisesti, kaikki haastattelemani kirjeenvaihtajat hankkivat avustajansa omia reittejään, eivätkä läheskään kaikki hyväksyttäneet avustajaansa virallisesti. Syynä rekisteröimättömyyteen oli esimerkiksi se, että avustajat vaihtuivat tiheään tahtiin, eivätkä kirjeenvaihtajat halunneet nähdä vaivaa, ja se, että kirjeenvaihtajat eivät halunneet kertoa, kuka heitä avustaa.

”Siitä on kirjavia käytäntöjä kirjeenvaihtajien keskuudessa. Jotkut rekisteröi, jotkut ei. Se on vähän semmonen asia, että ne, jotka ei ollut rekisteröitynyt, viranomaiset välillä huomautteli vähän, mutta ei ainakaan mun aikana ketään todelliseen liriin laitettu, vaikka sitä sääntöä rikkoi ja viranomaiset sen varmaan hyvin tiesi. Se oli vähän sellasta, että nekin katsoi sitä läpi sormien.” H4

Haastattelemillani kymmenellä kirjeenvaihtajilla oli Kiinassa työskentelyn aikana käytössään yhteensä kymmeniä eri avustajia. Avustajat olivat lähes kaikki opiskelijoita tai yliopistosta vastavalmistuneita. Suurin osa oli opiskellut journalismia tai englannin kieltä. Jotkut avustajista olivat opiskelleet myös ulkomailla. Osa kirjeenvaihtajista luonnehti joitakin avustajiaan ”täysiverisiksi journalisteiksi”, jotka ymmärsivät suomalaisia uutiskriteereitä ja osallistui aktiivisesti jutun tekoon. Tällaisen avustajan löytyminen ei kuitenkaan ollut helppoa, ja kirjeenvaihtajat joutuivat usein kouluttamaan avustajiaan uutistyöhön ja suomalaisen journalistin näkökulmaan. Haastateltavieni puheissa kävikin ilmi, että he kokivat, etteivät avustajat olleet yhtä tietoisia Kiinan ongelmista kuin he itse.

”Niin kuin kaikkien assistenttien kanssa, kyllä se eka puol vuotta menee siihen, että perehdyttää häntä siihen systeemiin, että mitkä on uutisia ja mistä niitä etsitään ja ylipäättään avaa hänen silmiään siitä, että mitä maassa oikeesti tapahtuu, että millä tavalla voisit ruveta katsomaan asioita.” H3

Varsin usein avustajat joutuivat kasvokkain näiden Kiinan ongelmien kanssa kirjeenvaihtajan kanssa työskennellessään. Kuten Mykkänen (2004) kirjoittaa, osa avustajista otti suuria henkilökohtaisia riskejä työssään ja joutui esimerkiksi turvallisuusviranomaisten häiritsemäksi (mt. 23). Käsittelen avustajien kokemaa viranomaishäirintää tarkemmin Kiinan-kirjeenvaihtajien valvontaa ja heihin kohdistuvia vaikutusyrityksiä koskevan 8. luvun alaluvussa 8.4.

Journalistinen kokemus oli avustajille eduksi, mutta sitä tärkeämpää osalle kirjeenvaihtajista oli se, että henkilökemiat toimivat ja avustaja oli valmis tekemään, mitä kirjeenvaihtaja pyysi.

”Tää on nuori, tää oli varmaan 23 silloin ja se oli oikeen sellanen tyttö, kun se tuli sinne. Ja kun mä en oo oikeen sellanen tyttö isolla t:llä, niin mä aattelin, että toimiikohan tää ollenkaan, kun mä oon tottunu, että mennään niiku täysillä ja mä oon välillä kauheen levoton – – Kun me oltiin pari päivää tehty töitä sanoin, että mä en tiedä oikeen [avustajan nimi poistettu], että kun mä oon tällannen, että aina ei oo töitä ja välil mä oon vähän niinku ahdistunu, että sä et ehkä niinku sopeudu tähän mun kans työskentelyyn. Ja se sano, että aaaaa, tieksä mä oon jo vähän niinku huomannu, että sä oot vähän epätasapainoinen. Sit mä aattelin, että mun on pakko palkata tää ja meillä on menny tosi hyvin. – – Hän ei oo ehkä uutismielessä paras, että siltä on turha yrittää etsiä ideoita, mutta se kyllä tekee mitä mä pyydän.” H2

Hyvä avustaja oli usein kirjeenvaihtajamarkkinoilla kuumaa tavaraa. Haastateltavieni kokemuksen mukaan avustajien siirtyminen yhden kirjeenvaihtajan palveluksesta toiselle oli yleistä, jos suurempi media pystyi maksamaan avustajalle enemmän palkkaa. Toinen yleinen syy avustajan vaihtumiseen oli se, että hän lähti ulkomaille jatkamaan opintojaan. Eräs haastateltavistani uskoi, että eurooppalaisen median avustajana toimiminen auttoi saamaan opiskelijavisiumin Eurooppaan ja Yhdysvaltoihin.

7.3 Propagandaa ja paperisotaa – tiedonhankinta Kiinassa

MTV3-kanavan ja Kauppalehden Kiinan-kirjeenvaihtaja Petri Saraste kirjoittaa Kiinaa käsittelevän kirjansa alkusanoissa, että luotettavan tiedon saaminen voi Kiinassa olla joskus painajaismaista (Saraste 2008, 9). Tähän ongelmaan olivat törmänneet kaikki haastateltavani. Tässä alaluvussa tarkastelen sitä, millaisia lähdekäytäntöjä Kiinan-kirjeenvaihtajilla oli ja mitä seikkoja lähteiden käyttöön liittyi Kiinassa. Aloitan yleiskuvauksella kirjeenvaihtajien lähdeverkostoista. Sitten käsittelen tarkemmin niitä lähteitä, jotka vaikuttivat eniten kirjeenvaihtajien arkiseen työhön. Näitä olivat paikallinen media, blogit ja keskustelupalstat, viranomaiset, tavalliset kiinalaiset ja toisinajattelijat sekä asiantuntijat.

Hyvät lähdeverkostot ovat toimittajalle tärkeitä missä päin maailmaa tahansa. Kiinassa hyvillä suhteilla on erityisen tärkeä asema. Kiinassa pitkään asunut tutkija ja Suomen Kuvalehden entinen Kiinan-kirjeenvaihtaja Linda Jakobson (1997) kirjoittaa, että Kiinan yhteiskunta toimii ”takaoven kautta”, kuten kiinalaiset asian ilmaisevat. Ovet avautuvat suhteilla, kiinaksi guanxi. Jos ei tunne oikeata henkilöä, jos ei ole guanxia, on mahdotonta hoitaa mitään asiaa, joka on vaikeasti järjestettävissä. (mt. 46.)

Vaikka Kiina on muuttunut hurjaa vauhtia tämän arvion tekemisen jälkeen, on hyvillä suhteilla edelleen tärkeä merkitys yhteiskunnassa. Guanxi tai sen puute toistuikin usein haastateltavieni puheissa. Moni haastateltavistani totesi, että kaikki oli helpompaa, jos sattui tuntemaan sopivan haastateltavan entuudestaan, kun lähti jutuntekoon. Silloin haastattelupyyntöjen ja kysymysten faksaamisen ja odottelun sai unohtaa, ja haastattelu hoitui sujuvasti. Vieraaseen maahan saapuessaan kirjeenvaihtajien on kuitenkin yleensä aloitettava lähdeverkoston luominen tyhjästä. Ulkomaalaiselle verkostoituminen on vaikeaa tai ainakin se kestää pitkään (Saraste 2008, 114). Tällöin avustajan ja kollegoiden apu on tarpeen.

Haastattelemieni kirjeenvaihtajien lähdeverkostojen laajuus ja ylläpitämisen keinot vaihtelivat. Osa oli heti Kiinaan saapuessaan tarkoituksella alkanut etsiä sopivia lähteitä yliopistojen talouden ja politiikan tutkijoista sekä liike-elämästä. Nämä kirjeenvaihtajat pitivät jo hankittuihin lähteisiin säännöllisesti yhteyttä, jotta saavutettu luottamus ei katoaisi ja heille voisi tarpeen tullen soittaa suoraan ilman välikäsiä ja odottelua.

”Jos ei koko ajan pidä suhdeverkostoja yllä, niin ne todella kuihtuu nopeasti. Että ihminen tai taho, joka oli viime vuonna sulle avulias, jos et sä säännöllisesti sille soita tai lähetä pikkupostia, niin että mites nyt kuuluu ja kuis nyt yleensä menee, niin ihmiset katoaa sinne jonnekin. Että sillä on hirvittävän, se tapahtuu niin salakavalasti se suhteiden katoaminen. Ja se tekee siitä sellasen todella työlään.” H1

Osa kirjeenvaihtajista taas ei yrittänyt luoda lähdeverkostoaan suunnitelmallisesti.

”Lähdeverkosto muotoutui juttu kerrallaan. Ei minulla ollut eikä ole tänäänkään mitään suurta strategiaa sellaisen ylläpitämiseksi. En jaksa istua lounailla ja illallisilla sen takia, että joku soittaisi minulle juttuideoita.” H5

Haastatteluisissa kävi selkeästi ilmi, että kirjeenvaihtajat jakautuivat lähdeverkostojen suhteen kolmeen ryhmään. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvilla kirjeenvaihtajista oli Kiinassa laaja lähde- ja suhdeverkosto aina asiantuntijoista ja kansalaisaktivisteista tavallisiin kiinalaisiin. He olivat selvästi nähneet vaivaa päästäkseen sisään kiinalaiseen elämänmenoon. Toiseen ryhmään kuuluvilla lähdeverkosto oli yhtä kuin kasa käyntikortteja työpöydän laatikossa. Tarkoituksenmukaisesti luotujen lähdeverkostojen sijaan heillä oli kuitenkin kiinalainen ystäväpiiri, josta oli välillä apua myös juttujen teossa. Kolmannen ryhmän lähteisiin liittyvässä puheessa taas korostui se, ettei kiinalaiseen yhteiskuntaan ollut helppo päästä kiinni ja kiinalaisten kanssa ystävyystyminen koettiin hankalaksi. Näistä lähdeverkostoihin liittyvistä eroista huolimatta kirjeenvaihtajilla oli hyvin yhtenäisiä näkemyksiä eri lähteiden saatavuudesta, hyödyllisyydestä ja lähteisiin liittyvistä ongelmista. Tätä käsittelemän myöhemmin tämän luvun alaluvuissa.

Kaikille haastateltavilleni oli yhteistä se, ettei kellekään ollut lähdeverkostossaan viranomaisia tai poliitikkoja. Kirjeenvaihtajat perustelivat tätä sillä, että virkamiehen tai poliitikon asemassa olevan ihmisen kanssa tutustuminen olisi liian työlästä ja aikaa vievää, eikä välttämättä tuottaisi vaivaan nähden tarpeeksi hyötyä.

”Sitten oli jotain yhteiskunnan alueita, joista mä toivoin, että mulla olis ollu paremmat lähteet, mutta se oli liian vaikeeta. Oli just vaikka hallituslähteet tai kommunistisen puolueen sisällä olevat lähteet. Se ois vaatinu niin hirveen pitkäjänteistä työtä luoda sinne hyviä toimivia lähteitä, että se ei ollu järkevää eikä tarkoituksenmukaista. Siihen ois joutunu käyttää niin paljon aikaa ja energiaa, että ois joutunu luopuun monesta muusta asiasta ja ehkä se hyöty mitä siitä ois lopulta saanu ei ois ollu sen arvoista.” H4

Toisaalta osa ei edes halunnut luoda yhteyksiä viranomaislähteisiin, kuten myöhemmin tässä luvussa käy ilmi. Seuraavaksi käyn tarkemmin läpi kirjeenvaihtajien lähdekäytäntöjä.

7.3.1 Paikallinen media

Paikallinen media on monesti kirjeenvaihtajan tärkein lähde, kun hän tekee juttuja kotimaahansa. (Hannerz 2004, 163–165.) Viestimien kirjo on 1,3 miljardin asukkaan Kiinassa valtava. Maassa on yli 700 televisioasemaa, yli 2 000 päivittäistä sanomalehteä ja yli 8 000 aikakauslehteä (Paltemaa, 2008). Kirjeenvaihtajat seurasivat paikallista mediaa saadakseen käsityksen siitä, mitä maassa on meneillään ja mikä oli virallisen Kiinan kanta asioihin. Haastateltavani suhtautuivat kuitenkin

erittäin kriittisesti paikalliseen mediaan viestimien ollessa Kiinan valtion tarkan kontrollin alla. Vaikka Kiina ei enää 2000-luvulla ole totalitaarinen valtio niin kuin Maon aikana, myös jälkitalitarismi tarvitsee toimiakseen sensuuria. Tiedonvälityksen kontrollilla olikin 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä edelleen keskeinen merkitys Kiinassa, ja tiedonvälitystä valvoi laaja virastojärjestelmä. (mt. 4–6.)

Varsinkin Kiinan uutistoimisto Xinhuaa ja suurinta englanninkielistä lehteä China Dailyä pidettiin kirjeenvaihtajien keskuudessa lähinnä maan johdon äänitorvina. Kirjeenvaihtajat seurasivat niitä kuitenkin tarkasti saadakseen selvyuden siitä, mitä virallinen Kiina oli asioista mieltä. Toinen syy oli se, että joistain asioista ei välttämättä saanut tietoa mitään muutakaan kautta.

Kirjeenvaihtajat kokivat paikallisen median tiukan valtiollisen kontrollin turhauttavana ja työtään hidastavana. Monesti heidän oli käytettävä lehtitietoja jutuissaan, koska varmistusta asioihin ei läheskään aina saanut soittelemalla itse viranomaisille. Vastaus oli, että katso lehdestä, siellä asia on kerrottu. Toinen syy paikalliseen mediaan turvautumiseen oli Kiinan suuri koko: kirjeenvaihtaja ei ehtinyt tai häntä ei päästetty uutisten tapahtumapaikalle katsomaan, mistä oli kyse.

”Joskus tietyissä aiheissa lähteistö jää siihen, että paikallisen sen ja sen median mukaan on tapahtunut sitä, kun taas tämä kertoo näin ja paikalla olleet silminnäkijät kertovat näin. Sit siit tulee. Mehän ei päästä kaikkiin kriisipesäkkeisiin just silloin, kun pitäis.” H6

”Varmaan teemoja poimin aika paljon paikallisesta mediasta, ja totta kai, kun Kiinassa ei ole mitenkään läpinäkyvää se hallinto ja sieltä ei saa sitä tietoa mitään muuta kautta, kun sen, mitä julkaistaan lehdissä tai telkkarissa, niin joutui nojaamaan aika paljon siihen, mitä sieltä julkaistaan.” H3

Haastateltavistani monet korostivat, että Kiinassa on myös rohkeita ja sensuurin rajoja koettelevia lehtiä. Luotettavana ja hyödyllisenä kirjeenvaihtajat pitivät myös Hongkongissa ilmestyvää South China Morning Postia, jolla on useita kirjeenvaihtajia eri puolilla Manner-Kiina. Hongkongilaislehti koettiin riippumattomaksi ja kriittiseksi Kiinan asioiden tarkkailijaksi. South China Morning Postista poimittiin juttuideoiden lisäksi eri alojen asiantuntijoiden nimiä, joita saattoi myöhemmin käyttää lähteenä omissa jutuissaan.

7.3.2 Internet

2000-luvulla Kiinan-kirjeenvaihtajien tärkeäksi lähteeksi printti- ja sähköisen median rinnalla nousi internet. Se mahdollisti sellaisten asioiden tuomisen julkisuuteen, joita tarkasti valvottu perinteinen media ei käsitellyt. Erityisesti keskustelupalstat ja blogit olivat kirjeenvaihtajien mielestä seuraamisen arvoisia. Blogaaja saattoi esimerkiksi asua paikassa, jonne toimittajia ei päästetty, ja näin välittää kirjeenvaihtajan kannalta arvokasta tietoa. (Tumber & Webster 2006, 82–83.) Koska

netissä kohistiin ensimmäisenä, jos jotain suurta oli tapahtunut tai tapahtumassa, keskustelupalstojen ja blogien kautta hankittiin tietoa erityisesti sellaisista aiheista, joista oli muuten hankala saada selvyyttä.

”Toi on sellanen yhteiskunta, jossa pinnan alla kuplii kaikkea, koska media on valtion kontrollissa. Silloinhan ne mielenkiintoiset jutut, mistä ei kerrota julkisesti, ne täyttyy kaivaa jostain muualta ja usein just siellä on tosi rohkeita blogaajia, ja ne on ihan hyviä lähteitä.” H2

Blogeista ja keskustelupalstoilta poimittuja mielipiteitä käytettiin paitsi tausta-aineistona, myös suorina lainauksina jutuissa. Eräs kirjeenvaihtaja arvioi, että Kiinaa koskevissa jutuissa käytetään tavallista enemmän verkosta poimittuja sitaatteja. Syy tähän oli hänen mielestään se, että netistä sai helpommin ihmisten suoria ja vapaita mielipiteitä kuin kasvokkain haastatteleamalla. Blogeja kohtaan kirjeenvaihtajat eivät olleet yhtä kriittisiä kuin perinteistä mediaa kohtaan, vaikka myöskään blogikirjoitusten paikkansapitävyyttä ei ollut helppo tarkistaa.

Internetin yleistyminen muutti Kiinassa tiedonvälitystä 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä, mutta maan hallinto työskenteli aktiivisesti sen eteen, että hallinnon näkökulmasta negatiivista tietoa ei esitettäisi netissä. Kiinalla on maailman kehittynein nettisensuuri. Ohjelmapohjaisten filttorien lisäksi nettipoliisi ja vapaaehtoiset sisällönvalvojat tarkkailevat sisältöjä jälkikäteisesti. 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä Kiinassa arvioitiin olevan 30 000–50 000 nettipoliisia. Lisäksi valvontaan liittyvät fyysiset palvelimien takavarikot ja pidätykset. (Paltemaa 2008, 19–20.) Kirjeenvaihtajien mukaan kriittisiä blogeja suljettiin ja uusia syntyi vuoron perään. Suurin osa sensuurista keskittyi kiinalaisiin sivustoihin, mutta myös muun muassa Wikipedia, Britannian yleisradio BBC:n sivut, Toimittajat ilman rajoja -järjestön ja ihmisoikeusjärjestö Amnestyn sivut ja erilaiset Free Tibet -sivustot olivat enemmän tai vähemmän estettyinä 2000-luvun aikana. Sivuja avattiin ja välillä suljettiin yhteiskunnallisen ilmapiirin mukaan. Kiinan lupaus, että se takaa ulkomaalaisille toimittajille täydelliset toimintavapaudet olympialaisissa, ei haastateltavieni mukaan toteutunut, ja yksi syy tähän oli internetin sääntely. Kirjeenvaihtajien mukaan ennen olympialaisia avattiin useita Kiinan hallinnon näkökulmasta arkaluontoisia sivustoja, kuten Toimittajat ilman rajoja -järjestön sivut ja Wikipedia. Tästä huolimatta monet sivustot pysyivät kiinni myös olympialaisten ajan, ja kun olympiahuuma oli laantunut loppuvuonna, pääsy monille jo avatuille sivuille estettiin jälleen. Kukaan haastateltavistani ei osannut sanoa, oliko nettisensuuri kiristynyt tai löystynyt 2000-luvun aikana ja olivatko olympialaiset todellisuudessa vaikuttaneet netin avoimuuteen, koska sensuuri oli niin aaltoilevaa.

”Sekin on sellainen asia, että se välillä kiristyy ja välillä löystyy, se eli aaltoliikkeittäin. Ei siinä sensuurissa oo mitään suurta parannusta tapahtunu kaiken kaikkiaan. Se vähän vaihteli tilanteiden mukaan. Luulen, että nyt kun Kiinassakin menee taloudella huonosti ja sitä

seuraa kaikenlaisia jännitteitä, niin ei ois mikään ihme, että se johtaa tiukempaan internetsensuuriin. Se noudattais hyvin sitä logiikkaa, millä se on toiminut aiemmin.” H4

Suurin osa kirjeenvaihtajista koki nettisensuurin hankaloittaneen työtään jollain tavalla. Erityisesti ne toimittajat, jotka tekivät usein juttuja yhteiskunnallisista epäkohdista, kertoivat sensuurin aiheuttamista hankaluuksista esimerkiksi tietyille sivustoille pääsyssä.

”Sit ku tietyillä hakusanoilla haki jotain asiaa riittävän monta kertaa niin oma kone sulkeutui epämääräiseksi ajaksi ja sit se avataan muutaman päivän päästä tai joutuu meneen sinne nettikeskustoimistoon, mikä siinä talonyhtiössä on tai missä nyt on ja sieltä ilmoitetaan, annetaan ymmärtää, että sä oot ollu väärillä sivuilla ja tää pysyy nyt vielä kiinni. Että se oli semmosta, ei ikinä tienny, mistä se tuuli puhaltaa oikeesti, että onks kyseessä sähkökatkos vai tekninen häiriö vai onko ollu väärillä sivuilla.” H1

Kirjeenvaihtajat yrittivät kiertää internetsensuuria niin kutsutun proxy-serverin tai Virtual Private Networkin (VPN) avulla. Systemit mahdollistavat oman, suojatun väylän ulos Kiinasta ulkomaiselle palvelimelle. Tällaiset maksulliset palvelut mahdollistavat estetyillä sivuilla käymisen ja sähköpostin turvallisen käytön.

”Kyl kaikki käyttää varmaan jotain systeemiä. Tän voi laittaa on ja off. Kun sä laitat on, sä voit laittaa meiliä ja sen ei pitäis päätyä muitten eli viranomaisten käsiin. Mä en tiedä, onko se ihan niin vakava, mutta kyl sillä pääsee niihin sivuille, jotka on blokattu” H7

Estetyille sivuille pääseminen suojatun väylän kautta oli joskus kuitenkin niin hidasta, että tietoa piti etsiä muuta kautta. Joskus juttu jäi kokonaan tekemättä nettisivujen estämiseen liittyvien vaikeuksien takia.

”Varmasti monia aiheita jäi käsittelemättä sen takia, että ei vaan ollu aikaa tai ei vaan jaksanu käyttää koko päivää siihen, että pääsee jollekin tietyille nettisivulle.” H3

Näin Kiinan viranomaiset onnistuivat tavoitteessaan pitää ihmiset poissa tietyn tiedon ulottuvilta.

7.3.3 Viranomaiset ja tiedotustilaisuudet

Valtion viranomaiset ja poliitikot ovat toimittajille vakiolähteitä. Ulkomaalaisia viestimiä edustavat kirjeenvaihtajat eivät kuitenkaan aina ole asemamaansa poliitikkojen ja viranomaisten listan kärjessä, kun he jakavat aikaansa haastatteluille. Helpon haastattelun saa se väline, josta haastateltava laskee olevan itselleen tai asialleen eniten hyötyä (Hess 2006, 83–84.)

Kirjeenvaihtajien ei ole helppo päästä ensi käden viranomaislähteille muuallakaan maailmassa, mutta Kiinassa viranomaisten ja kirjeenvaihtajien suhdetta väritti erityisen vahva molemmiin puoleinen epäluulo. Kirjeenvaihtajat kokivat, että viranomaiskommenttien saanti oli tehty tarkoituksella erittäin hankalaksi erilaisine lupakäytäntöineen.

Monet Päivi Koskisen pro gradu -tutkielmaansa haastattelemat 1990-luvun Kiinan-kirjeenvaihtajat pyrkivät luomaan luottamukselliset suhteet viranomaisiin, jotta he olisivat kertoneet kirjeenvaihtajille muutakin, kuin jo yleisesti tiedossa olevia virallisia näkemyksiä. Epävirallinen yhteistyö luottoviranomaisen kanssa saattoi olla tiivistä, vaikka muuten viranomaisten ja kirjeenvaihtajien välillä vallitsi luottamuspuola. (Koskinen 2008, 57–58.) 1990-lukuun verrattuna 2000-luvun kirjeenvaihtajien suhtautuminen viranomaisiin oli nuivempaa. Haastattelemistani kirjeenvaihtajista suurin osa ei edes pyrkinyt luomaan suhdeverkostoa viranomaisten kanssa. Syynä tähän oli se, että he eivät luottaneet viranomaisiin tai katsoivat tutustumisen olevan erittäin työlästä hyötyyn nähden.

”Entä tällaiset viranomaiskontaktit? Onko sulle kehittynyt jotain tiettyjä tyyppisiä, joille tietää, että voi soittaa?”

Ei oo. Ei todellakaan. Mulla on hirveä epäily viranomaisia kohtaan. En mä kyllä viranomaisille soittele.” H2

”Viranomaiskommentteja oli aika vaikea saada ja ainakin niiden haastattelujen järjestäminen kesti kauan ja oli vaihalloista. Usein se saattoi olla liian hidasta, kun juttu piti tehdä nyt ja haastattelun ois saanu kolmen viikon päästä. Eihän se vaan toimi niin.” H4

Päästäkseen haastattelemaan viranomaista, kuten esimerkiksi valtioyhtiön pomoa tai paikallishallinnon edustajaa, piti Kiinassa käydä läpi erilaisia lupakäytäntöjä. Ennen vuotta 2007 kaikkiin haastatteluihin, myös puhelimella tehtyihin, piti saada lupa ulkoasiainhallinnolta. Monesti virkamiehet vaativat myös kysymyksiä faxilla etukäteen. He halusivat puhua, mutta vasta, kun joku viranomainen oli hyväksynyt haastattelun. (Mykkänen 2004, 288.)

Uusien, vuoden 2007 alusta voimaan astuneiden sääntöjen mukaan haastateltavan oma suostumus riitti. Kirjeenvaihtajien mukaan monet viranomaiset eivät silti edelleenkään uskaltaneet antaa haastattelua omin luvuin vaan lupaa tuli hakea heidän esimiehiltään tai kyseisen instanssin ulkosuhteita hoitavalta ulkoasiainhallinnon waibanilta. Kaikki kirjeenvaihtajat kuvailivat luvanhakuprosessia lähes identtisesti: ensin heidän avustajansa etsi sopivan viranomaishaastateltavan, sitten avustaja soitti ja pyysi haastattelua viranomaiselta joko suoraan tai waibanin kautta. Viranomainen halusi, että kirjeenvaihtaja lähettää faksilla kirjallisen haastattelupyynnön ja kysymykset, joita aikoo kysyä. Tämä paperi piti varustaa virallisella toimittajaleimalla, jonka saavat vain Kiinaan virallisesti akkreditoituneet toimittajat. Leimasin on Kiinassa tärkeämpi kuin nimikirjoitus: ilman sitä jokainen paperi on arvoton (Saraste 2008, 32). Jotkut vaativat myös lisätietoja kirjeenvaihtajan edustamasta mediasta. Sitten alkoi odottaminen, joka saattoi kestää viikkoja. Toisinaan haastattelulupa irtosi, mutta useimmiten kirjeenvaihtajat kertoivat pettyneensä. Syytä haastattelusta kieltäytymiselle ei läheskään aina kerrottu tai edes

ilmoitettu, että haastattelua ei tule. Joskus vedottiin kiireeseen ja joskus ilmoitettiin, ettei sopivaa asiantuntijaa löydy kyseisestä paikasta.

”Systeemi oli sellainen, että ihmiset aina siirsi vastuun jollekin muulle, mikä oli tosi ärsyttävää. Joku tietyllä tasolla oleva henkilö ei halunnut antaa vastausta, vaan sano, että sen saa toiselta tasolta, mutta hänkään ei halunnut vastata ja siirsi toiselle tasolle, ja lopulta sitä ei saanu. Tavallaan ihmiset koki tai oli oikeesti jotkut määräykset, että he ei saa antaa. Siihen törmäs tosi usein tai tavallaan sellaseen systeemiin, että ihmiset on tottunut kertomaan asioista vaan silloin, kun heidät on määrätty kertomaan.” H7

Julkisen ja salaisen välinen raja oli Kiinassa epäselvä ja vaihteli jatkuvasti (Uskali 2007, 231). Haastateltavieni puheissa nousi esille aiheita, joista oli erityisen hankala tehdä juttuja. Näitä olivat ainakin mielenosoitukset ja muut valtion ja kansalaisten väliset kahnaukset, ihmisoikeusaktivistit, tiibetiläisten asema, energiateollisuus, kuten ydin- ja hiilivoimalat, maanpuolustusaiheet, Kolmen solan padon alta hädätetyt ihmiset, SARS ja lintuinfluenssa, Taiwanin asema ja uskonnolliset järjestöt.

”Jos puhuttiin ympäristötuhoista tai jos puhutaan energiantuotannosta, esimerkiksi öljyteollisuudesta tai ydinvoimaloista, niin ne luokiteltiin sit semmosiksi valtiosalaisuuksiksi, josta ei haluttu antaa lausuntoja tai annettiin haastattelu ja huomaa kolmen vartin jälkeen, että tässä ei ole yhtään sellaista vastausta, joita mä voin käyttää.” H1

Ihmisoikeusjärjestö Human Rights Watchin kirjeenvaihtajille tekemän kyselyn tulokset olivat hyvin samansuuntaisia. Erityisen hankalina aiheina kyselyyn vastanneet Kiinan-kirjeenvaihtajat pitivät Pekingiin paikallisviranomaisten kaltoin kohtelusta valittamaan tulleiden ihmisten haastattelemista, mielenosoituksista raportoimista ja toisinajattelijoiden sekä ihmisoikeusaktivistien haastattelemista. Kyselyn mukaan kirjeenvaihtajat kokivat lähes aina ongelmia tehdessään juttua näistä valtion tai paikallishallinnon sensitiivisiksi määrittelemistä aiheista. (China's Forbidden Zones 2008, 4–5.)

Vaikka kirjeenvaihtaja onnistui saamaan viranomaishaastattelun, siitä ei läheskään aina ollut jutunteon kannalta hyötyä. Useat haastattelemani kirjeenvaihtajat mainitsivat viranomaispuheen olleen Kiinan valtion propagandan lävistämää, jolloin kysymyksiin ei saanut suoraa vastausta tai vastaus oli ulkoa opeteltua ”valtion virallista totuutta”. Tämä oli kirjeenvaihtajien mukaan yleistä ainakin niin sanottujen alempien viranomaisten keskuudessa. Toisaalta, mitä vakaammassa ja korkeammassa asemassa haastateltava oli, sitä vapaammin hän pystyi puhumaan aiheesta kuin aiheesta, ja jopa arvostelemaan Kiinan hallintoa.

Tiedonsaannin ongelma vaivasi usein myös viranomaisten järjestämiä tiedotustilaisuuksia. Ulkoministeriö järjesti Pekingissä säännöllisesti joka tiistai- ja torstai- iltapäivä samaan aikaan tiedotustilaisuuden, jossa tiedotettiin Kiinan ulkopoliittikkaan liittyvistä asioista ja vierailuista. Kirjeenvaihtajien kysymyksiin oli vastailmassa ulkoministeriön tiedottaja. Kirjeenvaihtajat kokivat,

ettei tiedostustilaisuuksissa saa hyödyllistä tietoa tai vastauksia kysymyksiin, vaan vastaukset olivat ulkolopeteltuja ja tyhjänpäiväisiä. Monet kirjeenvaihtajat eivät olleet käyneet näissä tilaisuuksissa lainkaan tai jos olivat, vain muutaman kerran. Kirjeenvaihtajille riittikin, että kansainvälisten uutistoimistojen kirjeenvaihtajat kävivät kuuntelemassa tiedotustilaisuuksia, ja uutistoimistojen jutuista poimittiin tarvittaessa viranomaisen kommentit. Tämä rutiinitiedotustilaisuuksien välttely ei tosin ole vain Kiinan-kirjeenvaihtajien erikoisuus, vaan ollut kirjeenvaihtajien käytäntö eri puolilla maailmaa jo kauan (Tunstall 1971, 183).

Tiedotustilaisuuksien määrä eri viranomaistahoilla lisääntyi kirjeenvaihtajien mukaan 2000-luvun aikana ja erityisesti kohti olympialaisia. Kirjeenvaihtajille esiteltiin rakennusprojekteja ja muita hankkeita lopulta lähes päivittäin olympialaisten lähestyessä. Tilaisuuksien taso oli vaihteleva.

”Mä muistan, kävin tällaisessa doping-valvontaa liittyvässä tiedotustilaisuudessa, jossa oli kaikki asiasta vastaavat virkamiehet ja parhaat asiantuntijat paikalla ja niiltä saatto kysyä mitä vaan. Se oli kansainvälisen tason tilaisuus. Se olis voinu olla missä tahansa maailmassa, eikä sitä ois tarvinnu hävetä ollenkaan.” H4

Kirjeenvaihtajat kokivat, että tiedotustilaisuuksien määrän lisääntyminen askel oikeaan suuntaan, vaikka tilaisuuksien laatu vaihteleva. Niissä tarjottiin edes jonkinlainen pääsy sellaisten lähteiden luokse, joita kirjeenvaihtajien oli muuten hankala tavoittaa.

”Se alkoi toimia niin, että kun jollain ministeriöllä oli jotain asiaa, mitä ne halus laittaa julki, niin ne järjesti tilaisuuden. Mutta ongelma oli edelleen se, jos mulla itsellä oli jokin kysymys, johon mä olisin halunnut kommenttia tai vastausta, niin sitä ei useinkaan saanu.” H4

Tiedotustilaisuuksien lisäksi ennen olympialaisia perustettiin erilaisia tiedottajantehtäviä ministeriöihin ja virastoihin. Myös tämä koettiin kirjeenvaihtajien keskuudessa edistysaskeleeksi, vaikka tiedottaja ei aina hoitanutkaan työtään kirjeenvaihtajan toivomalla tavalla.

”Se oli hyvä askel, mutta usein se meni käytännössä niin, että ihmiset ei saanu vastausta tai hän ei suostunut välittämään pyyntöä eteenpäin. Mutta sellanen ihminen oli kuitenkin olemassa, se oli askele eteenpäin. Ei se välttämättä parempiin tuloksiin johtanu.” H4

Luparumbasta ja viranomaisiin kohdistuvista epäilyksistä huolimatta monet kirjeenvaihtajat arvioivat, että haastateltavien tavoittaminen oli yleisesti helpottunut heidän Kiinassa olo aikana. Erityisesti oltiin tyytyväisiä uuteen haastattelulupasääntöön, jonka mukaan erillistä lupaa viranomaisten haastatteluun ei tarvinnut enää hakea. Vaikka tämä ei aina toteutunut, kirjeenvaihtajat pystyivät viranomaisten kieltäytyessä haastattelusta vetoamaan uuteen sääntöön.

”Se on meille sellainen positiivinen ase, jos jotkut tahot sanoo, että he ei halua antaa haastattelua tai, että teillä ei oo lupaa. Sit me voidaan sanoo, että meillä on tällä hetkellä lupa haastatella ketä halutaan ja teillä on velvoite antaa haastattelu. Ne tahot, jotka ois ennen kieltäytyne, sieltä irtoo haastatteluja.” H7

Useilla kirjeenvaihtajilla oli vuoden 2007 jälkeen kertyneitä esimerkkejä siitä, kuinka he olivat valmistautuneet jankkaamiseen ja luparumbaun, mutta haastattelu olikin hoitunut sujuvasti. Iso osa tästä saattoi olla uuden haastattelusäännön ansiota. Tämän lisäksi Kiinan yleinen avautuminen ja ulkomaalaisten toimittajien työskentelyyn tottuminen saattoivat vapauttaa viranomaisten asenteita kirjeenvaihtajia kohtaan 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä.

”Tuntui alussa, että monet tahot oli, että apua tai se on hirveen vaikeeta eikä annettu haastattelua, mun mielestä se on helpottunu ja muuttunut joustavammaksi.” H7

Toisaalta kirjeenvaihtajat kokivat, että juuri ennen olympialaisia keväällä 2008 viranomaiset olivat varpaillaan ja haastattelujen saaminen vaikeutui. Syynä tähän ei välttämättä ollut vain lähestyvät olympialaiset, vaan keväällä puhjenneet mellakat tiibetiläisalueilla sekä Sichuanin maakunnassa tapahtunut tuhoisa maanjäristys. Tiivistettynä voikin sanoa, että vaikka viranomaisten kanssa työskentely helpottui, oli se edelleen enemmän työlästä, kuin antoisaa.

7.3.4 Tavalliset kiinalaiset ja kansalaisaktivistit

Koska viranomaislähteitä oli hankala tavoittaa ja paikallisesta mediasta oli vaikea saada luotettavaa tietoa, kirjeenvaihtajat käyttivät lähteinä usein tavallisia kiinalaisia. Tavallisella kiinalaisella tarkoitan tässä yhteydessä kiinalaista henkilöä, jota on haastateltu omana itsenään ja kokemuksiensa takia, ei virkansa puolesta. Tavallisia kiinalaisia löytyi haastateltavaksi viranomaisia helpommin kirjeenvaihtajien omien lähdeverkostojen kautta. Kirjeenvaihtajien mukaan tavallisten kiinalaisten saaminen haastateltavaksi oli helppoa ja ihmiset puhuivat yleensä avoimesti asioistaan.

”Ne on lörppöjä. Niitten kans tulee toimeen. Ne haukkuu ihan estoitta ja kertovat asioita ja ovat semmosia vilpittömiä ja veivät paikasta toiseen, kun mentiin kylään ja huomasivat, että tässähän ollaan ihan asiallisella asialla.” H1

Muun muassa Saksassa kirjeenvaihtajana ennen Kiinaan tuloaan työskennellyt Petri Saraste kirjoittaa olleensa aluksi jopa yllätynyt siitä, kuinka helposti katuhaastattelut televisioon onnistuivat Kiinassa. (Saraste 2008, 113.)

Kirjeenvaihtajien työn kannalta tärkeään rooliin nousi myös sellainen joukko tavallisia kiinalaisia, jotka olivat ottaneet jonkun yhteiskunnallisen epäkohdan ajaakseen. Kutsun heitä tässä kansalaisaktivisteiksi. Nämä kansalaisaktivistit olivat esimerkiksi demokratia-aktivisteja, puolustivat kotinsa rakennushankkeiden alle menettäneitä kiinalaisia ja saastuttavien tehtaiden

uhreja. Shanghaissa työskennelleillä kirjeenvaihtajilla ei ollut juuri yhteyksiä kansalaisaktivisteihin, kun taas Pekingissä työskennelleistä kirjeenvaihtajista osa oli hyvissä suhteissa erilaisten aktivistien kanssa.

Tavallisten ihmisten haastattelemisen julkisella paikalla oli lehdistökortin turvin sallittua jo ennen vuoden 2007 uudistuksia (Koskinen 2008, 43). Aina sääntöä ei kuitenkaan noudatettu, vaan haastattelu saattoi muuttua laittomaksi tilanteesta riippuen.

”Mutta se pykälä oli sellanen, että milloin tahansa toimittaja teki haastattelun, joka ei viranomaisia miellyttänyt, ne saattoi vedota siihen ja sanoo, että sä oot tehny laittoman haastattelun. Jos sä haastattelet tyyppiä, joka onkin heiluttanut kadulla jotain banderollia, jossa sanottiin ikäviä asioita korruptoituneesta puoluekoneistosta, niin viranomaiset saattoi pidättää mut toimittajana, että mä oon tehny laittoman haastattelun.” H4

Uusien sääntöjen astuttua voimaan viranomaiset eivät enää voineet vedota laittomaan haastatteluun, koska kaikkiin haastatteluihin piti sääntöjen mukaan riittää haastateltavan oma lupa.

Haastattelemieni kirjeenvaihtajien mukaan uusi sääntö helpotti myös tavallisten ihmisten haastattelujen tekemistä.

”Parhaimmillaan se meni siihen, että mä olin tekemässä haastattelua jossain, missä vanhojen sääntöjen aikaan mut ois pidätetty, mutta uusien sääntöjen aikaan mä saatoinkin jatkaa työskentelyä. Tällainen yksi keissi oli esimerkiksi sellainen, että mä olin Pekingissä seuraamassa yhden talon tuhoamista. Yhden perheen talo kumottiin uudisrakentamisen tieltä, ja se perhe ei ollut oikein mielissään tästä asiasta ja koko kylä ei ollut. Se oli tällanen kansalaiset vastaan hallitus konfliktitilanne, mikä on arkaluontoinen, mutta kuitenkin siinä tilanteessa uudet säännöt oli voimassa ja mä sanoin, että mulla on mun kortti ja lupa olla täällä ja te ette saa puuttua tähän. Sit poliisit totesi, että näin se on ja ne antoi mun jatkaa.” H4

Kirjeenvaihtajat kokivat, että tavallisten ihmisten suhtautuminen ulkomaalaisiin toimittajiin oli muuttunut 2000-luvun aikana koko ajan avoimemmaksi. Ennen 1990-lukua kirjeenvaihtajien oli vaikea lähestyä tavallisia kiinalaisia haastattelun toivossa, koska kiinalainen saattoi joutua syytteeseen “valtionsalaisuuksien paljastamisesta ulkomaalaisille” täysin irrationaalisin perustein. Syytteeseen johtavaksi asiaksi voitiin tulkita lähes mikä tahansa seikka, sillä valtiosalaisuuksiksi määriteltiin ”kaikki valtiosalaisuudet, jotka on tarkoitettu pidettäväksi salassa”. (Jakobson 1997, 26.) Vielä 1990-luvulla kiinalaiset olivat jopa ylivarovaisia ulkomaalaisia toimittajia kohtaan, vaikka maa olikin alkanut kansainvälistyä (Koskinen 2008, 63). Tämä oli nähtävissä osittain myös 2000-luvulla. Osa kirjeenvaihtajista koki, että maan historiallinen painolasti vaikutti edelleen siihen, että vanhemmat kiinalaiset olivat säikköjä, kun ulkomaalainen toimittaja tuli kadunkulmassa nykimään hihasta ja pyytämään haastattelua.

”Vanhemmat on vähemmän halukkaita antamaan koko nimensä ja kasvonsa. Siihen varmaan vaikuttaa maan historia, kulttuurivallankumous ja sen traumat.” H7

Vaikka kiinalaisten ja ulkomaalaisten toimittajien kanssakäyminen oli 2000-luvulla arkista, pelko ongelmiin joutumisesta ei silti ollut täysin aiheeton. Edelleenkin tavalliset kiinalaiset saattoivat joutua vaikeuksiin puhuessaan ulkomaalaiselle kirjeenvaihtajalle asioista, joista viranomaiset halusivat vaieta. Osa kirjeenvaihtajista tiesi, että myös heidän haastattelemiaan kiinalaisia oli joutunut pidätetyksi, kotiarestiin ja jopa vankilaan haastattelun takia. Haastatteleman kirjeenvaihtajat kertoivat, että oman asemakaupungin ulkopuolelle tehdyillä juttukeikoilla paikallinen waiban tai turvallisuuspoliisi häiritsivät usein heidän jutuntekoaan seuraamalla vierestä tai jopa keskeyttämällä haastattelut. Kerron tästä tarkemmin luvussa 9.4, jossa käsittelen kirjeenvaihtajien valvontaa. Tällainen valvonta vaikutti kuitenkin siihen, että ulkomaalaiselle toimittajalle ei voitua aina puhua suoraan.

”Kun viimesin juttukeikka minkä mä tein oli tiibetiläisalueille, niin kyllä se itsesensuuri on aika kovaa, kun pyydetään puhumaan dalai lamasta ja hänen merkityksestä. Kyllä ihmiset sanoi ihan suoraan, että me tiedämme, mistä voimme puhua ja mistä emme.” H2

”Se oli sit ihan itsestään selvää, että sellaset haastattelut on turhia sitten, jos siinä seisoo kymmenen paikallisviranomaista takana. Siinä saattaa viljelijän mielipiteet muuttua aika nopeesti siinä kohtaa.” H4

Toinen, arkisempi syy itsesensuuriin oli se, että haastateltavaksi pyydetty tavallinen kiinalainen koki edustavansa koko Kiinan kansaa, ja siksi hänen tulee antaa mahdollisimman hyvä kuva kotimaastaan ulkomaalaisille toimittajalle. Tällöin edes ruuhkaisen pääkaupungin liikennejärjestelyistä ei löytynyt valittamisen sijaa. Tällainen kotiinpäin vetäminen on tuttua kulttuurien välisessä kanssakäymisessä muutenkin, eikä liity erityisesti kiinalaisten tapaan puhua kotimaastaan. Silti se vaikutti kirjeenvaihtajien työhön, kun haastateltava alkoi puhua henkilökohtaisten mielipiteidensä sijaan koko kansakunnan suulla.

7.3.5 Kansalaisjärjestöt ja muut asiantuntijat

Tavallisten kiinalaisten lisäksi haastattelemilleni kirjeenvaihtajille tärkeitä lähteitä olivat erilaiset asiantuntijat, kuten yliopistojen tutkijat ja kansalaisjärjestöt. Hyvä asiantuntijalähde koettiin kirjeenvaihtajien piirissä selvästi arvokkaammaksi kuin viranomaislähde. Niinpä useat kirjeenvaihtajat olivat tarkoituksella luoneet hyviä suhteita yliopistotutkijoihin tai ainakin heillä oli työn kautta muodostunut muutamia vakiohaastateltavia yliopistomaailmasta. Ennen vuotta 2007 kirjeenvaihtajien piti sääntöjen mukaan hakea ulkoasiaintoimisto waibanin lupa haastatellakseen yliopistotutkijoita. Muutamat kirjeenvaihtajat kertoivat, että viranomaiset katsoivat sääntöä läpi sormien, ja haastatteluihin puututtiin periaatteessa vain silloin, jos kävi ilmi, että kyseessä oli arkaluontoinen asia.

Uusien sääntöjen voimaantulon jälkeenkin yliopistojen haastattelulupakäytännöt olivat vaihtelevia. Joskus tutkijat ja professorit vaativat lähettämään leimalla varustetun faxin kysymyksistä yliopiston ulkoasiainhallinnolle, kun taas toisinaan haastatteluja annettiin omin luvuin ilman sen kummempia kyselyitä. Välillä ovet aukenivat myös yliopistossa opiskelleen avustajan kautta. Kirjeenvaihtajat kokivat, että yliopistoväeltä oli helpompi saada haastatteluja kuin viranomaisilta.

”Mitä tulee yliopiston proffiin, tätä nykyä on aika helppo saada käsiin ja haastatella. He suostuu aika helposti. Mulla on sellanen mielikuva, että se oli aikasemmin vaikeempaa. Heillä tää alkaa olla sellanen tuttu konsepti, että sua halutaan haastatella, ja se on ihan ok tällä hetkellä.” H7

Hyvien ja rohkeiden haastateltavien puoleen käännettiin uudestaan ja uudestaan. Haastateltavieni mukaan sitä analyttisempia ja rohkeampia vastauksia sai, mitä korkeammassa ja vakaammassa asemassa oleva henkilö oli vastaamassa. Sama päti myös viranomaishaastateltaviin.

Osa kirjeenvaihtajista koki, että talousaiheista oli helpompi löytää asiantuntijoita kommentoimaan kuin politiikasta. Talous kun koetaan Kiinassa ylpeyden aiheeksi nopean kasvun ansiosta, ja siitä kerrottiin mielellään. Muutamat kirjeenvaihtajat olivat huomanneet, että yliopistot neuvovat henkilökuntaansa aika ajoon olemaan puhumatta jostain sillä hetkellä sensitiiviseksi koetusta aiheesta. Yliopistojen ohjeistaminen saattoi toimia samalla systeemillä kuin kiinalaisen median suitseminen. Puolueen propagandatoimisto ja valtion tiedotushallinto päivittävät jatkuvasti sensuuriohjeita kiinalaisille viestimille siitä, mitä saa käsitellä ja mitä ei (Paltmaa 2008, 11).

Yliopistotutkijoiden lisäksi kirjeenvaihtajat käyttivät lähteinä myös erilaisten asioiden ajamiseen omistautuneita järjestöjä. Kirjeenvaihtajien mukaan osa järjestöistä toimi maan alla, kun taas osalla oli viralliset suhteet Kiinan valtioon. Järjestöt olivat lähteinä helppoja, koska kuului järjestön omiin intresseihin saada asiaansa kuuluville. Yleensä haastattelu järjestyikin helposti, ja järjestöt auttoivat kirjeenvaihtajia löytämään sopivia esimerkkihenkilöitä juttuihin. Järjestöjen avoimuuteen vaikutti Kiinan yhteiskunnallinen ilmapiiri. Jos järjestö pelkäsi joutuvansa vaikeuksiin haastattelun takia, sieltä vaadittiin, että kirjeenvaihtaja hakee paikallisen ulkoasiaintoimisto waibanin luvan haastattelun tekemiseen. Useiden kirjeenvaihtajien mukaan esimerkiksi kevään 2008 tiibetiläismellakat saivat eri tahot varpailleen.

”Mä halusin keskuksen kautta sellasta henkilöä, joka oli saanu työtaturman, eli sillä oli menny jalka tai käsi poikki tai jotain vastaavaa, sormi poikki töiden takia. Silloin he kieltäytyi antamasta mulle tällasta kontaktia, koska he oli itse varpaillaan sillä hetkellä. Se vaikutti tietyllä tavalla käsittämättömiin asioihin. Sieltä sun täältä tuli, että nyt ei oo hyvä aika tehdä juttua tästä tai antaa haastattelua.” H7

Monet haastateltavistani kertoivat käyttävänsä myös hongkongilaistutkijoita ja -kansalaisjärjestöjä lähteinään. Hongkongissa on paljon johtavia Kiina-tutkijoita, jotka eivät ole samanlaisen valtiollisen kontrollin piirissä kuin tutkijat Manner-Kiinassa.

”Kiinasta oli aika vaikeeta löytää sellaisia ekonomisteja tai tän alan ihmisiä. Mä käytin enemmänkin hongkongilaisia. Myöskin näistä kansalaisjärjestöistä ja tämmöiseen ay-toimintaan tai työntekijöiden oikeuksiin liittyviä, niin ne oli usein hongkongilaisia järjestöjä, joiden kautta pääsi yhteyksiin Kiinan puolella oleviin. Että niitä olis löytänyt suoraan Kiinasta, se oli vähän vaikeempaa, koska ne joutuu olemaan maan alla.” H3

8. KIRJEENVAIHTAJIIN KOHDISTUVA VALVONTA JA VAIKUTUSYRITYKSET SEKÄ NIIDEN VÄLTÄMINEN

Tässä luvussa käyn läpi Kiinan eritasoisia keinoja valvoa ja kontrolloida kirjeenvaihtajien työtä. Luvun lopussa kerron niistä keinoista, joilla kirjeenvaihtajat suojautuivat valvontaa vastaan. Kiinan-kirjeenvaihtajien työntekoa valvottiin ja siihen yritettiin vaikuttaa monella eri tasolla. Käytännöt vaihtelivat lempuista tiukkoihin, asenteet ankarista välinpitämättömiin (Mykkänen 2004, 305). Valvonta oli virallisimmillaan sitä, että kirjeenvaihtaja kutsutaan puhutteluun tai hänen työluponsa uusiminen kyseenalaistetaan. Epävirallisimmillaan valvonta ja vaikuttaminen tapahtuivat esimerkiksi juttumatkoilla, jossa kirjeenvaihtajan haastattelemia ihmisiä tai heidän avustajiaan uhkailtiin tai epämääräiset miesjoukot kävivät kiinni juttua tekevään kirjeenvaihtajaan.

8.1 Työlupa pitää ansaita joka vuosi

Kiinan-kirjeenvaihtajien piti uusia työ- ja oleskelulupansa joka vuosi Public Security Bureaussa. MTV3:n Kiinan-kirjeenvaihtajana työskennelleen Petri Sarasteen mukaan tämä kerran vuodessa katkolla oleva työlupa oli tärkein keino ulkomaalaisten toimittajien kurissapitoon. Kullakin toimittajalla oli kortti, jossa on aluksi kaksitoista pistettä. Rikkeiden sattuessa pistesaldo väheni. Jos pistesaldo meni nollille, voitiin työlupa ja oleskelulupa evätä. (Saraste 2008, 127.) Vuoteen 2004 asti Kiinassa kirjeenvaihtajana työskennellyt Pekka Mykkänen on asiaa kuvaillessaan vähemmän dramaattinen. Hänen mukaansa Kiinan turvallisuusviranomaisilla ja lehdistövirkamiehillä on arkistoissaan paksut mapit ulkomaalaisten toimittajien tekemistä rikkeistä, joiden perusteella toimittajan voisi helposti heittää ulos maasta, mutta näin ei lähes koskaan tapahdu. Mykkänen kertoo itsekin selvinneensä luvattomista matkoista yleensä nuhteilla tai paikalta poistamisella. (Mykkänen 2004, 305.)

Haastattelemani kirjeenvaihtajat tiesivät, että heidän työtään seurataan, mutta suurin osa kertoi, ettei työluvan uusimisessa ollut koskaan ongelmia. Kirjeenvaihtajat arvelivatkin, että tässä mielessä työskentely oli vapautunut Kiinassa 2000-luvulla. Työluvan menettämällä ei uhkailtu samalla tavalla kuin vielä 1990-luvulla, jolloin kirjeenvaihtajia jopa karkotettiin Kiinasta. Nyt työluvan menettämistä pidettiin melko epätodennäköisenä. Muutamat kirjeenvaihtajat olivat kuitenkin törmänneet työluvaan liittyvään uhkailuun uutta lupaa hakiessaan tai juttukeikalla. Yksi kirjeenvaihtaja kertoi, kuinka hän oli haastattelemassa paikallishallintojen väärinkäytöksistä valittaneita ihmisiä Pekingissä, kun paikalle hälytettiin työluvista vastaavan Public Security Bureaun poliisi. Kirjeenvaihtaja hätistettiin pois paikalta ja poliisi uhkasi, että hän henkilökohtaisesti vastaa kirjeenvaihtajan seuraavan työluvan käsittelystä. Lopulta kirjeenvaihtaja selvisi välikohtauksesta puhumalla eikä hänen työluponsa kanssa tullut ongelmia. Toinen

kirjeenvaihtaja kertoi, että hänen mennessä uusimaan lupaansa, asiaa käsitellyt poliisi oli ilmoittanut, että kirjeenvaihtaja oli tehnyt ikäviä haastatteluja ja hänen olisi jatkossa käyttäydyttävä paremmin.

”Se antoi ymmärtää, että tää ei ole itsestään selvää, että sun lupa uusitaan. Sitten, kun se myöhemmin kuitenkin annettiin, se sanoi vaan, että mieti, miten toimit.” H4

Human Rights Watch -ihmisoikeusjärjestön vuonna 2008 tekemän kyselyn mukaan joillekin ulkomaalaisille kirjeenvaihtajille oli annettu ymmärtää heidän uusiessaan viisumia, etteivät heidän kotitoimituksistaan olympialaisten ajaksi Kiinaan tulevat toimittajat välttämättä saisi viisumia, koska kirjeenvaihtaja oli tehnyt epämiellyttäviä juttuja Kiinasta. (Human Rights Watch, 2008.) Suomalaiset kirjeenvaihtajat eivät maininneet tällaisesta olympialaisiin liittyneestä viisumiuhasta.

Kirjeenvaihtajat eivät olleet varmoja, mitä kaikkia reittejä työluvasta vastaava poliisi sai tietoja heidän toiminnastaan. Ainakin Public Security Bureauun omat miehet tarkkailivat kirjeenvaihtajia kentällä kuten myös waiban eli ulkoasiaintoimisto, joka on ulkoministeriön alueellinen edustaja jokaisessa Kiinan maakunnassa.

8.2 Waiban valvoo: Ulkoministeriön harjoittama valvonta

Kiinan viranomaiskoneisto ei ole yksittäinen könttä vaan siihen kuuluu erilaisia toimijoita. Harmittomin seuranta tapahtui ulkoministeriön taholta. Ulkoministeriön puolesta kirjeenvaihtajien kanssa yhteyksissä oli ulkoasiaintoimisto waiban, joka on Kiinan ulkoministeriön alueellinen edustaja jokaisessa Kiinan maakunnassa. Sen tehtävä on hoitaa suhteita ulkomaalaisiin toimittajiin ja diplomaatteihin. (Mykkänen 2004, 287.) Kiinan-kirjeenvaihtajille waiban on virallisen Kiinan lähin edustaja (Koskinen 2008, 46).

Ennen vuotta 2007 kirjeenvaihtajien piti hakea matkustuslupa sen alueen waibanilta, jonne he aikovat matkustaa. Ennen matkaa täytyi lähettää tarkka selonteko siitä, missä aikoo käydä ja ketä tavata. Faxilla lähetettävä hakemus piti allekirjoittaa leimasimella, joka anotaan poliisiviranomaiselta. Leimasimen saanti edellytti, että työnantajalla oli toimilupa Kiinassa. (Mykkänen 2004, 287–288.) Näin haluttiin valvoa sitä, mitä kirjeenvaihtaja matkoillaan tekee ja kenen kanssa hän puhuu. Haastateltavieni mukaan luvan saaminen saattoi kestää kauan tai sellaista ei koskaan myönnetty. Esimerkiksi Tiibetiin, tiibetiläisvähemmistöjen asuttamiin provinssiin ja tiettyihin ongelmista kärsiviin paikkoihin, kuten aids-epidemiasta kärsiviin kyliin matkustamisluvan saaminen oli kiven alla.

Jos lupa irtosi, paikallinen waiban halusi yleensä järjestää kirjeenvaihtajalle hotellin matkan ajaksi, kuljetukset paikasta toiseen, vierailut kohteisiin ja haastateltavat. Lisäksi waibanin edustaja valvoi

kirjeenvaihtajaa vierailun ajan. Petri Saraste (2008) kirjoittaa Tiibetin-juttukeikastaan näin: ”Mihin tahansa meni, esiliina seurasi mukana. Ihmisiä ei saanut haastatella, ja moniin paikkoihin pääsy estettiin.” (mt. 120.) Samanlaisia kokemuksia oli muillakin. Eräs haastattelemistani kirjeenvaihtajista tosin kertoi, että oli ollut Tiibetissä lehdistötoimiston järjestämällä matkalla, jossa päiväohjelma oli tiukasti aikataulutettu ja kohteet huolella valittuja, mutta iltaisin osallistujat pääsivät liikkumaan vapaasti Tiibetin pääkaupungissa Lhasassa ja haastattelemaan paikallisia ihmisiä.

Sen lisäksi, että kirjeenvaihtajien oli hankala saada matkustuslupaa Tiibettiin, heidät saatettiin poistaa alueelta ”poikkeustilan vallitessa”. Kevään 2008 tiibetiläismielenosoitusten alkaessa Tiibetistä ja tiibetiläisten asuttamilta muilta alueilta poistettiin kymmeniä toimittajia. (Saraste 2008, 123.)

Suurin osa haastattelemistani kirjeenvaihtajista kertoi, että matkustuslupasäännön ollessa voimassa, he eivät hakeneet lupaa matkustamiseen, vaan lähtivät reissuun omin päin aina, kun mahdollista. Ne kirjeenvaihtajat, jotka kertoivat hakeneensa lupia, kokivat waibanin ylimääräiseksi rasitteeksi jutunteossa. Waibanin edustajat kun saattoivat kieltäytyä viemästä toimittajaa jonnekin, muuttaa kesken kaiken jo sovittuja juttusuunnitelmia, valikoida etukäteen itselleen suotuisia haastateltavia tai pelkällä läsnäolollaan tukkia haastateltavien suut.

”Ne saatto esimerkiksi muuttaa kuvaussuunnitelmaa kesken kaiken. Eli lupaa aamulla, että mennään tällaseen ja keskipäivällä todettiin, että eipäs me päästäkään ja mennäänkin sen sijaan johki tällaseen toiseen paikkaan. Et se juttusuunnitelma saatto kaikesta suunnittelusta huolimatta muuttu kesken kaiken.” H1

“Sillä tavalla esim. kolmen rotkon padon tieltä siirrettävien ihmisten uudisasutusta käytiin seuraamassa, että kyllä meille oli poimittu niin hieno rivitalonpätkä, että pois alta, että jos kaikille kiinalaisille näin hyvin käy, niin ei mitään hätää. Että he oli niin onnellisia, että viranomaiset ovat pitäneet heistä niin hyvää huolta ja nyt alkoi uusi elämä, kun saivat siirron tänne toiseen paikkaan. Sit käytiin katsomassa sitä vanhaa paikkaa, niin siellä kävi ilmi, että se on aika kova paikka. Siellä se perheen isä itki ja avautui, kun esi-isien haudat jää joen alle. Sit tuli waiban paikalle ja sit hän ryhdistäytyi.” H6

Waibanin kanssa matkustaneet kirjeenvaihtaja joutuivat maksamaan mukana kulkevan virkamiehen ja jossain tapauksessa useamman virkamiehen ylläpidon aina lounaista hotellikuluihin. Osa haastateltavistani koki, että tähän liittyi toimittajan rahastamista kalleimmilla vaihtoehdoilla. Joskus kirjeenvaihtajia oli suoranaisesti yritetty huijata esimerkiksi auton vuokraa korottamalla.

Myös silloin, kun kirjeenvaihtajat matkustivat ilman ennakoilmoitusta ja uusien matkustussääntöjen jo tultua voimaan, waiban saattoi puuttua peliin kesken juttukeikan. Osa

haastateltavistani kertoi, kuinka waibanin virkamiehet tulivat pyytämättä valvomaan jutuntekoa ja yrittivät häitistellä haastateltavia pois.

”Nykyään usein ne jostain saa selville, että me ollaan jossain ja he yhtäkkiä vaikka soittaa taksikuskin puhelimeen, että sinä kuskaat näitä ulkomaalaisia. Että sano niille, että me tarjoamme apuamme. Niille joutuu aina sanomaan, että kuule, mua ei kiinnosta sun apu. Välillä tilanteet on tosi tukalia, kun ne vaan tunkee sinne, kun me ollaan haastattelemassa.”
H2

Waibanin puuttuminen jutuntekoon oli yleistä vielä uusien matkustussääntöjen astuttua voimaan. Varsinkin pienillä paikkakunnilla, joissa sana ulkomaalaisen toimittajan läsnäolosta kiiri nopeasti, waiban oli usein paikalla alta aikayksikön. Kirjeenvaihtajat kokivat, että vaikka waiban tarjosi apuaan jutuntekoon, todellisuudessa kyse oli kirjeenvaihtajan jutunteon saattamisesta waibanille sopiville raiteille. Yleensä tämä tarkoitti sitä, että alueen kannalta negatiivisten aiheiden käsittely haluttiin estää.

Toisinaan waibaneista oli kuitenkin oikeasti apua kirjeenvaihtajille. Yksi kirjeenvaihtaja kertoi waibanin virkamiehestä, joka oli mukisematta vienyt kirjeenvaihtajan katsomaan maakuntansa kuivuutta ja auttanut löytämään kirjeenvaihtajan kaipaamia haastateltavia. Joskus waibanin virkailijat auttoivat paikallisten poliisien kanssa pulaan joutuneita kirjeenvaihtajia puhumalla heidät ulos kiinniottotilanteesta tai puolustamalla heidän oikeuttaan raportoida paikasta, josta poliisi oli yrittänyt hätyyttää kirjeenvaihtajia pois (Human Rights Watch, 2008). Yleisesti kirjeenvaihtajat yrittivät kuitenkin tehdä juttunsa aina niin, etteivät joutuneet tekemisiin waibanin tai muidenkaan viranomaisten kanssa.

Sen lisäksi, että maakuntien waibanien virkamiehet yrittivät vaikuttaa kirjeenvaihtajien jutuntekoon, he myös raportoivat havainnoistaan ulkoasiainhallinnon korkeammille tasoille. Sitä, mitä kaikkea ja mitä reittejä tiedot kulkeutuivat, kirjeenvaihtajat eivät osanneet sanoa. Myös Kiinan Suomen suurlähetystö seurasi kirjeenvaihtajien työtä. Lähetystö oli perillä suomalaismedian Kiina-jutuista ja raportoi niistä takaisin Kiinaan ulkoministeriöön tai niille waibanin viranomaisille, jotka olivat vastuussa kirjeenvaihtajista heidän asemakaupungeissaan. Kirjeenvaihtajat eivät olleet varmoja, kuinka paljon käännöksiä jutuista lähetettiin Kiinaan. Kirjeenvaihtajat tiesivät maakuntien waibanien ja lähetystön raportoinnista, sillä silloin tällöin he saivat asemakaupunkinsa waibanilta kutsun saapua puhutteluun. Maakunnista tai Kiinan Suomen suurlähetystöstä oli kantautunut tietoa kirjeenvaihtajan ”epäilyttävistä” jutuista. Kirjeenvaihtajalta voitiin pyytää anteeksipyyntöä jostain jutusta tai painostaa kirjeenvaihtajaa tekemään vähemmän kriittisiä juttuja Kiinasta. Näissä keskusteluissa oli joidenkin haastateltavieni mukaan otettu esille Kiinan Suomen suurlähetystön kautta tullut tieto kirjeenvaihtajan tekemistä jutuista. Pekka Mykkänen (2004) kertoo kirjassaan, kuinka hänet oli kolmesti kutsuttu waibaniin puhutteluun, koska waibanin saamien tietojen mukaan

Mykkänen oli tehnyt paljon puolueellisia juttuja ihmisoikeuksista. Kysyttäessä waibanin edustaja arvioi, että hän saa Kiinan Suomen suurlähetystöstä kaikki Mykkäsen kirjoittamat jutut käännettyinä kiinan kielelle. Waibanin virkailijan mukaan Mykkäsen olisi pitänyt kirjoittaa juttuja, jotka tukisivat Suomen ja Kiinan välisiä suhteita, eivätkä välittäisi virheellisiä viestejä lukijoille. (Mykkänen 2004, 289–291.) Myöhemmin sekä waibanin virkamies että ulkoministeriön virkamies Pekingissä totesivat Mykkäselle, että Kiinan suurlähetystö Helsingissä oli saattanut antaa liian yksipuolisen kuvan hänen työstään (mt. 310).

Keskustelu waibanien kanssa saattoi olla myös rutiininomainen tapaaminen, jonka aikana kyseltiin kirjeenvaihtajan tekemisiä ja kuulumisia. Näihin kritiikki- ja keskustelusesseioihin joutuminen vaihteli haastattelemieni kirjeenvaihtajien keskuudessa. Shanghaissa ja Pekingissä 2000-luvun ensimmäisinä vuosina työskennelleitä kirjeenvaihtajia kutsuttiin keskusteluihin poikkeuksetta. Sävy saattoi olla selvän moittiva tai niin sanottua kuulumisten päivittämistä. Käytäntö jatkui Shanghaissa 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen edetessä. Tällöin kaupungissa työskennelleet kirjeenvaihtajat kertoivat käyneensä waibanin luona kohteliaisuuskäynnillä vuosittain. Tapaamisessa kyseltiin, mistä aiheista kirjeenvaihtaja oli tehnyt juttuja, oliko hänellä ollut ongelmia ja muistutettiin ”harmonisen” journalismin tärkeydestä. Pekingissä työskennelleitä suomalaisia kirjeenvaihtajia ei 2000-luvun ensimmäisten vuosien jälkeen ollut kutsuttu enää lainkaan keskusteluihin eikä kurinpalautuksiin.

”Mua ei ole koskaan kutsuttu sellaiseen kritiikkisessioon ja aika harvoja muitakaan ulkomaalaisia kirjeenvaihtajia. Niitä oli joitain, mutta se ei enää ollut sellaista rutiininomaista, mitä se oli vielä muutama vuosi aiemmin.”H4

Haastatteleman kirjeenvaihtajat uskoivat, että syynä tähän oli Kiinan yleinen avautuminen. Maailmaa nähneet ulkoministeriön virkamiehet huomasivat, että puhuttelu ei toiminut ulkomaalaisiin kirjeenvaihtajiin vaan oli omiaan aiheuttamaan ärtymystä. Vaikka paikallisviranomaiset edelleenkin raportoivat Pekingiin tai Shanghaihin kirjeenvaihtajien tekemisistä ja Kiinan Suomen suurlähetystö lähetti juttujen käännöksiä, ei korkealla ulkoministeriössä luultavasti oltu enää niin huolissaan jokaisesta kirjeenvaihtajan tekemästä liikkeestä, koska kirjeenvaihtajia ei enää 2000-luvun alkuvuosien jälkeen kutsuttu kurinpalautuksiin.

”Varmaan kymmenen vuotta sitten Pekingissä suhtauduttiin vakavammin siihen, että ikävä mellakkauutinen päätty maailman mediaan. Nyt se on ehkä niin tavanomaista, että ei ne jaksu joka kerta hermostua siitä.” H4

Vaikuttaakin siltä, että valvonta on pudonnut keskushallinnon tasolta enemmän paikallistasolle. Paikallistason virkamiehet eivät halunneet alueeltaan kielteisiä juttuja maailmalle, ja siksi pyrkivät vaikuttamaan kirjeenvaihtajien työskentelyyn, kuten aiemmin tässä luvussa kerrottiin.

8.3 Turvallisuusviranomaiset ja muut tahot

Waibanien lisäksi kirjeenvaihtajien jutuntekoa valvoivat tavalliset poliisit ja valtion turvallisuusviraston (guo'anjun) miehet (Mykkänen 2004, 293). Tämä valvonnan taso oli waibanin valvontaa epävirallisempaa ja kovaotteisempaa: paikallinen poliisi tai turvallisuusviraston edustaja saattoi häätää kirjeenvaihtajan tiehensä ilman kunnollisia perusteita, seurata kirjeenvaihtajan haastatteluja salaa tai uhkailla jälkikäteen kirjeenvaihtajan haastateltavia tai avustajaa.

Haastattelemieni kirjeenvaihtajien keskuudessa vallitsi yksimielisyys siitä, että Kiina vakoili ulkomaalaisia toimittajia. Siitä, oliko juuri heitä vakoiltu, oli kirjeenvaihtajilla eri käsityksiä. Koskisen haastattelemista 1990-luvun Kiinan kirjeenvaihtajista kukaan ei kertonut olleensa järjestelmällisen seuraamisen kohteena (Koskinen 2008, 48). Näin uskoivat myös omat haastateltavani. Osa kirjeenvaihtajista epäili tai tiesi varmasti, että heitä oli joskus seurattu, heidän puheluitaan oli kuunneltu ja sähköpostia luettu. Sitä, kuinka säännöllistä tämä oli, kirjeenvaihtajat eivät osanneet sanoa. Osa taas ei ollut huomannut mitään vakoiluun viittaavaa. He ajattelivat tämän johtuvan siitä, etteivät he tehneet turvallisuuspalvelun näkökulmasta kiinnostavia juttuja. Myös suomalaisuus saattoi suojata kirjeenvaihtajia. He uskoivat, että turvallisuusviranomaiset eivät olleet niin kiinnostuneita pienen pohjoisen maan kirjeenvaihtajista kuin esimerkiksi yhdysvaltalaisen tai britannialaisten välineiden kirjeenvaihtajista, joiden jutut levisivät paljon suomalaistoimittajien juttuja laajemmalle yleisölle.

Silloin, kun seuranta oli, se tuli esille sattumalta ja epäsuorasti. Kirjeenvaihtajien mukaan ohikulkevasta autosta saatettiin räpsiä kuvia tai puhelin kilahteli oudosti.

”Siellä on sellaisia, että yhtäkkiä vaikka kuvataan. Jossain on kamera, joka kuvaa meitä. Se on aika epäilyttävää, että mites se nyt yhtäkkiä tässä on.” H2

”Esimerkiksi kerran lähin sillain nopeesti Shenzheniin Etelä-Kiinaan. Mä menin yhdessä toisen toimittajan kanssa, mun oma avustaja jäi Pekingiin. Mä olin ollut siellä Shenzhenissä kaksi tuntia, kun mun avustajalle soitettiin, että mä on mennyt Shenzheniin. Mitä mä siellä teen?” H4

Viimeksi mainitussa tapauksessa kirjeenvaihtaja uskoi, että turvallisuusvirasto oli saanut tiedon hänen olinpaikastaan joko lentoyhtiöltä tai paikantamalla hänen kännykkänsä sijainnin.

Kukaan haastateltavistani ei suhtautunut vakoiluun omasta puolestaan huolestuneina tai vainoharhaisesti, vaan enemmän huumorilla. Sen sijaan suomalaiset kirjeenvaihtajat olivat huolestuneita haastateltaviensa turvallisuuden takaamisesta ja käyttivät varatoimia esimerkiksi haastatteluja sopiessaan. Haastateltaviin kohdistuvasta ahdistelusta kerron lisää seuraavassa luvussa 8.4.

Yhtä lukuun ottamatta kaikki haastateltavistani olivat joutuneet juttua tehdessään tekemisiin poliisien kanssa joko vanhojen tai uusien lupakäytäntöjen aikana. Kirjeenvaihtajat tapasivat monia ystävällisiä poliiseja ja sotilaita (Mykkänen 2004, 24). Usein tapaaminen tapahtui silti vähemmän mukavissa merkeissä. Yleensä poliisien puuttuminen jutuntekoon tapahtui matkoilla jossain Kiinan maakunnista ja sellaisissa tilanteissa, joissa kirjeenvaihtaja oli tekemässä juttua arkaluontoisesta tai viranomaisten kannalta negatiivisesta aiheesta. Kun matkustuslupasääntö oli vielä voimassa ja kirjeenvaihtaja jäi paikalliselle poliisille tai turvallisuusviraston miehille kiinni ilman virallista matkustuslupaa työskentelystä, edessä oli yleensä käsky häipyä maakunnasta tai kuulustelureissu paikalliselle poliisiasemalle. Luvatta matkustanut kirjeenvaihtaja oli lainsuojaton, jonka ei auttanut muuta kuin totella. Suurin osa haastattelemistani kirjeenvaihtajista oli joutunut kiinniotetuksi tai pidätetyksi juttumatkoillaan, joko luvatta matkustamisen takia tai muusta syystä. Yleensä poliisi vei kirjeenvaihtajan asemalle kuulusteluihin pariaksi tunniksi, vaati saada kirjeenvaihtajan keräämän materiaalin ja haastateltujen nimet. Osa kirjeenvaihtajista kutsui näitä pidätyksiksi, osan mielestä kyse ei ollut pidätyksestä vaan kiinniotosta.

”No kyllä sitä tapahtui tosi usein. Jonkinäköistä häirintää oli tai häirintää joutui välttelemään niin paljon, että se vaikeutti työntekoa kohtuuttomasti. Sitten oli sellasia selkeitä pidätystilanteita, että poliisi hälytettiin paikalle ja sit joutui kuulusteluihin ja tehtiin jotain pöytäkirjoja. Ei se nyt ollut niin usein, mutta ehkä kymmenkunta kertaa.” H4

”Kyllähän siellä joutui sitten ongelmiin ja haastatteli yhden koko kylän väen ja sit kun oli saanut kaiken pakettiin, niin joutui jonnekin kolmeks tunniksi istumaan ja odottamaan, että viekö ne kaikki muistiinpanot. Silloin ne viranomaiset aina kyllä osas vedota siihen, että sulla täytyy olla lupa, jos sä tuut jonnekin muualle haastattelemaan.” H3

Kirjeenvaihtajat kokivatkin merkittäväksi työolojen parannukseksi sen, että uuden matkustuslupasäännön poistuttua poliisi tai muut viranomaiset eivät enää voineet vedota lupa-asiaan tavatessaan juttukeikalla olevan kirjeenvaihtajan. Eräs paljon matkustanut ja usein poliisin kanssa tekemisiin joutunut kirjeenvaihtaja kertoi, että hän ei uusien sääntöjen aikana joutunut enää kertaakaan pidätetyksi. Kirjeenvaihtajat pitivät uutta sääntöä eräänlaisena vapaudu vankilasta - korttina.

”Koet siis, että se liikkuminen on helpottunu?”

Totta kai. Ja varsinkin, kun on sitten millä vasta-argumentoida, että mä saan olla täällä. Että teidän pääministeri on sanonut, että mä saan olla täällä. Aikaisemmin mä en voinut tehdä muuta, kun sanoa, että joo, me lähdetään.” H2

Lupakäytännön poistuminen ei kuitenkaan täysin lopettanut poliisien ja turvallisuuspalvelun kiinnostusta kirjeenvaihtajien puuhiin. Haastattelemistani kirjeenvaihtajista muutama oli joutunut kiinniotetuksi tai pidätetyksi matkalla, vaikka uudet säännöt olivat jo voimassa. Yksi

haastateltavani kertoi, että turvallisuuspoliisi haki hänet hotellista ja vei poliisilaitokselle kuulusteluihin, jotka kestivät yhdeksän tuntia. Syyksi poliisi kertoi sen, että kirjeenvaihtaja oli ollut ulkomaalaisilta kielletyllä alueella. Sitä, miksi alue oli kielletty ulkomaalaisilta, poliisi ei kertonut. Saattoi olla, ettei poliisi tiennyt uusista säännöistä tai kirjeenvaihtajan liikkuminen haluttiin estää uusista säännöistä piittaamatta. Kiina on yleisesti perustellut pidätyksiä uusien sääntöjen aikana sillä, että paikallistasolla ollaan oltu tietämättömiä uusista säännöistä tai että toimittajien jutuntekoon on puututtu, koska he ovat raportointityylillään rikkoneet Kiinan lakeja tai tekaisseet valheellisia uutisjuttuja (China's Forbidden Zones 2008, 47).

Joskus kohtaamisiin poliisin ja turvallisuuspalvelun kanssa liittyi myös fyysistä uhkaa. Useita haastateltaviani olikin juttukeikoilla tönitty ja revitty. Moni tunsu henkilökohtaisesti kirjeenvaihtajia, joita oli pahoinpidelty. Viranomaisten harjoittama pelottelu ja uhkailu toimi ainakin joissain tapauksissa. Eräs haastattelemistani kirjeenvaihtajista kertoi, että aids-kylässä juttua tekemässä olleen belgialaisen kirjeenvaihtajan pahoinpitelyn jälkeen monet kirjeenvaihtajat eivät uskaltaneet mennä kyseiseen paikkaan tekemään juttuja. Sama mekanismi toimi myös joillekin alueille pääsyn estämisessä. Kun kirjeenvaihtajien keskuudessa levisi sana, että jonnekin oli hankala päästä, jotkut eivät enää viitsineet edes yrittää.

Kiinniottojen, pidätysten ja fyysisen uhkailun lisäksi poliisit puuttuivat jutuntekoon rauhanomaisin keinoin. He saattoivat tulla seisomaan viereen ja seurata haastattelua, jolloin haastateltavat eivät enää välttämättä halunneet puhua kirjeenvaihtajan kanssa tai eivät ainakaan uskaltaneet puhua kriittisesti. Muutamit haastattelemistani kirjeenvaihtajista kokivat, että matkustuslupasäännön poistuttua tämä rauhanomainen puuttuminen oli yleistynyt. Koska poliisi ei enää voinut vedota siihen, että kirjeenvaihtaja oli matkassa ilman asianmukaista lupaa, kirjeenvaihtajan työskentelyä yritettiin estää pelkästään poliisin läsnäololla tai esimerkiksi vetoamalla kirjeenvaihtajan omaan turvallisuuteen. Kirjeenvaihtajien työskentelyn estäminen siis jatkui, mutta perustelut tälle muuttuivat. Jutunteko helpottui siltä osin, että kirjeenvaihtajien ei enää yhtä usein tarvinnut lähteä kamarille selvittämään aikeitaan, mutta työskentelyn estäminen tapahtui hienovaraisemmin.

”Välillä ne keksii jonkun muun syyn. Kun oli tiibetiläismellakat, mä pyrin tiibetiläisalueille, ne sanoivat, että siellä on liikaa lunta tai sun oman turvallisuuden takia et voi mennä tai oli joku liikenneongelma. Ne vaan sanoivat jonkun tekosyyn.” H4

Ne haastatteleman kirjeenvaihtajat, jotka olivat Kiinassa sääntömuutosten tultua voimaan, kokivat, että olympialaisia varten tehdyt kirjeenvaihtajien työtä koskevat sääntömuutokset helpottivat heidän työskentelyään. Osa kirjeenvaihtajista oli kuitenkin havainnut, että juuri ennen olympialaisia valvonta kiristyi ja kirjeenvaihtajien toimintaan puututtiin entistä herkemmin. Toisaalta osa kirjeenvaihtajista koki, että olympialaisten aikaan sai tulla ja mennä rauhassa. Tämä kertoo ennen

muuta siitä, että kirjeenvaihtajiin kohdistuva valvonta oli sattumanvaraista ja riippui kirjeenvaihtajien juttuaiheista.

8.4 Haastateltavien ja avustajan ahdistelu

Oman turvallisuutensa sijaan kirjeenvaihtajat olivat enemmän huolissaan haastateltaviensa ja avustajansa turvallisuudesta. Paikalliset ihmiset olivat paljon haavoittuvaisempia vaikuttamisyrityksille kuin ulkomaalaiset kirjeenvaihtajat.

”Mä en oo koskaan ollu huolissani omasta turvallisuudestani. Mä oon ollu enemmän huolissani siitä, mitä tapahtuu haastateltaville tai avustajille, koska he on ihan lainsuojattomassa asemassa. Mulla on se turva, että jos ulkomaalaiselle toimittajalle tehdään Kiinassa jotain törkeätä, se on kansainvälinen uutinen ja ne haluaa välttää sellaista.” H4

Suurimmalla osalla haastattelemistani kirjeenvaihtajista oli kokemuksia siitä, että heidän haastateltaviaan oli joskus ahdisteltu siksi, että tämä oli puhunut ulkomaalaisen toimittajan kanssa. Haastateltavia oli myös pidätetty, uhkailtu vankilalla tai vangittu, uhkailtu läheisten vangitsemisella, laitettu kotiarestiin ja kiusattu esimerkiksi takavarikoimalla ajokortti. Haastateltavien ahdistelu oli kirjeenvaihtajia vahtivien tahojen hienovarainen keino vaikuttaa siihen, mistä aiheista kirjeenvaihtajat tekevät juttuja. Tiedettiin, etteivät kirjeenvaihtajat halunneet saattaa haastateltaviaan vaaraan.

”Se on tavallaan tän systeemin ase, että kun tapahtuu tällasta, se yks pointti on paitsi tiedon estäminen myös se, että toimittaja ei tekisi sellaisia juttuja, mitkä on sensitiivisiä.” H7

”Vaikka kunnan apuri näki, että ulkomaalainen kävi kyselemässä ja toi kerto sille jotain. Nopeesti sana levii siellä ja viranomaiset tarttui tähän ihmiseen ja otti sen kohteekseen. Jotkut joutui kuulusteluun tai vastaavaan.” H4

”Viime vuonna me tehtiin sellasta pidempää juttua sellasesta perheestä. Heille oli sanottu, että jos te puhutte ulkomaalaiselle medialle, sille vanhalle äidille oli sanottu, että ensin pidätän tyttäresi ja sitten pidätän sinut.” H2

Helsingin Sanomien Kiinan-kirjeenvaihtajana vuosina 2003–2008 työskennellyt Sami Sillanpää kertoi ihmisoikeusjärjestö Human Rights Watchin haastattelussa, kuinka oli haastattelemassa siirtotyöläisille lakiapua tarjoavan järjestön johtajaa, kun kaksi poliisia saapui järjestön toimistolle ja veivät haastateltavan poliisilaitokselle. Myöhemmin haastateltava kertoi Sillanpäälle, että poliisit olivat kyselleet Sillanpäästä ja varoittaneet, ettei hänen pitäisi kertoa ulkomaalaisille mitään. Poliisi oli todennäköisesti saanut tietonsa tapaamisesta joko Sillanpään tai lähteen tai molempien puheluita kuuntelemalla. (China’s Forbidden Zones, 2008.)

Joskus haastateltavat joutuivat jopa hengenvaaraan. Yksi kirjeenvaihtajista kertoi, että hänen haastattelemansa aktivisti joutui viranomaisten pahoinpitelemäksi jokin aika haastattelun teon jälkeen ja halvaantui. Aktivisti oli antanut tässä välissä haastatteluja myös muille ulkomaisille viestimille. Se, kenet viranomaiset ottivat kynsiinsä ja ketä eivät, oli epäselvää. Läheskään kaikki hallintoa arvostelevat kirjeenvaihtajien haastattelemat aktivistit eivät joutuneet poliisin kanssa tekemisiin.

Haastateltavien lisäksi valvonta ja ahdistelu kohdistui joskus avustajiin ja heidän läheisiinsä. Harmittomin valvonta liittyy siihen, että rekisteröimättömiä avustajia ei päästetty akkreditoitumaan virallisiin tapahtumiin, kuten kansankongressin vuotuisen istuntoon. Toisessa ääripäässä ovat tapaukset, joissa avustajaa ja tämän perhettä oli uhattu ongelmilla, jos tämä ei lopeta työtään kirjeenvaihtajan kanssa.

Haastattelemini kirjeenvaihtajien kokemukset siitä, miten heidän avustajiaan oli valvottu, vaihtelivat. Osa uskoi, että heidän avustajansa ei koskaan oltu missään yhteydessä, osa ei varmuudella tiennyt, mutta ainakaan avustaja ei ollut koskaan kertonut yhteydenotoista. Nämä kirjeenvaihtajat tekivät enimmäkseen talousjuttuja ja uskoivat, että tämän vuoksi heidän avustajansa ei ollut kiinnostava turvallisuusviranomaisten näkökulmasta. Osa kirjeenvaihtajista tiesi, että turvallisuuspalvelu oli ollut yhteydessä heidän avustajansa ja vaatinut, että tämä lähettäisi viranomaisille tietoa, jos kirjeenvaihtaja oli tekemässä jotain hallinnon kannalta arkaluontoista juttua.

”Yleensä se toimi niin, että kun oli uuden avustajan hankkinut, meni pari kolme viikkoa, kun valtion turvallisuusministeriön agenteilta tuli puhelinsoitto tälle avustajalle, että lähdetkö mejän kanssa kahville. Sit ne joutu menee sinne ja ne viranomaiset teki heidän puoleltaan selväksi, että sua tullaan valvomaan ja sun etujen mukaista on toimia Kiinan etujen mukaan.” H4

Kirjeenvaihtajat eivät voineet olla varmoja, minkälaisissa yhteyksissä heidän avustajansa olivat turvallisuuspalveluun. Suurin osa luotti siihen, että avustaja ei antanut heistä tietoja turvallisuuspalvelulle. Joskus avustajan puuhista ei kuitenkaan voinut ottaa täyttä selvyyttä.

Ne kirjeenvaihtajat, joille avustaja oli kertonut yhteydenotoista, tiesivät, että turvallisuuspalvelun yhteydenpito avustajiin riippui siitä, minkälaisia juttuja toimittajalla oli työn ala ja minkälainen yhteiskunnallinen tilanne vallitsi. Eräs kirjeenvaihtaja kertoi tapauksesta, jossa hänen avustajalleen soiteltiin etukäteen ja kyseltiin, onko kirjeenvaihtaja mahdollisesti tekemässä juttua entisestä puoluejohtajasta, jonka tiedettiin olevan huonossa kunnossa ja kuolemaisillaan. Aihe oli arkaluontoinen, sillä johtaja oli Tiananmenin verilöylyn jälkeen joutunut puolueen epäsuosioon.

Kirjeenvaihtajien avustajat ottivat joskus suuria henkilökohtaisia riskejä auttaessaan kirjeenvaihtajaa jutunteossa. Erään haastatteleman kirjeenvaihtajan avustaja joutui vaikeuksiin, kun kirjeenvaihtaja teki juttua toisinajattelijasta.

”Silloin mun avustaja joutui aika moiseen helteeseen. Häntä monesti lähestyttiin sieltä turvallisuuspoliisien taholta ja myös hänen perhettään häirittiin ja ne kävi haastattelemassa sen vanhaa opettajaa. Musta tuntu, että viranomaiset tavallaan tsekkas, että kuka tää ihminen on, että onko hänkin epäilyttävä. Kuuluuko hänkin tähän demokratiaa ajavaan toisinajattelijaporukaan vai tekeekö hän vaan sitä, mitä se toimittaja käskää sen tehdä. Mä luulen, että ne rauhottu, kun ne tajus, että ei tää oo varmaan mikään aktivisti itte vaan se tekee, mitä hänen työhönsä kuuluu.” H4

Erästä haastattelemaani kirjeenvaihtajaa oli kiristetty olemaan julkaisematta Tiibetiä koskevaa juttuaan tai hänen avustajansa joutuisi vaikeuksiin. Kirjeenvaihtaja päätti olla julkaisematta juttua, koska koki, että jutun arkaluontoisuus oli paljastunut kirjeenvaihtajan oman, sähköposteihin ja puheluihin liittyvän varomattomuuden takia.

Välillä avustajat kertoivat kirjeenvaihtajille suoraan, että he eivät halunneet lähteä tekemään juttua jostain aiheesta oman turvallisuutensa takia. MTV3:n kirjeenvaihtajana työskennelleen Petri Sarasteen mukaan kevään 2008 tiibetiläismielenosoitusten aikaan yksikään hänen valtaväestöön kuuluneista avustajistaan ei halunnut lähteä haastattelemaan tiibetiläismunkkeja, ja moni muukin aihe merkitsi heille ikävyyksiä (Saraste 2008, 120.) Kirjeenvaihtajat uskoivat, että kyseessä oli todellinen pelko, eikä vain avustajan haluttomuus ryhtyä tekemään juttua aiheesta esimerkiksi aatteellisten erimielisyyksien takia. Välillä kirjeenvaihtajat pyrkivätkin olemaan kertomatta avustajalleen, minkälainen juttu oli tekeillä, jotta avustaja ei joutuisi vaikeuksiin tietojensa takia. Tästä kerron lisää luvussa 9.6, jossa erittelen paremmin kirjeenvaihtajien keinoa välttää valvontaa.

Ihmisoikeusjärjestö Human Rights Watchin Kiinan-kirjeenvaihtajille tekemän kyselyn mukaan olympialaisia edeltäneiden 12 kuukauden aikana kirjeenvaihtajien lähteet joutuivat enenevässä määrin viranomaisten uhkailun kohteeksi. Haastateltavia oli fyysisen uhkailun lisäksi uhattu karkottamisella ja rikossyytteellä. Selvitykseen osallistuneet toimittajat kokivat, että uudet säännöt olivat tuoneet heidät uudenlaiseen tilanteeseen. Heidän toimintavapautensa ja tavoitettavissa olevat lähteet olivat lisääntyneet, mutta lähteet olivat joutuneet entistä haavoittuvampaan asemaan. Raportin mukaan haastateltavien ahdistelu oli hallituksen ja turvallisuusviranomaisten keino pysyä lupauksessaan, että kirjeenvaihtajilla on haastattelu- ja matkustusvapaus, ja samalla kontrolloida kirjeenvaihtajien todellisia työmahdollisuuksiaan haastateltavia uhkailemalla. (China’s Forbidden Zones 2008, 16.) Myös osa haastateltavistani oli huomannut, että ahdistelu ja valvonta kohdistuivat olympia-aikana entistä useammin haastateltaviin tai avustajiin. Muutamien kirjeenvaihtajien mukaan juuri ennen olympialaisia viranomaisilmapiiri kiristyi ja avustajiin oltiin tiiviisti yhteydessä.

8.5 Alueelliset erot

Kirjeenvaihtajien työoloihin ja valvontaan vaikutti myös se, missä päin Kiinaa he milloinkin työskentelivät. Haastattelemani kirjeenvaihtajat pitivät asemapaikkaansa joko Pekingissä tai Shanghaissa, mutta matkustelivat juttumatkoille eri puolille Kiinaa.

Petri Saraste kirjoittaa kirjassaan, että Kiinan pikkukaupungeissa valvonta oli selvempää, kun taas suurissa kaupungeissa meno oli vapaampaa. Sarasteen mukaan suurissa kaupungeissa ihmisiä saattoi pysäyttää kaduilla tai kaupan myyjältä pystyi kenenkään estämättä mennä kysymään mielipidettä hallituksen hintapolitiikasta. (Saraste 2008, 113.)

Eron suurten kaupunkien ja maaseudun välillä olivat huomanneet lähes kaikki haastateltavani. Myös suurten kaupunkien välillä nähtiin eroja. Shanghaissa asemapaikkaansa pitäneet kirjeenvaihtajat kokivat, että bisnespääkaupunki Shanghaiin ja poliittisen pääkaupunki Pekingin työskentelyoloissa oli eroja. Shanghaissa työskentely koettiin vapaammaksi kuin Pekingissä. Syynä tähän ei välttämättä ollut leppämpi valvonta, vaan se, että Shanghaissa tehtiin enemmän talousaiheisia juttuja. Talousaiheet eivät olleet kirjeenvaihtajia valvovien tahojen kannalta yhtä arkaluontoisia kuin esimerkiksi kansalaisten kohtelua tai muita epäkohtia käsittelevät jutut. Pekingissä puuttuminen kirjeenvaihtajien työskentelyyn oli sen tiukempaa, mitä lähemmäksi keskustan hallintokortteleita mentiin. Yleisesti näissä isoissa kaupungeissa oli kuitenkin paljon ulkomaalaisia ja paljon kirjeenvaihtajia, jolloin jokaiseen, joka liikkui kadulla kameran tai lehtiön kanssa, ei kiinnitetty erityishuomiota.

Haastateltavieni mukaan työskentelyyn puuttuminen oli yleistä pienissä kylissä ja kaupungeissa, joissa ulkomaalainen toimittaja ei ollut tuttu näky. Tällaisissa paikoissa noudatettiin paikallishallinnon tahtoa, eivätkä pääkaupungista tulleet säännöt painaneet yhtä paljon. Tämä tarkoitti jossain tapauksissa sitä, että toimittajan työskentely estettiin, vaikka jutunteko alueella ei ollutkaan virallisten sääntöjen vastaista. Jutunteon keskeyttäneet paikallisviranomaiset eivät joko halunneet asettua paikallishallinnolta saamia määräyksiä vastaan, vaikka ne olivat ristiriidassa maan ylimmän hallinnon uusien linjauksien kanssa tai sitten he eivät aidosti tienneet Pekingistä annetuista uusista haastattelu- ja matkustussäännöistä. Ahdistelutapauksia sattui kuitenkin myös suurissa kaupungeissa, kuten Pekingissä ja Shanghaissa, joissa perusteluksi ei kelvannut tietämättömyys. (Saraste 2008, 116.)

Oma lukunsa olivat Tiibet ja sen rajaprovinssit, joissa on suuria tiibetiläisvähemmistöjä. Kuten jo aiemmin kerroin, niissä toimittajien ei haluttu antaa liikkua ilman valvontaa. Saraste kuvailee kirjassaan juttumatkaansa Tiibetiin, jossa häntä seurasi esiliina minne tahansa hän meni. Ihmisiä ei saanut haastatella ja moniin paikkoihin pääsy estettiin. (Saraste 2008, 120.) Kevään 2008

tiibetiläismielenosoitusten alettua kymmeniä toimittajia poistettiin Tiibetistä ja tiibetiläisten asuttamilta alueilta (mt. 123). Myös haastatteleman kirjeenvaihtajat kokivat, että juuri näille alueille oli vaikeinta päästä ja niissä oli tiukin valvonta.

8.6 Valvonnan kiertäminen

Kirjeenvaihtajien valvonta Kiinassa oli ajoittain niin tiukkaa, että kirjeenvaihtajat käyttivät erilaisia keinoja valvonnan välttämiseksi. Heikki Luostarinen (1994) kutsuu näitä vastastrategioiksi.

Vastastrategioita ovat Luostarisen mukaan muun muassa professionaalinen identiteetti, jonka kautta toimittaja erottaa itsenäiset journalistiset intressit eri lähdeorganisaatioiden intresseistä.

Oikeudellinen ja taloudellinen itsenäisyys taas turvaavat toimittajaa poliittiselta ja taloudelliselta painostukselta. Ammatillista suojaa tuo toimitusorganisaation halu suojella toimittajiaan ulkopuoliselta painostukselta. Myös pyrkimys valita itse lähteet, agenda ja käsitteellistämisen tavat ovat osa journalistien vastastrategioita. Tämä edellyttää kuitenkin koulutusta ja taustatietoja, jotta lähteen sanoma kyetään kontekstoimaan historiallisesti tai suhteessa lähteen toimintakentän tilanteeseen. Myös pyrkimys itsenäiseen editointiin ja kommentointiin ovat vastastrategioita. (Luostarinen 1994, 91.)

Seuraavassa käsittelen Kiinan-kirjeenvaihtajien eri vastastrategioita ja miten ne sopivat Luostarisen määrittelemiin strategioihin.

8.6.1 Valvonnan välttäminen matkoilla

Kuten edellisessä luvussa kävi ilmi, kirjeenvaihtajat joutuivat viranomaisten vaikutusyritysten kohteeksi erityisesti juttumatkoillaan Kiinan maakunnissa. Milloin asialla oli paikallisen ulkoasiaintoimisto waibanin innokkaat virkamiehet, jotka halusivat seurata kirjeenvaihtajan jokaista liikettä, milloin paikallinen poliisi, joka vei kirjeenvaihtajan poliisilaitokselle kuulusteltavaksi tai keskeytti haastatteluja.

Kirjeenvaihtajien ykköskeino valvonnan välttämiseksi matkoilla oli lähteä reissuun mahdollisimman huomaamattomasti eli omin päin ilman esiliinaa. Tämä vastastrategia sopsisikin Luostarisen määritelmään, jossa yksi toimittajien vastastrategia on pyrkimys valita itse lähteet, agenda ja käsitteellistämisen tavat (Luostarinen 1994, 91). Ennen vuotta 2007, jolloin matkustamiseen tarvittiin vielä lupa, huomaamattomuus tarkoitti sitä, että kirjeenvaihtaja lähti matkaan ilman waibanilta anottua lupaa. Tällainen luvatta matkustamisen käytäntö oli käytössä kirjeenvaihtajien keskuudessa pitkään. Kiinassa 1990-luvulla työskennelleitä kirjeenvaihtajia tutkineen Päivi Koskisen mukaan ilman lupaa matkustaminen oli yleistä, eikä se suinkaan aina tuottanut ongelmia kirjeenvaihtajille. (Koskinen 2008, 75.) Myös kaikki haastatteleman kirjoittavat

kirjeenvaihtajat, jotka olivat työskennelleet Kiinassa ennen vuotta 2007 eli uusien sääntöjen aikaa, kertoivat matkustaneensa lähes aina luvatta. Tämä oli tärkeä keino välttää viranomaisvalvontaa matkoilla.

Toinen keino vältellä valvontaa matkoilla oli se, että kirjeenvaihtaja hankki mahdollisimman paljon tietoa juttuaiheestaan etukäteen. Näin hänen ei tarvinnut viettää pitkiä aikoja juttupaikalla. Hieman päinvastainen strategia oli se, että kirjeenvaihtaja ei soittanut etukäteen haastateltaville, vaan marssi suoraan haastateltavan luokse. Näin kukaan ei voinut tietää hänen tulostaan ja estää sitä. Tämä ei läheskään aina tuottanut tulosta, mutta välillä kävi tuuri.

”Me mentiin tehtaan portille ja sanottiin, että me halutaan tavata tehtaan pomo. Ihmeellistä tuuria, se oli paikalla, ja se suostu ja onnistui oikein hyvin tällä menetelmällä. Ennalta mitään sopimatta tai ilmoittamatta.” H8

Kirjoittaviin toimittajiin verrattuna televisiojuttuja tehneet toimittajat eivät liikkuneet yhtä usein ilman lupaa. Jotkut haastattelemistani televisiolle työskennelleistä kirjeenvaihtajista kertoivat, etteivät lähteneet juttumatkoille ilman asianmukaista lupaa, koska uskoivat jäävänsä kiinni ison kameran kanssa. He siis liikkuivat maakunnissa yleensä waibanin virkamies mukanaan. Näilläkin kirjeenvaihtajilla oli keinonsa, joilla viralliset esiliinat tai poliisit yritettiin pitää mahdollisimman harmittomana. Yksi keino oli lähteä kuvaamaan yöllä, kun esiliina oli mennyt nukkumaan. Kirjeenvaihtajat kertoivat myös harhauttaneensa viranomaisia pitämällä heidät kiireisinä kysymyksillään. Sillä aikaa kuvaaja sai työskennellä rauhassa ja kuvata niitä kohteita, joista oltiin todellisuudessa tekemässä juttua.

”Siinä olikin just se puoli sitten, kun meni johonkin maaseutupaikkaan, niin tää kylän johto halus viedä tietysti mallitalosta mallipellolle ja milloin mihinkin, joka oli hyvässä kunnossa ja siis, siinä vaiheessa kun itse siinä seurusteli näitten päälliköitten kanssa, niin se oli sitä aikaa, kun kuvaaja sai vähän aikaa tehdä rauhassa työtänsä.” H1

Kuten edellisessä sitaatissa käy ilmi, viranomaiset veivät kirjeenvaihtajia silloin tällöin tekemään juttua niin sanottuihin mallikohteisiin. Nämä kohteet olivat viranomaisten valitsemia esimerkillisiä paikkoja, joita mielellään esiteltiin toimittajille vähemmän esimerkillisten paikkojen sijaan. Tällaisessa tapauksessa toimittajien professionaalinen identiteetti auttoi heitä erottamaan itsenäiset journalistiset intressit eri lähdeorganisaatioiden intresseistä (Luostarinen 1994, 91).

Monet kansainväliset uutistoimistot yrittivät välttää valvontaa myös siten, että he lähettivät arkaluontoisille alueille kiinalaisen toimittajan ja kuvaajan, joiden liikkumiseen ei kiinnitetty yhtä suurta huomiota kuin ulkomaalaisiin. Suomalaiset kirjeenvaihtajat eivät kertoneet käyttäneensä tällaista kikkaa.

8.6.2 Haastateltavien ja avustajan suojeleminen

Tieto siitä, että kirjeenvaihtajia saatettiin seurata, pakotti heidät ajattelemaan haastateltaviensa ja avustajiensa turvallisuutta. Kuten edellisessä luvussa kerroin, kirjeenvaihtajien avustajilla ja haastateltavilla oli 2000-luvulla edelleen riski joutua vaikeuksiin viranomaisten kanssa.

Haastatteleman kirjeenvaihtajat kertoivatkin useista keinoista, joita he käyttivät suojellakseen haastateltaviaan ja avustajiaan.

Haastateltaviaan kirjeenvaihtajat yrittivät suojella käyttämällä yhteydenottoihin prepaid-kännykkäliittymiä, joita oli vaikeampi jäljittää. Välillä tärkeitä puheluita soitettiin puhelinkopeista. Kiina edellytti säännöissään, että kirjeenvaihtajilla oli toimistossaan lankapuhelinliittymä. Kirjeenvaihtajat epäilivät, että tämä sääntö liittyi salakuunteluun. Eräs haastattelemistani kirjeenvaihtajista kertoi, ettei hänen työlupansa mennyt läpi ennen kuin lankapuhelinnumero oli hankittu. Todellisuudessa hän hoiti kaikki työpuhelunsa kännykällä. Neuvokas kirjeenvaihtaja ei hankkinut pöytäpuhelinta, vaan antoi viranomaisille läheisen puhelinkopin numeron.

”Mä menin lähimmälle puhelinkopille kadulle ja soitin siitä mun kännykkään, josta mä näin se kopin numeron, joka on ihan normaalin lankapuhelinnumeron näköinen ja laitoin sen siihen hakemukseen. Se meni läpi. Siihen voi hätätilanteessa, ei oo käyny sillä tavalla, mutta jos kuuntelijat huomaa, että mä en soita tai ne puhelut kuulostaa ihmeellisiltä ja jos ne soittaa mulle, että miksi et vastaa, mä voin sanoo, että mä oon pihalla, että viis minuuttia ja mä vastaan siihen.” H8

Tämä oli kuitenkin varsin äärimmäinen esimerkki. Muut kirjeenvaihtajat eivät kertoneet moisesta kikkailusta.

Yksi kirjeenvaihtajista kertoi, että haastatellessaan ihmisiä arkaluontoisista asioista, hän yritti sopia haastattelun epätodennäköiseen paikkaan. Esimerkiksi haastatellessaan kansalaisaktivisteja, jotka olivat organisoineet mielenosoituksen omaan kyläänsä, hän sopi haastattelun viereiseen kaupunkiin. Silloin oli vähemmän todennäköistä, että haastattelu tultaisiin keskeyttämään ja haastateltavat joutuisivat poliisin matkaan.

”Tehtiin niin, että me saatiin yhteys pariin aktiiviin ihmiseen siellä paikan päällä ja sovittiin, että tavataan siellä viereisessä kaupungissa ja voidaan tehdä siellä rauhassa katseilta suojassa haastattelu ja sit kun mä menin sinne itse kylään, mä en tavannu heitä vaan kävin katsomassa tilannetta ja jututin muutamia muita ihmisiä ja lähdin äkkiä pois.” H4

Jos kirjeenvaihtaja joutui keikalla kiinniotetuksi, he yrittivät pitää muistiinpanoistaan tai kuvatusta materiaalista tarkkaa huolta, etteivät ne päätyisi viranomaisten käsiin ja aiheuttaisi ongelmia haastateltaville. Televisiotoimittajien yleinen käytäntö oli se, että kun materiaali oli saatu kasaan,

kuvaaja piilotti kasetin tai muistikortin ja vaihtoi uuden tilalle. Viranomaisia varten kuvattiin joskus harmitonta materiaalia, joka voitiin tarvittaessa antaa takavarikoitavaksi. Yksi kirjeenvaihtaja kertoi istuneensa usein poliisiasemalla kasetti alushousuihinsa piilotettuna.

Haastateltavien suojeleminen ulottui haastattelutilanteista aina jutun koostamiseen. Televisioimittajat kertoivat, että arkaluontoisia haastatteluja tehdessään he kuvittivat koko haastattelun päälle niin, että haastateltavan kasvot tai nimi eivät näkyneet jutussa. Myös sanomalehdille työskennelleet kirjeenvaihtajat jättivät välillä pois haastateltavansa nimen, jos he epäilivät, että haastateltava saattaisi joutua ongelmiin kommentistaan. Erityistä tarkkaavaisuutta he käyttivät, jos haastateltava oli haastattelutilanteessa voimakkaan tunnetilan vallassa tai tottumaton asioimaan toimittajien kanssa, eikä näin välttämättä täysin ymmärtänyt seuraamuksia, joita sanomisista saattoi aiheutua. Mykkänen kertoo kirjassaan tapauksesta, jossa pikkukylässä noussut kapina oli tukahdutettu puolisolitaallisten joukkojen avulla. Kun Mykkänen haastatteli viljelijöitä, yksi heistä kävi hakemassa kotoaan verotodistuksen, joka osoitti, että viranomaiset verottivat heitä liikaa. Viljelijä asettui valokuvattavaksi ja halusi antaa nimensä juttuun. Päästyään kotiin Mykkästä alkoi kuitenkin jännittää se, ettei mies luultavasti ollut ymmärtänyt, mihin oli ryhtynyt. Mykkänen pohti, olisiko suomalaislehdessä julkaistusta jutusta miehelle apua vai enemmänkin haittaa. Lopulta hän päätti olla julkaisematta kuvaa ja nimeä lehdessä. Rohkea maanviljelijä joutui tietämättään suomalaisen sensuurin kohteeksi. (Mykkänen 2004, 306–307.)

Joskus kirjeenvaihtajat välttelivät jopa kokonaisia aiheita. Nämä aiheet olivat sellaisia, jotka olisivat olleet haastateltavien kannalta erityisen vaarallisia, mutta eivät olleet suomalaisten lukijoiden kannalta erityisen merkittäviä. Esimerkiksi Kiinassa vainottu Falung Gong -liike oli yksi tällainen aihe.

Haastateltavien lisäksi kirjeenvaihtajat pyrkivät pitämään myös avustajansa erossa ongelmista. Yksi suojelekeino oli kertoa avustajalle mahdollisimman vähän tekeillä olevasta jutusta. Näin kirjeenvaihtajat suojelivat avustajaa siltä, ettei tämä joutuisi ikävään tilanteeseen, jos turvallisuusviranomaiset yrittivät painostaa häneltä tietoja kirjeenvaihtajan tekemisistä.

”Joskus oli silleen, että oli joku arveluttava haastattelu, niin mä vaan sanoin että lähdetään ja kerroin sitten matkalla taksissa, että mihin ollaan menossa tai matkalla lentokentälle.” H4

Kiinniottotilanteissa kirjeenvaihtajat yrittivät joko lähettää avustajansa kokonaan pois tilanteesta tai painottivat, että avustaja sai toimia ainoastaan tulkkina, ei puhua omalla suullaan. Näin he yrittivät tehdä selväksi viranomaisille, ettei avustaja ole vastuussa kirjeenvaihtajan ratkaisuista ja varmistaa, ettei avustajan tekemisistä jäisi merkintää viranomaisten rekisteriin.

9. YKSILÖKOHTAISET EROT JA NIIDEN VAIKUTUS TYÖHÖN

Kirjeenvaihtajien työhön vaikuttaa paitsi niin sanotut ulkoiset puitteet, joita olen käynyt läpi edellisissä luvuissa, myös kirjeenvaihtajien henkilökohtaiset asenteet, taidot ja ominaisuudet. Aikaisemmissa kirjeenvaihtajatutkimuksissa ei ole juurikaan käsitelty kirjeenvaihtajien yksilöllisiä eroja. Tätä asiaa on kritisoinut esimerkiksi Tuomo Mörä EU-journalismia tutkineessa väitöskirjassaan (Mörä 1999, 222). Hänen mukaansa journalistit nähdään empiirisissä tutkimuksissa usein liian yhtenäisenä massana, ja siksi journalistien työn vivahteita ja eroja ei havaita. Tutkimukseni teemahaastattelurungossa ei ollut erikseen omaa teemaa, jossa olisin kysellyt pelkästään kirjeenvaihtajien asenteista ja osaamisesta. Aineistoni perusteella voin kuitenkin muodostaa suuntaa antavan kuvan siitä, miten nämä seikat vaikuttivat siihen, minkälaisena kirjeenvaihtajat kokivat työnsä.

9.1 Kielitaidon puute teki työstä raskaampaa

Kiinan kielen oppiminen on aikaa vievää ja haastavaa, minkä takia suomalaiset Kiinan-kirjeenvaihtajat kautta aikain ovat olleet hyvin riippuvaisia avustajistaan. Haastattelemistani kymmenestä kirjeenvaihtajista noin puolet pystyi tekemään yksinkertaisia haastatteluja kiinaksi. Kukaan ei kuitenkaan pystynyt työskentelemään täysin ilman avustajaa kaikissa haastatteluissa. Toinen puoli taas ei osannut kiinaa niin sanottua ravintolasanastoa enempää. Suurin osa kirjeenvaihtajista otti Kiinassa ollessaan kiinan kielen tunteja, mutta epäsäännöllinen työrytmi ja matkustelu estivät usein säännöllisen opiskelun. Vaikka asemamaansa kieltä puhuvia kirjeenvaihtajia on Kiinassa varmasti vähemmän kuin esimerkiksi Ranskassa työskentelevissä kirjeenvaihtajissa, oli suomalaisten Kiinan-kirjeenvaihtajien kielitaito arvioni mukaan kohentunut 2000-luvulla. 1990-luvun Kiinan-kirjeenvaihtajia tutkineen Päivi Koskisen mukaan tietävästi vain yksi näistä suomalaisista kirjeenvaihtajista oli osannut sujuvasti Kiinaa (Koskinen 2008, 80). Koskinen ei määrittele, mitä tarkoittaa sujuvuudella, mutta arvioin, että omista haastateltavistani ainakin kaksi täytti sujuvuuden kriteerit. He olivat opiskelleet kiinaa täysipäiväisesti useamman vuoden ajan. Tästäkin huolimatta molemmat työskentelivät avustajan kanssa työtään nopeuttaakseen.

Kiinan kielen haastavuus oli varmasti yksi syy siihen, miksi useimmat kirjeenvaihtajat kokivat Kiinassa työskentelyn ajoittain erittäin hankalaksi ja hitaaksi. Haastateltavani olivat harmissaan siitä, etteivät puhuneet tarpeeksi hyvin asemamaansa kieltä. Muutamat kirjeenvaihtajista olivat sitä mieltä, että kiinan kielen taidottomuus oli Kiinan-kirjeenvaihtajien suurin heikkous.

9.2 Vihaa ja rakkautta – Kirjeenvaihtajien asenne Kiinaa kohtaan

Hongkongissa työskennellyt The Australian -sanomalehden Kiinan-kirjeenvaihtaja Rowan Callick on jaotellut Kiinan-kirjeenvaihtajat kolmeen tyyppiin. Ensimmäinen ryhmä ovat niin sanotut kiertäjät (spiralist), jotka vaihtavat asemamaataan 3–5 vuoden välein, ja joille Kiina on yksi asemamaa muiden joukossa. Toinen ryhmä ovat he, jotka saapuvat melko vähäisin ennakkotiedoin Kiinaan ja rakastuvat siihen. Kolmas ryhmä ovat sellaiset kirjeenvaihtajat, jotka halusivat elää elämänsä Kiinassa maan kulttuurin ja yhteiskunnan ympäröimänä, ja kirjeenvaihtajuus on vain tämän elämäntyylin mahdollistava keino. (Hannerz 2004, 86.) Luokittelu tuntuu oman aineistoni perusteella melko yksinkertaistavalta. Tutkimuksessani mukana olleet Kiinan-kirjeenvaihtajat voisi toki jakaa karkeasti näihin luokkiin sen perusteella, että joukossa oli kiertäjiä (spiralist), niitä, jotka olivat tulleet Kiinaan ilman aiempaa Kiina-asiantuntemusta ja tykästyneet maahan ja niitä, jotka olivat päätyneet kirjeenvaihtajiksi Kiinan yhteiskuntaan ja kieleen kohdistuvan kiinnostuksen ja opintojensa takia. Tämä jaottelu kuitenkin yksinkertaistaa liikaa sitä, kuinka kirjeenvaihtajat asemamaahansa suhtautuivat.

Tutkittavat kirjeenvaihtajat jakautuivat suhtautumisessaan Kiinaan kahteen ryhmään riippumatta siitä, millä perusteella he olivat maahan alun perin tulleet. Toinen joukko olivat ne, jotka kertoivat, että heidän Kiina-kuvansa oli muuttunut positiivisemmaksi Kiinassa työskentelyn aikana. Osa heistä oli aloittanut Kiinan-pestinsä ilman erityistä Kiinan-tuntemusta, osa oli perehtynyt Kiinaan jo aiemmin työssään tai opinnoissaan.

”Että kaukaa katsottuna asiat on hirveen mustavalkoisia ja totuudet on yksinkertaisia. Sit kun Kiinaan menee, niin näkee, kuinka hirvittävän monimutkainen maa se on, ja kuinka hirvittävän paljon hyvää siellä tapahtuu myös ja ymmärtää myös sen puolen, että miksi se toimii näin ja kuinka itse asiassa myös, että jos vertaa vaikka Intiaan, joka on demokratia, että onko Kiina huonompi paikka olla, koska Kiina ei ole demokratia.” H2

”Siel on moni juttu parantunut aivan huomattavasti, ja siellä on vilpitöntä pyrkimystä parantaa ihmisten elämää. Kyllä ne kiinalaiset tietää ne omat ongelmansa äärimmäisen tarkkaan.” H1

Tämä joukko suhtautui erityisesti tavallisiin kiinalaisiin ja kiinalaiseen arkeen positiivisesti. He olivat ottaneet kiinalaisuuden lähelle sydäntään. Heidän kuvansa Kiinasta oli muuttunut positiivisemmaksi Kiinassa työskentelyn aikana, mutta silti tähän ryhmään kuuluvien kirjeenvaihtajien suhde Kiinaan oli myös ristiriitainen. He kokivat joissain tapauksissa jopa voimakasta inhoa Kiinan viranomaisia kohtaan, koska kohtasivat työnsä kautta paljon tilanteita, joissa tavalliset kiinalaiset joutuivat viranomaisten mielivallan uhriksi. Sitä kahtiajakoisempi suhde oli, mitä enemmän yhteiskunnallisia juttuja kirjeenvaihtaja teki.

”Rakastan Kiinaa ja kiinalaisia, inhoan maan viranomaisten harjoittamaa väkivaltaa ja maan propaganda oksettaa. Maan hallitusjärjestelmä on kuten muissakin autoritaarisissa maissa pysyvässä moraalisisessa konkurssissa.” H5

”Siinä yhteiskunnassa on paljon hienoja asioita, ja sitten on paljon ärsyttäviä asioita. Nyt mulla on varmaan jonkinlainen rakkaus-viha-suhde, joka on varmaan aika tyypillistä monille länsimaalaisille, jotka siellä asuu.” H4

Kukaan kirjeenvaihtajista ei suhtautunut Kiinaan pelkästään positiivisesti, ”rakastuneina”, niin kuin Callick luokittelussaan ilmaisee.

Haastattelemistani kirjeenvaihtajista osa suhtautui Kiinaan ja kiinalaisiin huomattavasti edellä kuvattuja kollegoitaan negatiivisemmin. Heidän puhetavoissaan kiinalaiset näyttäytyivät kielteisimmillään aivopestynä joukkona, joka alistui passiivisesti kommunistipuolueen sanelupolitiikkaan.

”Puuttuu tällainen järjestäytymisen taju ja joukkovoiman taju siinä mielessä, että jos joukkovoimalla ois aivot ja organisaatiokyky, sille valtakoneistolle ois voitu tehdä jotain jo ajat sitten. Mutta ei, kiinalainen ei ajattele näin. Se ei oo niin rationaalista se.” H6

Koska en ole tässä tutkimuksessa tutkinut kirjeenvaihtajien tekemiä juttuja, en voi arvioida, miten nämä asenteet ovat heijastuneet heidän tekemiinsä juttuihin. Se olisi kokonaan toisen tutkimuksen aihe. Seuraavassa käsitelen kuitenkin sitä, miten kirjeenvaihtajien suhtautuminen omaan työhönsä vaihteli ja miten suhtautuminen Kiinaan vaikutti työhön suhtautumiseen.

9.3 Kirjeenvaihtajien väliset erot työskentelyyn suhtautumisessa

Kaikkia haastattelemiani kirjeenvaihtajia yhdisti kunnianhimoinen suhtautuminen työhönsä. Kirjeenvaihtajien välillä oli kuitenkin eroja siinä, miten he suhtautuivat juuri Kiinassa työskentelyyn. Pari piti työskentelyä helppona, suurin osa haastavana tai erittäin hankalana. Se, että suhtautui Kiinaa ja kiinalaisia kohtaan negatiivisesti ei tarkoittanut, että olisi pitänyt Kiinassa työskentelyä vaikeana. Enemmänkin työskentelyyn suhtautumiseen vaikuttivat aihevalinnat. Pääasiassa talousjuttuja tehneet kirjeenvaihtajat kertoivat kokevansa työnteon helpoksi tai hieman haastavaksi, mutta eivät vaikeaksi. Sen sijaan ne kirjeenvaihtajat, jotka tekivät paljon yhteiskunnallisia ja poliittisia juttuja, kokivat työskentelyn vaikeaksi. Tämä oli luonnollista, koska aihevalintojensa takia he joutuivat olemaan enemmän tekemisissä viranomaisten kanssa, jotka usein hankaloittivat työskentelyä.

Myös näihin viranomaisten kanssa kohdattuihin vaikeuksiin suhtauduttiin eri tavalla. Osa koki vaikeudet raskaammiksi kuin toiset.

”Se tuntuu ikävältä, että aina vaan estetään työnteko. Mä jossain vaiheessa aloin itsekin miettiä tätä asiaa, että mikä mua tässä asiassa ahdistaa. Se oli se, että kun Suomessa on toimittaja, niin ihmiset kokee, että mä oon ihan hyvällä asialla, mutta siellä nähtiin, että mä oon pahalla asialla. Mulle on ollut henkilökohtaisesti aika raskasta, että ajatellaan, että mä oon paha.” H2

”Rakastin kiinalaiseen yhteiskuntaan tutustumista, mutta olin ainaisen ahdistunut viranomaisten painostuksesta itseäni, avustajiani, juttujeni kohteita ja muita kiinalaisia kohtaan. Stressaavaa, psykologisesti vaikeaa työtä.” H5

Osa taas suhtautui työn vaikeuksiin kevyemmin.

”Nimenomaan monen journalistin kannalta Kiina on nyt ja viime vuosina melkein paras paikka olla. Se on kiinnostava ja nopeesti muuttuva yhteiskunta, ja niillä muutoksilla on maailmanlaajuista merkitystä, ja samaan aikaan siellä kuitenkin tavallaan turvallista olla. Vaikka työnteko ei ole aina helppoa, se ei kuitenkaan ole vaarallista kuin jossain Lähi-idässä tai jossain muussa kiinnostavassa paikassa.” H4

Suhtautuminen työskentelyyn erosi myös siinä, että osa kirjeenvaihtajista kertoi välttelevänsä joitain aiheita tai paikkoja niihin liittyvien vaikeuksien vuoksi. Osa taas sanoi yrittävänsä kaikkea.

”Se on myös se, että mullakin oli tosi lähellä se, etten mä sanonut, että en mä voi lähteä, kun sinne ei pääse. Mä tiedän esimerkiksi, että yksi suomalaiskollega ei lähtenyt sinne, kun hän ajatteli, että sinne ei pääse. Mun periaate on se, että yritetään ja se on kyllä joka kerta osoittautunut, että kannattaa yrittää. Kyllä sitten pääsee.” H2

Suurin osa kirjeenvaihtajista kertoi kuitenkin nauttivansa työstään ajoittaisista vaikeuksista huolimatta.

9.4 Kirjeenvaihtajien arvio suomalaisesta Kiina-journalismista 2000-luvulla

Päivi Koskisen mukaan 1990-luvun Kiina-uutisissa nousi esille kaksi teemaa: ihmisoikeudet ja talouskasvu. (Koskinen 2008, 82.) Joskus ero näiden kahden välillä oli häilyvä, kun käsiteltiin esimerkiksi talouskasvun varjopuolia (mt. 91). Ihmisoikeudet ja talouskasvu olivat mukana myös niissä aiheissa, joista haastattelemani kirjeenvaihtajat kertoivat olleensa erityisen kiinnostuneita. En ole tässä tutkimuksessa tutkinut, minkälaisia juttuja Kiinasta kirjoitettiin 2000-luvulla. Se olisi kokonaan oman tutkimuksensa aihe enkä koe, että ymmärtääkseni sitä, minkälaisena Kiinan-kirjeenvaihtajat näkivät oman työnsä 2000-luvulla, minun olisi tutkittava, minkälaisia juttuja he tekivät. Tällainen tutkimus kertoisi suomalaisesta Kiina-uutisoinnista ja Kiina-kuvan luomisesta, ei niinkään kirjeenvaihtajien työstä.

Kirjeenvaihtajia haastatellessani kysyin kuitenkin haastattelun lopuksi heidän arviotaan suomalaisesta Kiina-journalismista 2000-luvulla. Seuraavassa käyn läpi näitä arvioita.

Kirjeenvaihtajilla oli hyvin erilaisia näkemyksiä Kiina-journalismin tilasta, joskus jopa täysin päinvastaisia. Yhdestä asiasta kaikki kirjeenvaihtajat olivat samaa mieltä. Suomalainen Kiina-journalismi oli heidän mielestään laadukasta journalismia, jota tekevät asialleen omistautuneet toimittajat. Monien kirjeenvaihtajien mielestä suomalaista Kiina-journalismia oli paljon ja se oli monipuolista, jos sitä vertasi monista muista ulkomaista uutisointiin.

Useita kirjeenvaihtajia harmitti se, että negatiiviset uutiset ja ääri-ilmiöt korostuivat Kiina-jutuissa. Toisaalta he ymmärsivät, että tämä ei ole vain Kiinaan vaan yleisesti ulkomaan uutisiin liittyvä ilmiö. Negatiivisten aiheiden valinnasta osa moitti itseään, osa muita kirjeenvaihtajia.

”Sieltä on aika helppo löytää herkullisia ylilyöntejä, mistä tulee hyviä tarinoita. Mitkä on vaan pieniä osia siitä elämästä siellä.” H9

”Jos ottaa sellasen linjan, että aina kaivelee vaan ikäviä asioita, niin se ei palvele Suomen päässä olevia ihmisiä. Ja Kiinasta on hirvittävän helppo tehdä kielteisiä juttuja, mutta mä sain ihan oikeesti hyvää palautetta [positiivisista jutuista]. Aika monet ihmiset, ne tykkäs siitä, että pysty osoittamaan sen, että siellä asiat ihan oikeesti kehittyy.” H1

Koskisen haastattelemista 1990-luvun Kiinan-kirjeenvaihtajista osa oli sitä mieltä, että Kiina-uutiset käsittelivät liikaa ihmisoikeuksia, minkä vuoksi taloudelliseen kasvuun liittyvät myönteiset ilmiöt jäivät varjoon. (Koskinen 2008, 93.) Myös omista haastateltavistani muutama oli sitä mieltä, että ihmisoikeusasiat nousivat joillain viestimillä liian suureen rooliin.

”Nehän on taas tällaisia, joita voi syyttää pikemminkin joutavien probleemien kaivelusta, ja toisinajattelijoiden, jotka on yksilöitä täällä ja joilla ei ole mitään merkitystä ja jotka on yksinäisiä susia tai suorastaan kylähulluja, niin tällaisia nostetaan etusivun sankareiksi. Se on taas toisesta ääripäästä ja menee mun mielestä överiksi. Jos ollaan sitä mieltä, että Kiinan pitäis olla demokraattisempi. Eikä osata mitään realismin tajua, että se ois tän tapaisten toisinajattelijoiden toiminnasta kiinni, mihin suuntaan tää kehitys menee.” H8

Osa kirjeenvaihtajista koki, että Kiinaa käsitellään mediassa kovemmin ottein kuin muita maita, koska Kiina-journalismissa vallitsee perinne, että maasta tehdään juttuja ihmisoikeus- ja muiden ongelmien valossa.

”Kyllä me voitais yhtä kriittisesti tehdä juttuja vaikka Jenkeistä tai mistä tahansa maailman kolkasta. Meidän Kiina-journalismi on sävyiltään hyvin paljon negatiivisempaa, kuin mikään muu journalismi. Se mua välillä pistelee.” H2

Toisaalta samat kirjeenvaihtajat, jotka harmittelivat kielteisistä uutisointia, puolustivat negatiivisia aihevalintoja uutiskriteereillä ja sillä, että Kiinassa on todellisuudessa niin paljon ongelmia, että niitä ei voi vain sivuuttaa.

”Siellä on niin paljon pielessä. Se on ikuisuusongelma, että mitä sitten valitsee. Siellä on tosi isoja ongelmia, eikä niitäkään voi sivuuttaa.” H9

Monet haastateltavani kertoivat, että yrittivät itse nostaa ja toivoivat muidenkin nostavan negatiivisten uutisten rinnalle yhä enemmän juttuja tavallisten kiinalaisten tavallisesta arjesta ja siitä Kiinasta, joka on onnistunut nostamaan kansalaistensa elintasoja. Erään kirjeenvaihtajan mielestä näin on tehtykin ja Kiinaa on ryhdytty kohtelemaan mediassa kehittyvänä supervaltana, jolloin ihmisoikeustilanteesta kerrotaan vähemmän ja talousmahdista enemmän. Yksi haastateltavistani oli sitä mieltä, että suomalainen Kiinaa käsittelevä talousjournalismi oli joissain tapauksissa jopa hampaatonta.

”Nuollaan tätä hallitusta siinä tarkoituksessa, varotaan ärsyttämästä Kiinan hallitusta, ettei vaan vahingoiteta Kiinan ja Suomen suhteita ja suomalaisten firmojen etuja.” H8

Koska Kiina on pinta-alaltaan valtava maa, joka kehittyy huimaa vauhtia, kirjeenvaihtajat kokivat, että suomalaiselle yleisölle oli hankala välittää yhtä kattavaa kuvaa Kiinasta kuin he halusivat. Osa kirjeenvaihtajista harmitteli, että Kiina-jutut olivat usein varsin pinnallisia ja yksinkertaistettuja, jolloin tapahtumien taustamekanismeja ei valaistu kunnolla. Sama asia vaivasi jo 1990-luvulla Kiinassa työskennelleitä kirjeenvaihtajia (Koskinen 2008, 95).

Ristiriidoista huolimatta suurin osa kirjeenvaihtajista koki, että suomalaisten Kiina-tietoisuuden lisääntyessä ja kirjeenvaihtajien määrän kasvaessa Kiina-journalismi oli monipuolistunut.

”Kyllä Kiina-journalismin osalta näkee enemmän sitä pyrkimystä rikkoa sitä kliseistä Kiina-kuvaa, ja raportoidaan hyvinkin arkisesta elämänmenosta ja ylipäättään monipuolisemmin hyvistä ja huonoista puolista.” H4

”Yksittäisten kummallisuuksien ihmettelyn sijaan selitetään maan luonnetta ja mekanismeja. Suunta on oikea, matka on pitkä, mutta ensimmäiset askeleet on tepasteltu.” H5

10. PÄÄTELMÄT JA POHDINTA

Tässä luvussa vastaan kolmeen tutkimuskysymykseeni ja pohdin, mikä tuloksissa yllätti, mikä taas oli ennako-oletusten mukaista. Lisäksi suhteutan havaintojani kirjeenvaihtajuutta ja erityisesti Kiinan-kirjeenvaihtajuutta käsitelleeseen aiempaan tutkimukseen ja kirjallisuuteen: Mikä näissä erosi? Mikä oli samanlaista? Mikä on tyypillistä juuri Kiinalle tai valitsemalleni tutkimusajanjaksolle? Lopuksi arvioin tutkimukseni vahvuuksia ja heikkouksia ja esitän avauksia jatkotutkimukseen.

Minkälaista oli suomalaisten kirjeenvaihtajien työ 2000-luvun olympia-Kiinassa?

Suomalaisten Kiinan-kirjeenvaihtajien työ oli arjen tasolla hyvin samanlaista kuin aiemmassa kirjeenvaihtajatutkimuksessa kuvataan. Kirjeenvaihtajat olivat kotitoimitukselle oman asemamaansa asiantuntijoita, jotka työskentelivät melko itsenäisesti paikallisen avustajan kanssa. Työ oli usein ympärivuorokautista ja sitä säätelivät kotimaan ja asemamaan aikataulut. Kuten muissakin tuoreemmissa kirjeenvaihtajatutkimuksissa (kts. Hess 2006, 78) on havaittu, lieka kirjeenvaihtajien ja kotitoimituksen välillä on kuitenkin 2000-luvulla lyhentynyt viestintäteknologioiden kehityksen myötä. Tämä muutos näkyi myös suomalaisten Kiinan-kirjeenvaihtajien työssä 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä. Esimies saattoi esittää juttutoiveen, kun kirjeenvaihtaja oli jo illallisella, jos hän oli bongannut jotakin kiinnostavaa kansainvälisten uutispalveluiden virrasta, twitteristä tai lehtien nettisivuilta, ja näin kirjeenvaihtajan oli palattava töihin. Tästä huolimatta haastatteleman kirjeenvaihtajat kokivat työnsä edelleen varsin itsenäiseksi ja ideoivat lähes kaikki aiheensa itse. Kirjeenvaihtajat uskoivat, että juuri Kiina maana ja sen erityisolosuhteet vaikuttivat tähän itsenäisyyteen. Esimerkiksi esimiehet eivät välttämättä tunteneet maan tapahtumia yhtä hyvin kuin vaikkapa Yhdysvaltojen, eikä juttutoiveita siten osattu esittää samalla tavalla. Kiinassa myös haastattelujen saaminen oli kotimaata hankalampaa ja siksi juttujen valmistumisaikatauluja ei aina voitu sopia etukäteen. Se lisäsi vapautta kotitoimituksesta. Kiinasta ei myöskään noussut Suomen kannalta yhtä itsestään selviä juttuaiheita kuin esimerkiksi Brysselistä tai muista perinteisistä kirjeenvaihtajien asemakohteista.

Vaikka kirjeenvaihtajien perustyöariki Kiinassa muistutti niin sanottua klassista kirjeenvaihtajuutta, arkea reunustivat vaativat työolot. Siksi tutkimukseni asemoituu vaativien journalististen työolojen tutkimukseen. Suomessa tällaisia vaativia journalistisia työoloja on tutkinut esimerkiksi Turo Uskali väitöskirjassaan Älä kirjoita itseäsi ulos – Suomalaisen Moskovan-kirjeenvaihtajuuden alkutaival 1957–1975 (2003) ja useat pro gradu -tutkimusten tekijät. Kiinassa työskentelyssä oli enemmän yhtymäkohtia Moskovan-kirjeenvaihtajuuteen kuin esimerkiksi sota-alueilla työskentelyyn, vaikka molemmissa journalistisia työoloja voi kutsua vaativiksi. Neuvostovenäjällä ja 2000-luvun Kiinassa

hankalat olot määräytyivät enemmän paikallisen poliittisen järjestelmän ja kulttuurin takia, sota-alueilla työntekoa taas hankaloittaa yleinen kaaos ja sotatoimiin liittyvä välitön hengenvaara.

Tutkimushaastattelujen perusteella Kiinan-kirjeenvaihtajien työolojen hankaluuden voi tiivistää kahteen osaan. Ensinnäkin työskentely oli kirjeenvaihtajille haastavaa, koska Kiinan toimintakulttuuri ja kieli olivat heille vieraita, eikä ulkomaalaisen pääseminen niihin sisälle ollut helppoa. Toiseksi työskentelyä vaikeuttivat Kiinan valtion kirjeenvaihtajille asettamat säännöt sekä kirjeenvaihtajiin kohdistunut valvonta ja vaikutusyritykset. Nämä edellä mainitut hankaluudet kietoutuivat kirjeenvaihtajien arjessa yhteen.

Tärkeä puskuri hankalien työolojen ja kirjeenvaihtajan välissä oli paikallinen avustaja. Avustajien rooli Kiinan-kirjeenvaihtajien työssä osoittautuikin tutkimuksessani merkittäväksi. Haastavien työolojen vuoksi avustajilla vaikutti olevan Kiinassa paljon suurempi merkitys kirjeenvaihtajien arjessa kuin perinteisemmissä kirjeenvaihtajamaissa, kuten esimerkiksi Iso-Britanniassa ja Yhdysvalloissa. Avustajalla oli arkisten käänös- ja toimistohommien lisäksi tärkeä rooli siinä, millaisille lähteille kirjeenvaihtajat pääsivät ja tätä kautta siinä, minkälaisia juttuja kirjeenvaihtajat pystyivät tekemään. Hyvien ja luotettavien lähteiden tavoittaminen nousi tutkimuksessani yhdeksi Kiinan-kirjeenvaihtajien työn suurimmista ongelmista, ja siksi nostan asian esille myös tässä päätelmäosiossa. Ongelman muodostumiseen vaikuttivat sekä paikallisen kulttuurin kiemurat ja kielimuuri että Kiinan asettamat haastattelu- ja matkustussäännöt.

Lähteet sinänsä eivät poikenneet journalistien perinteisesti käyttämistä lähteistä. Kiinan-kirjeenvaihtajien lähteitä olivat paikallinen media, internetin mikroblogit ja keskustelusivustot, viranomaiset, tavalliset kiinalaiset, toisinajattelijat ja asiantuntijat esimerkiksi yliopistoilla ja eri järjestöissä. Haastattelemani kirjeenvaihtajat korostivat, että Kiinassa suhteilla eli guanxilla on suurempi merkitys kuin kotimaassa työskennellessä. Kiinalainen yhteiskunta kun toimii ”takaovien kautta”, kuten Suomen Kuvalehdelle Kiinasta 1990-luvulla työskennellyt Linda Jakobson kirjoittaa (Jakobson 1997, 46). Tämä näkyi edelleen 2000-luvulla, vaikka Kiina olikin avautunut ulkomaailmalle.

Lähdeverkoston luomisessa 2000-luvun Kiinan-kirjeenvaihtajat jakautuivat kolmeen ryhmään. Ensimmäisellä ryhmällä oli laaja lähde- ja suhdeverkosto yhteiskunnan eri osa-alueilta, ja he olivat nähneet vaivaa sen rakentamiseksi. Toisella ryhmällä oli kiinalainen ystäväpiiri, joka toimi ajoittain myös lähdeverkostona, mutta ei niin sanottua virallista lähdeverkostoa. Kolmannella ryhmällä taas oli vaikeuksia luoda lähdeverkostoa ylipäättään, koska Kiina tuntui heistä niin vaikeasti avautuvalta. Erot lähdeverkostoissa vaikuttivat syntyvän osittain siitä, kuinka kirjeenvaihtajat suhtautuivat asemamaahansa ja toisaalta henkilökohtaisesta työtavasta. Jos asenne Kiinaa kohtaan oli se, että

maassa kaikki on vaikeaa, myös lähdeverkoston muodostaminen tuntui sellaiselta. Työtapa taas vaikutti siten, että osa kirjeenvaihtajista työskenteli järjestäytyneemmin ja etsii hyviä lähteitä määrätietoisesti, toiset taas sitä mukaa, kun kiinnostavia lähteitä sattui eteen juttua tehdessä. Erot lähdeverkostoissa eivät silti näyttäneet vaikuttavan kovin merkittävästi jutuntekoon kirjeenvaihtajien omien arvioiden mukaan.

Vaikka laaja lähdeverkosto helpotti juttujen tekoa, kaikki kirjeenvaihtajat kertoivat samoista ongelmista. Ulkomaalaisten on perinteisesti hankalampi päästä asemamaansa viranomaislähteille kuin paikallisten journalistien, mutta Kiinassa tämä korostui erityisesti. Viranomaiset olivat epäluuloisia kirjeenvaihtajia kohtaan ja kirjeenvaihtajat viranomaisia kohtaan. Kirjeenvaihtajat kokivat, että virallisten lähteiden tavoittaminen oli tehty tahallaan hankalaksi siten, että haastatteluihin piti ennen vuotta 2007 saada virallinen lupa ulkoasiainhallinnolta. Vaikka sääntö poistui vuoden 2007 jälkeen, monet viralliset tahot vaativat silti ulkoasiainhallinnon lupaa ja etukäteen faksattuja kysymyksiä ennen kuin antoivat haastattelun. Vaikka haastattelun lopulta sai, se ei kirjeenvaihtajien mukaan taannut sitä, että sai vastauksia kysymyksiinsä. Tällainen kiertely on toki tuttua myös esimerkiksi suomalaisia poliitikkoja haastateltaessa, mutta Kiinassa se oli kirjeenvaihtajien mukaan näkyvämpää ja yleisempää.

Viranomaisten lisäksi kirjeenvaihtajien oli vaikea luottaa paikalliseen mediaan, koska valtio valvoo edelleen tiedonvälitystä Kiinassa, eikä maassa tunneta täyttä lehdistönvapautta. Silti paikallista mediaa käytettiin joissain tapauksissa lähteenä esimerkiksi paikallisviranomaisia tai poliitikkoja siteeratessa. 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen suurin mullistus lähdekäytännöissä oli internetin yleistyminen, niin muualla maailmassa kuin Kiinassakin. Perinteisten medioiden rinnalle Kiinan-kirjeenvaihtajien lähteiksi nousivat internetin keskustelupalstat, blogit ja mikroblogipalvelu Twitter sekä tietenkin verkkolehdet. Varsinkin blogien ja twitterin kautta julkisuuteen pääsi kirjeenvaihtajien mukaan sellaisiakin asioita, jotka virallinen Kiina halusi salata. Keskustelupalstojen ja blogien avulla kirjeenvaihtajien oli myös helpompi seurata maantieteellisesti suuren maan tapahtumia, kun paikalliset puheenaiheet kantautuivat näin kirjeenvaihtajien tietoisuuteen. Tämä oli merkittävä muutos ja selvä parannus Kiinan-kirjeenvaihtajien tiedonsaannissa aikaisempiin vuosikymmeniin verrattuna.

Myös internetlähteisiin liittyi kuitenkin isoja ongelmia. Kiinassa on maailman kehittynein nettisensuuri, jonka tarkoitus on kontrolloida sitä, ettei verkossa esiinny maata yksinvaltaisesti hallitsevan kommunistisen puolueen asemaa horjuttavaa materiaalia. 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen aikana esimerkiksi kriittisiä blogeja suljettiin ja perustettiin vuoron perään. Myös monille ulkomaalaisille sivustoille, kuten Wikipediaan ja ihmisoikeusjärjestö Amnestyn sivuille pääsy oli usein estetty, jos niiden sisältö ei miellyttänyt Kiinan johtoa. Kirjeenvaihtajien mielestä

nettisensuuri oli aaltoilevaa eli löystyi ja kiristyi vuorotellen yhteiskunnallisen ilmapiirin mukana. Lähes kaikkien kirjeenvaihtajien työntekoa nettisensuuri oli kuitenkin haitannut edes jossain määrin. Vaikka sensuuria kierrettiin esimerkiksi proxy-serverin avulla, netin käyttö saattoi joskus olla niin hidasta, että juttu jäi tekemättä. Näin kiinalainen sensuuri ulottui 2000-luvulla perinteisestä mediasta myös internetiin ja aiheutti kirjeenvaihtajille haittaa. Lisäksi kirjeenvaihtajat kokivat sähköpostin käyttämisen epäluotettavaksi arkaluontoisten haastateltavien kanssa, koska pitivät mahdollisena, että heidän sähköpostejaan luettiin.

Koska monet journalistien perinteiset lähteet, kuten viranomaiset ja muut mediat, olivat Kiinan-kirjeenvaihtajien mielestä ongelmallisia, tavallisten kiinalaisten rooli korostui kirjeenvaihtajien lähteenä. Tämä kävi ilmi jo aiemmista Kiinan-kirjeenvaihtajatutkimuksista ja näin oli myös oman tutkimusjaksoni aikana. Kirjeenvaihtajien mukaan tavallisia kiinalaisia oli helppo saada haastateltavaksi, ja heitä sai haastatella julkisilla paikoilla ilman erityistä lupaa. Tekemieni haastattelujen perusteella vaikuttaa siltä, että Kiinan olosuhteet ajoivat kirjeenvaihtajia valitsemaan aiheita, joissa he pystyivät käyttämään lähteenä tavallisia kiinalaisia. Se ei silti ollut ainoa syy tavallisten kiinalaisten suosimiseen. Kirjeenvaihtajat kokivat, että he palvelivat parhaiten suomalaista yleisöä kertomalla tavallisten kiinalaisten näkökulmasta viranomaisnäkökulman sijaan.

Lähteiden saatavuuteen vaikutti valtavasti se, mistä aiheesta kirjeenvaihtajat tekivät juttua. Vaikka aiheella on merkitystä lähteiden hankinnassa myös niin sanotuissa normaaleissa journalistisissa oloissa, vaikeissa olosuhteissa aiheen merkitys korostuu. Tämä johtuu muun muassa siitä, että lähteet saattavat asettaa itsensä jopa hengenvaaraan puhumalla jostakin arkaluontoisesta aiheesta. Osa haastattelemistani kirjeenvaihtajista koki, että Kiinassa oli helpompi saada haastatteluja talousaiheista kuin politiikasta. Tätä havaintoa tuki se, että ne kirjeenvaihtajat, jotka kirjoittivat enemmän yhteiskunnallisista ongelmista, kertoivat myös kokeneensa enemmän vaikeuksia tiedonhankinnassa. Arkaluontoisia aiheita olivat esimerkiksi ihmisoikeuskysymykset, ympäristöongelmat ja korruptio. Kirjeenvaihtajat suhtautuivat itsekriittisesti pelkästään negatiivisten aiheiden käsittelyyn ja yrittivät siksi nostaa niiden rinnalle myös aiheita, jotka kertovat Kiinan kehityksestä ja muista myönteisistä asioista.

Tutkimukseni toinen suuri teema arkisten työolojen lisäksi oli Kiinan ulkomaalaisiin kirjeenvaihtajiin kohdistama valvonta ja kirjeenvaihtajille asetetut säännöt. Nämä kietoutuvat kirjeenvaihtajien arkeen aina yksittäisestä haastattelusta alkaen. Haastattelemieni kirjeenvaihtajien mukaan valvonta oli välillä tiukkaa ja välillä lepsua, vaihdellen yhteiskunnallisten olojen ja paikkakunnan mukaan. Valvontaa harjoittivat ainakin Public Security Bureau ja ulkoministeriön alueellinen edustaja maakunnissa eli ulkoasiaintoimisto waiban.

Virallisin keino kirjeenvaihtajien valvomiseen oli kerran vuodessa uusittava työ- ja oleskelulupa, joka voitiin evätä, jos kirjeenvaihtaja rikkoi sääntöjä. Kirjeenvaihtajat eivät kuitenkaan pitäneet luvan epäämistä enää 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä kovin todellisena uhkana. Vaikutuskeinot olivat muuttuneet huomaamattomammiksi. Aikaisempaan Kiinan-kirjeenvaihtajatutkimukseen verrattuna näytti siltä, että valvonta oli pudonnut Pekingin keskushallinnon tasolta enemmän paikallistasolle. Vaikka ulkoministeriön ylätaso olisi suvaitsevampi kirjeenvaihtajien aiheita kohtaan, maakuntien paikallistason virkamiehet, poliisit ja turvallisuusviraston edustajat eivät välttämättä halunneet alueeltaan kielteisiä juttuja maailmalle ja siksi kirjeenvaihtajat kokivat ongelmia usein juuri paikallisviranomaisten kanssa. Toinen syy häirintään saattoi olla se, että paikallisviranomaiset puuttuivat jutun tekoon varmuuden vuoksi oman asemansa menettämisen pelossa. Tämä ei ollutkaan vain Kiinalle tyypillinen piirre vaan on noussut esiin muissakin vaikeita journalistisia oloja käsitelleissä tutkimuksissa.

Paikallistasolle valuneen valvonnan vuoksi jutunteon ongelmat nousivatkin usein esiin juuri matkustettaessa oman asemakaupungin ulkopuolelle. Vuonna 2007 poistunut matkustussääntö vähensi kirjeenvaihtajiin kohdistuvia valvonta- ja vaikutusyrityksiä jonkin verran, mutta painopiste siirtyi haastateltavien ahdisteluun ja valvontaan. Tästä kerron tarkemmin, kun vastaan toiseen tutkimuskysymykseeni eli siihen, kuinka olympialaiset vaikuttivat kirjeenvaihtajien työhön.

Tämän edellä mainitun näkyvän valvonnan lisäksi valvonta oli myös näkymätöntä. Osa haastattelemistani kirjeenvaihtajista tiesi ja osa epäili, että heitä oli vakoiltu tai heidän viestintäänsä puhelimesta tai verkossa oli seurattu. Tähänkin näytti vaikuttavan se, millaisista aiheista kirjeenvaihtaja teki juttuja. Kun aiheet olivat Kiinan viranomaisten kannalta arkaluontoisia, myös jutuntekoon puuttuminen tai vakoilu oli yleisempää.

Vaikutusyritykset olivat ainakin osittain menestyksekkäitä. Kun kirjeenvaihtajien keskuudessa oli tieto, että jollekin alueelle on hankala päästä viranomaisvalvonnan takia, monet eivät edes yrittäneet matkustaa sinne. Myös se, että poliisi tai waibanin edustaja seisoi vahtimassa haastattelua, vaikutti siihen, mitä haastateltava sanoi ja näin myös kirjeenvaihtajan lopulliseen juttuun.

Kirjeenvaihtajien työhön puuttuminen tavalla tai toisella ei siis ollut harvinaisuus 2000-luvun alun Kiinassa. Vaikutusyritykset kohdistuivat entistä useammin kirjeenvaihtajan sijaan haastateltaviin tai avustajiin. Yhtenä syynä oli varmasti se, että tieto ulkomaalaisen kirjeenvaihtajan ahdistelusta tulevien olympialaisten isäntämaassa levisi helposti ja nopeasti sähköisten kanavien kautta maailmalle. Sen sijaan kiinalaisen haastateltavan kohtalo saattoi jäädä pimentoon. Oli siis tehokkaampaa ja huomaamattomampaa kohdistaa vaikutusyritykset kirjeenvaihtajan sijaan haastateltaviin. Heitä saatettiin uhkailla, pidättää tai jopa pahoinpidellä ja vangita. Koska

kirjeenvaihtajia vahtivat tahot tiesivät, etteivät kirjeenvaihtajat halunneet asettaa haastateltaviaan vaaraan, haastateltavien ahdistelu ja hiljentäminen oli toimiva keino rajoittaa kirjeenvaihtajien työtä.

Haastateltavien lisäksi haavoittuvia olivat myös kirjeenvaihtajille työskennelleet avustajat. Se, että avustaja toimi virallisen Kiinan ja kirjeenvaihtajan välissä, toi avustajan ja kirjeenvaihtajan suhteeseen erityispiirteitä. Viranomaisilla oli tiedossa ihmiset, jotka työskentelivät kirjeenvaihtajien vakituisina avustajina, vaikka heitä ei olisi edes käyty rekisteröimässä niin kuin säännöt edellyttivät. Kirjeenvaihtajan piti siis samaan aikaan suojella avustajaa siltä, ettei tämä joutu vaikeuksiin viranomaisten kanssa, mutta myös saada tämä hankkimaan tarvittavat haastateltavat ja kontaktit. Kirjeenvaihtajan piti luottaa siihen, että avustaja todella tekee kaikkensa, eikä anna tietoa kirjeenvaihtajan tekemisistä esimerkiksi turvallisuuspalvelulle. Suurin osa haastattelemistani kirjeenvaihtajista luotti avustajiinsa. Suurempi huoli oli avustajien turvallisuus kuin se, että he vuotaisivat kirjeenvaihtajan tekemisiä viranomaisille.

Avustajiin ja haastateltaviin kohdistuva häirintä huoletti kirjeenvaihtajia enemmän kuin heihin itseensä kohdistuva valvonta. Kirjeenvaihtajat näkivätkin vaivaa suojellakseen haastateltaviaan ja avustajiaan. He käyttivät prepaid-liittymiä haastattelujen tekemiseen ja sopimiseen, tapasivat haastateltavia salassa ja piilottivat muistiinpanot tai videomateriaalin, jos joutuivat kiinniotetuksi. Välillä kirjeenvaihtajat harjoittivat myös itsesensuuria haastateltavien turvallisuuden takia, jos epäilivät, että haastateltavan puheesta saattaisi aiheutua tälle ongelmia. Joskus itsesensuuri ylettyi jopa aiheen valintaan. Esimerkiksi yksi kirjeenvaihtajista oli vältellyt Falun gong -liikkeestä kirjoittamista, koska liikkeen jäsenet ovat vainottuja Kiinassa ja haastattelu olisi asettanut heidät entistä suurempaa vaaraan. Tämä oli kuitenkin poikkeuksellinen käytäntö. Turvallisuussyitä suurempi syy sille, että juttu jäi tekemättä, oli se, että jostakin aiheesta oli mahdotonta saada luotettavaa tietoa.

Tiivistetysti voidaan sanoa, että siihen, minkälaista Kiinan-kirjeenvaihtajien työskentely oli 2000-luvulla olympialaisiin valmistautuneessa Kiinassa, vaikuttivat normaaleiden journalististen käytäntöjen lisäksi erityisesti Kiinan kirjeenvaihtajille asettamat säännöt sekä kirjeenvaihtajiin kohdistettu valvonta ja näiden vaikutukset esimerkiksi haastateltavien saantiin. Myös paikallisen kulttuurin erityispiirteet ja kirjeenvaihtajien aihevalinnat vaikuttivat työskentelyyn.

Edellä mainittujen lisäksi työhön vaikutti kirjeenvaihtajien omat asenteet Kiinaa kohtaan. Kaikki haastattelemani kirjeenvaihtajat tarkastelivat Kiinaa kriittisesti ja kokivat välillä inhoa ja kiukkua maata kohtaan, koska näkivät työnsä kautta, kuinka julmasti maassa kohdeltiin ihmisiä. Tästä huolimatta kirjeenvaihtajat jakautuivat karkeasti kahteen joukkoon asennoitumisessaan. Toisen joukon Kiina-kuva oli muuttunut positiivisemmaksi maassa työskentelyn aikana. Toinen ryhmä taas

suhtautui Kiinaan ja kiinalaisiin negatiivisesti. Yllättäen vaikutti jopa siltä, että niissä, jotka kokivat työnsä helpoksi, oli enemmän niitä, jotka suhtautuivat Kiinaa kohtaan negatiivisemmin.

Vaikka olen tutkinut Kiinan-kirjeenvaihtajia, monet edellä mainitut seikat ovat tuttuja myös muissa maissa. Vaikeissa journalistisissa oloissa työskentelylle on yhteistä yleensä se, että toimittajien työtä yritetään säännönmukaisesti estää tai häiritä, keinot vain vaihtelevat. Vaikuttaa siltä, että mitä kehittyneempi valtio, sitä hienovaraisemmat keinot ovat käytössä. Tästä kieli myös muutos Kiinan käyttämissä vaikutus- ja valvontakeinoissa, kun maa vaurastui ja valmistautui olympiaisännyyteen. Tätä muutosta avaan tarkemmin seuraavassa luvussa.

Vaikuttko Kiinan olympiahanke suomalaisten kirjeenvaihtajien työhön?

Vuoden 2008 kesäolympialaiset vaikuttivat paitsi kirjeenvaihtajien juttuaiheisiin myös heidän työoloihinsa Kiinassa. Raamit työolojen muutokselle tarjosi olympiakomitean järjestelytoimikunta, joka lupasi ulkomaisille medioille täyden toimintavapauden kisojen ajaksi. Lupaus kumpusi yrityksestä vaientaa Kiinan ihmisoikeustilanteeseen kohdistunut kansainvälinen kritiikki. Tämä oli merkittävä lupaus maassa, joka on vuosikymmenien ajan rajoittanut ulkomaalaisten, puhumattakaan kiinalaisten, toimittajien työskentelyä. Vuoden 2007 alusta, eli puolitoista vuotta ennen olympialaisia, Kiina otti väliaikaisesti käyttöön uudet kirjeenvaihtajia koskevat säännöt. Matkustuslupaa enää tarvittu, vaan kirjeenvaihtajat saivat matkustaa ilman ennakoilmoitusta asemakaupunkinsa ulkopuolelle. Myös haastattelujen tekemiseen riitti uusien sääntöjen mukaan haastateltavien oma lupa.

Uusien vapauksien käytännön toteutuminen kuitenkin vaihteli, eikä se tullut kenellekään yllätyksenä. Ulkomaalaisille toimittajille lupaus täydellisistä toimintavapauksista merkitsi myös sitä, että internetin käyttöä ei rajoitettaisi. Suomalaisten Kiinan-kirjeenvaihtajien mukaan ennen olympialaisia avattiinkin useita Kiinan hallinnon näkökulmasta arkaluontoisia, aiemmin estettyjä sivuja, kuten Wikipedia ja Toimittajat ilman rajoja -järjestön nettisivut. Tämä helpotti tai ainakin nopeutti kirjeenvaihtajien työskentelyä joissain tilanteissa. Silti läheskään kaikkia estettyjä sivuja ei avattu. Kiinan lupaama "täydellinen työskentelyvapaus" ei siis toteutunut internetin suhteen. Lisäksi pääsy monille olympialaisten ajaksi avatuille sivustoille estettiin kirjeenvaihtajien mukaan uudestaan loppuvuodesta 2008, kun olympialaiset olivat ohi. Olympialaiset siis vaikuttivat nettisensuurin kevenemiseen ja sitä kautta tiedonhankintaan osittain, mutta eivät merkittävästi. Olympialaiset eivät myöskään olleet ainutkertainen tapahtuma Kiinan nettisensuurin historiassa. Nettisensuuri kun oli 2000-luvun Kiinassa muutenkin aaltoilevaa. Se kiristyi, kun kommunistinen puolue koki, että jokin tapahtuma, esimerkiksi tiibetiläislevottomuudet, saattaisivat uhata puolueen

asemaa ja sitä kautta yhteiskuntarauhaa, ja löystyi taas jonkin ajan kuluttua. Sen ennustaminen, milloin ja miksi sensuuri kiristyi, oli haastavaa. Olympialaiset oli yksi tapahtuma tässä jatkumossa.

Olympialaisten vaikutus näkyi kirjeenvaihtajille myös viranomaisten tiedotusinnon lisääntymisenä. Ministeriöihin ja virastoihin perustettiin tiedottajien pestejä, ja erilaisten tiedostustilaisuuksien määrä lisääntyi. Näiden tilaisuuksien taso oli vaihteleva, mutta sekaan mahtui myös hyviksi kehitettyjä tiedostustilaisuuksia. Tiedotuskulttuurin lisääntymisen suomalaiset kirjeenvaihtajat kokivat edistysaskeleeksi työskentelyoloissaan. Näissä tilaisuuksissa tarjottiin edes jonkinlainen pääsy sellaisten lähteiden luokse, joita kirjeenvaihtajien oli muuten hankala tavoittaa. Läheskään aina tämä ei kuitenkaan tarkoittanut, että kirjeenvaihtaja sai vastauksen esittämäänsä kysymykseen. Toisaalta näin on asian laita myös monissa lehdistönvapautta kunnioittavissa maissa eli kysymystä kiertelevät viranomaiset eivät suinkaan ole kiinalainen erityispiirre.

Suurin olympialaisten mukanaan tuoma muutos ulkomaalaisten toimittajien työhön oli kuitenkin matkustus- ja haastattelulupasäännösten määräaikainen poistuminen, kuten luvun alussa mainitsin. Kirjeenvaihtajien ei siis enää tarvinnut hakea lehdistöstä vastaavan viranomaisen lupaa haastatteluihin vaan pelkkä haastateltavan antama suostumus riitti. Käytännössä tämä sääntö ei pätenyt aukottomasti, vaan usein haastateltavat, erityisesti viranomaistahot, edellyttivät edelleen, että kirjeenvaihtaja haki virallisen luvan haastatteluun. Kirjeenvaihtajat arvioivat tämän johtuneen siitä, etteivät haastateltavat voineet olla täysin varmoja saivatko he puhua ilman lupaa ja pelasivat siksi varman päälle. Nyt kirjeenvaihtajilla oli kuitenkin pykälä, johon vedota haastattelua pyydetessä tai jos poliisi tai muu taho tuli keskeyttämään haastattelua.

Suomalaiset kirjeenvaihtajat kokivatkin, että haastateltavien tavoittaminen oli yleisesti helpottunut tutkimusjaksoni eli 2000-luvun alun ja vuoden 2008 välillä. Erityisesti helpottuminen näkyi sen jälkeen, kun uusi haastattelusääntö tuli voimaan. Sääntömuutos olikin varmasti yksi syy haastattelujen helpottumiselle, mutta myös Kiinan yleinen avautuminen vaikutti siihen, että ulkomaalainen toimittaja ei ollut enää vieroksuttu kummallisuus. Olympialaiset katsottiin koko kansan yhteiseksi projektiksi, jossa kaikkien tuli näyttää parhaat puolet Kiinasta ulkomaalaisille.

Mutta myös haastateltavien avoimuus teki aaltoliikettä olympialaisten alla ja niiden aikana, samaan tapaan kuin internetin sensurointi. Kirjeenvaihtajien mukaan tunnelma kiristyi juuri olympialaisten korvilla. Olympialaisten alla kirjeenvaihtajien työn valvonta siirtyi kirjeenvaihtajien valvonnasta haastateltavien suitsemiseen, ainakin, kun kyse oli niin sanotuista tavallisista kiinalaisista. Tutkimuksessani ei selvinnyt, ahdisteltiinko viranomaistahoja samaan tapaan kuin tavallisia kiinalaisia, jos he antoivat haastatteluja niin sanotuista arkaluontoisista aiheista. Luultavasti asia oli näin.

Haastattelusäännön lisäksi Kiina kumosi matkustussäännön osana olympiaprojektiaan.

Kirjeenvaihtajien mukaan juttukeikkojen tekeminen helpottui merkittävästi matkustuslupasäännön poistuttua. Eniten se karsi kirjeenvaihtajien huolta siitä, että he olivat luvatta liikenteessä ja juttukeikka voitaisiin keskeyttää hetkenä minä hyvänsä. Koska matkustuslupien saaminen oli ollut hankalaa, suurin osa haastattelemistani kirjeenvaihtajista oli aiemmin matkustanut ilman lupaa. Niin uskallettiin tehdä, sillä kovat rangaistukset eivät olleet enää 2000-luvulla todennäköisiä. Uuden säännön etuna kirjeenvaihtajat pitivät siis sitä, että matkustusvapaus oli eräänlainen vapaudu vankilasta -kortti, johon he pystyivät vetoamaan, kun työtä yritettiin häiritä.

Uuden säännön myötä häirintä, kiinniotot ja pidätykset eivät kuitenkaan täysin poistuneet. Joku alue saattoi muuttua kielletyksi noin vain paikallisviranomaisten keksinnöstä tai korkeamman tahon pyynnöstä. Tarvittaessa löytyi siis edelleen syy, johon vetoamalla kirjeenvaihtajien työ saatiin keskeytettyä. Muutama haastattelemistani kirjeenvaihtajista koki, että matkustuslupasäännön poistuttua niin sanottu rauhanomainen puuttuminen yleistyi. Kun enää ei voinut vedota siihen, että kirjeenvaihtaja oli matkassa ilman asianmukaista lupaa, työskentelyä yritettiin estää esimerkiksi poliisin rauhanomaisella läsnäololla tai vetoamalla kirjeenvaihtajan omaan turvallisuuteen.

Kokonaisuudessaan voi arvioida, että Kiinan olympialaisiin valmistautuminen ja itse olympialaiset kehittivät suomalaisten Kiinan-kirjeenvaihtajien työoloja parempaan suuntaan. Kukaan ei ollut odottanut täydellistä hyppäystä sananvapauteen, eikä sellaista tapahtunutkaan. Kiina otti pieniä askelia kohti vapaampaa toimintaympäristöä. Kirjeenvaihtajien työn kontrollointi kuitenkin jatkui, sen muodot vain muuttuivat. Tätä havaintoa tukee ihmisoikeusjärjestö Human Rights Watchin Kiinan-kirjeenvaihtajille tekemä kysely, jonka mukaan olympialaisia edeltäneen vuoden aikana kirjeenvaihtajien lähteet joutuivat enenevässä määrin viranomaisten uhkailun kohteeksi. Kyselyyn vastanneet toimittajat kokivat, että heidän toimintavapautensa olivat lisääntyneet uusien sääntöjen myötä, mutta samalla lähteet olivat joutuneet haavoittuvampaan asemaan. (China's Forbidden Zones 2008, 16.) Tämän voidaan katsoa olleen hallituksen keino pitää lupauksensa haastattelu- ja matkustusvapauksista ja samalla kontrolloida kirjeenvaihtajien todellisia työmahdollisuuksia.

Onko 2000-luvun Kiinan-kirjeenvaihtajien työssä havaittavissa muutoksia verrattuna siihen, mitä aikaisemmat Kiinan-kirjeenvaihtajatutkimukset kertovat kirjeenvaihtajien työstä?

Kommunistinen Kiina on muuttunut paljon sen seitsemän vuosikymmenen aikana, jona siellä on ollut kirjeenvaihtajia, kuten muukin maailma. Tämä tarkoittaa väistämättä muutoksia myös kirjeenvaihtajien työoloissa. Aikaisempien vuosikymmenten muuttuvaa Kiinan-kirjeenvaihtajuutta olen kuvannut Kiinan-kirjeenvaihtajien historiasta kertovassa kolmannessa luvussa. Nyt nostan

esiin oman tutkimusjaksoni ja aikaisempien vuosikymmenten välisiä merkittävimpiä muutoksia. Erityisesti peilaan näitä muutoksia 1990-luvun Kiinan-kirjeenvaihtajuuteen, josta Päivi Koskisen (2008) on tehnyt pro gradu -tutkimuksen Jyväskylän yliopistoon. Tämä työ on ollut kiinnostava vertailukohta omalle tutkimukselleni.

2000-luvulla suomalaismedioiden Kiinan-kirjeenvaihtajuuksien voi sanoa vakiintuneen. 1990-luvulla perustetut Kiinan-kirjeenvaihtajien postit olivat siis saaneet jatkoa. Kiinaan oli lähetetty ensimmäisen jälkeen toinen ja kolmaskin kirjeenvaihtaja. Pekingistä tuli 2000-luvulla isoille medioille samanlainen merkittävä kirjeenvaihtajien asemakaupunki kuin Washingtonista ja Moskovasta. Moni media perusti aluksi toimiston vapaamielisempänä pidettyyn Shanghaihin, mutta siirtyi 2000-luvun aikana maan pääkaupunkiin Pekingiin. Siellä kirjeenvaihtajat olivat lähempänä maan hallintoa.

Aikaisempaan tutkimukseen verrattuna 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen Kiinan-kirjeenvaihtajien työoloista nousee esiin kolme merkittävää muutosta. Ne ovat kytköksissä Kiinan avautumiseen, maan kansainvälispoliittisen ja taloudellisen merkityksen nousuun ja Kiinan olympiaisännytyteen. Ensimmäinen ja ehkä merkittävin 2000-luvun erityispiirre oli internetin nopea yleistyminen Kiinassa. Tätä olen avannut tarkemmin jo ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni vastatessa. 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä netti oli ensimmäistä kertaa arkinen osa kirjeenvaihtajien työskentelyä. Se helpotti yhteydenpitoa kotitoimitukseen ja haastateltaviin ja muutti tiedonhankintaa ennennäkemättömällä tavalla. Kiinan kommunistinen puolue ei enää entiseen tapaan voinut hallita, mikä oli julkista ja mikä ei. Vaikka maassa on tehokas nettisensuuri, joka usein myös onnistuu työssään, tuli tiedon hallinnasta kommunistiselle puolueelle 2000-luvulla aiempaa hankalampaa. Netti on tuonut kirjeenvaihtajien ulottuville valtavan kirjon uusia aiheita: pinnan alla kuplivia tai maantieteellisesti kaukaisia. Aiempiin vuosikymmeniin verrattuna Kiinan-kirjeenvaihtajien käsillä oli hiukan samanlainen hetki kuin kulttuurivallankumouksen aikana 1960- ja 1970-luvuilla, jolloin poliittista keskustelua alettiin käydä seinäjulisteiden avulla. Niissä julkaistiin sellaisiakin uutisia, jotka eivät olisi lehdissä päässeet esille, kuten kertomuksia poliittisista vainoista ja kidutuksesta. Samaan tapaan netti on 2000-luvulla tuonut epävirallisen Kiinan ja kiinalaisten äänen kirjeenvaihtajien ulottuville. Lisäksi se on helpottanut arkista tiedonhankintaa ja yhteydenpitoa niin Kiinassa kuin muuallakin maailmassa.

Toinen merkittävä ero aikaisempaan kirjeenvaihtajatutkimukseen verrattuna oli se, että vuonna 2007 Kiina teki sääntömuutoksen, jonka mukaan kirjeenvaihtajien ei enää tarvinnut hakea viranomaisten lupaa haastattelujen tekoon eikä oman asemapaikkansa ulkopuolelle matkustamiseen. Muutoksen merkitystä olen avannut enemmän olympialaisten vaikutusta koskeneeseen tutkimuskysymykseen vastatessani. Matkustaminen Kiinassa oli vapautunut hiljalleen 50-luvulta

kohti tätä päivää tullessa. Jo 1990-luvulla kirjeenvaihtajat olivat rikkoneet matkustussääntöä, eikä siitä läheskään aina koitunut heille vaikeuksia. Rangaistuksena saattoi kuitenkin olla maasta karkottaminen, joka Koskisen tutkimuksen aikaan oli vielä mahdollinen skenaario Kiinassa. 2000-luvun ensimmäisenä vuosikymmenenä Kiinassa työskennelleet suomalaiset kirjeenvaihtajat pitivät karkottamista jo hyvin epätodennäköisenä. Myös kutsut asemakaupungin ulkoasiaintoimisto waibanin ripitettäväksi vähenivät 2000-luvun aikana. Kirjeenvaihtajat uskoivat tämän johtuneen siitä, että kansainvälistyneet virkamiehet huomasivat, ettei jokaisesta pienestä negatiivisesta jutusta kannattanut hermostua. Lisäksi kirjeenvaihtajiin kohdistetut rangaistukset ylittivät helposti kansainvälisen uutiskynnyksen, eikä Kiina kaivannut enempää sananvapausongelmiensa julkituomista kuin mitä se jo sai osakseen. Vaikka vuonna 2007 alkanut sääntömuutos ei ollut voimassa aukottomasti tai sitä ei aina kunnioitettu, 2000-luvun suomalaisilla Kiinan-kirjeenvaihtajilla oli enemmän vapauksia kuin 1990-luvulla maassa työskennelleillä kirjeenvaihtajilla tai kellään aikaisemmalla kirjeenvaihtajasukupolvella.

Myös lähteiden kanssa työskentelyssä näytti olevan eroja 1990-luvun ja 2000-luvun suomalaisten Kiinan-kirjeenvaihtajien välillä. Vaikka 1990-luvullakin kirjeenvaihtajien ja Kiinan viranomaisten välillä vallitsi luottamuspuola, Koskisen haastattelemista Kiinan-kirjeenvaihtajista osa oli yrittänyt luoda hyviä henkilökohtaisia suhteita Kiinan virnaomaisiin saadakseen tietoonsa muutakin kuin jo julkaistuja virallisia näkemyksiä. 2000-luvulla kellään haastateltavistani ei ollut verkostossaan viranomaislähteitä, eikä suurin osa ei edes pyrkinyt hankkimaan sellaisia. Yksi syy oli suhteiden luomisen työläys, mutta varmasti asiaan vaikutti myös se, että muut lähteet olivat 2000-luvulla helpommin tavoitettavia. Kun Koskisen tutkimat 1990-luvun kirjeenvaihtajat kokivat, että tavalliset kiinalaiset olivat ylivarovaisia ja jopa vainoharhaisia ulkomaalaista toimittajaa kohtaan, 2000-luvun kirjeenvaihtajat pitivät tavallisten kiinalaisten haastattelemista helppona ja varsinkin nuorempia kiinalaisia luottavaisina ulkomaalaisia kohtaan. Siinä, että aiheita lähestyttiin tavallisten kiinalaisten näkökulmasta, ei ollut kyse vain helppoudesta vaan yleisemmästä journalismin muutoksesta. 2000-luvulla on alettu tehdä entistä enemmän juttuja, joissa on "keissinä" tavallinen ihminen ja ilmiötä tai uutista tarkastellaan hänen kauttaan.

Ulkoisten olosuhteiden lisäksi myös kirjeenvaihtajien kiinan kielen taidoissa oli havaittavissa pientä muutosta 1990-lukuun verrattuna. Haastattelemistani kirjeenvaihtajista noin puolet pystyi tekemään yksinkertaisia haastatteluja kiinaksi, osa vaativimpiakin. Kaksi kirjeenvaihtajista puhui sujuvaa kiinaa. Tässä on eroa 1990-luvun Kiinan-kirjeenvaihtajiin, joista Koskisen mukaan vain yksi osasi sujuvasti kiinaa. 2000-luvulla Kiina oli tullut lähemmäs kirjeenvaihtajia ja kirjeenvaihtajat lähemmäs Kiinaa

10.1 Tämän työn merkitys ja jatkotutkimuksen aiheet

Tämän työn tarkoitus on kertoa, miten suomalaiset Kiinan-kirjeenvaihtajat kokivat työnsä ja työolonsa Kiinassa 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä, ja miten Kiinan olympiahanke vaikutti työhön. Suomalaiset Kiinan-kirjeenvaihtajat ovat eri vuosikymmeninä kirjoittaneet ahkerasti muistelmia työstään, mutta heidän työtään ja työolojaan koskeva tutkimus on ollut vähäistä. Aikaisemmin suomalaisia Kiinan-kirjeenvaihtajia on tutkinut ainoastaan Päivi Koskinen (2008) Jyväskylän yliopistoon tekemässään pro gradu -työssä ja Heta Hassinen (2015) Tampereen yliopistoon tekemässään pro gradu -työssä. Hassinen on tutkinut suomalaiskirjeenvaihtajien kokemusta journalistisesta vapaudesta Kiinassa, kun taas Koskinen on perehtynyt 1990-luvulla Kiinassa työskennelleiden kirjeenvaihtajien työn käytäntöihin. Koen, että oma tutkimukseni tuo osuvan jatkumon Koskisen tutkimukseen. Nyt myös 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä Kiinassa työskennelleiden suomalaiskirjeenvaihtajien käytännön työstä on olemassa tutkimustietoa.

Tutkimukseni perustuu kirjeenvaihtajien teemahaastatteluihin, koska koin, että se on paras tapa saada syvällistä tietoa kirjeenvaihtajien työstä Kiinassa. Luvussa 5.5 käsittelen hankkimaani aineistoon liittyviä etuja ja ongelmia, erityisesti anonymiteetin ongelmaa sekä haastattelujen ja kirjekyselyjen kattavuutta ja luotettavuutta. Tutkimusprosessin suurin ongelma oli se, että keräsin ja analysoin aineiston vuoden 2009 aikana. Lähes valmis työ jäi kuitenkin moneksi vuodeksi viimeistelemättä, kun siirryin yliopistosta työelämään. Tämä tarkoitti sitä, että jouduin kahlaamaan aineistoa läpi uudestaan päästäkseni siihen sisälle. Toisaalta tauosta oli hyötyäkin. Luin tutkimusta tuorein silmin, jolloin osasin tarttua epäselvyyksiin ja kyseenalaistaa aiempaa pohdintaani paremmin. Siksi en usko, että tauko vaikutti itse lopputulokseen negatiivisesti vaan jopa myönteisesti. Tutkimusaihehan ei sinänsä vanhene, koska kyseessä oli Kiinan-kirjeenvaihtajien työn tutkiminen olympialaisiin valmistautuvassa Kiinassa. Tämä on jo aineistonkeruuhetkellä ollut taaksepäin katsomista, ei alati muuttuvan tilanteen vangitsemista.

Katsoessani tutkimustani tuorein silmin, pohdin paljon Kiinan-kirjeenvaihtajien ja heidän avustajiensa suhdetta jutunteon näkökulmasta. Se onkin yksi työstäni noussut mahdollinen jatkotutkimuksen aihe. Haastatellessani kirjeenvaihtajia yllätyin siitä, kuinka tärkeässä roolissa heidän paikalliset avustajansa olivat. MTV3:n Kiinan-kirjeenvaihtajana työskennellyt Petri Saraste kertoo kirjassaan (Saraste 2009, 29), että ovet eivät avaudu Kiinassa, jos mukana ei ole kiinalaista muurinmurtajaa. Vaikka kirjeenvaihtaja siis olisikin osannut kiinaa, hän tarvitsi silti avustajan apua. Kaikilla haastattelemillani kirjeenvaihtajille oli osa- tai täysiaikainen avustaja, joka toimi usein kirjeenvaihtajan korvina ja tulkkina vieraaseen kulttuuriin. Avustaja saattaa etsiä haastateltavat, tehdä haastattelun kirjeenvaihtajan tekemien kysymysten pohjalta ja kääntää vastaukset englanniksi.

Avustaja saattoi myös laittaa oman turvallisuutensa uhatuksi työskennellessään kirjeenvaihtajalle. Kuten aiemmin kerroin, Kiinan viranomaiset seurasivat, painostivat ja uhkailivat ulkomaalaisille toimittajille työskenteleviä avustajia. Avustajan rooli ei kuitenkaan yleensä tule esille lopullista juttua lukiessa tai katsoessa. Harva median kuluttaja edes tietää kirjeenvaihtajien käyttävän avustajia. Avustajan tärkeän roolin vuoksi kirjeenvaihtajan ja avustajan välisen yhteistyön, luottamuksen ja työtapojen rakentumisen ja heidän keskinäisten rooliensa tutkiminen olisi kiinnostavaa. Mukaan voisi ottaa Kiinassa työskentelevien kirjeenvaihtajien ja heidän avustajiensa lisäksi myös muissa maissa työskenteleviä kirjeenvaihtajia ja heidän avustajiaan. Näin myös eri maiden työolosuhteiden väliset erot nousisivat esille. Aihe on herkullinen. Toivottavasti joku tarttuu siihen lähitulevaisuudessa. Saattaa nimittäin olla niin, että Kiinan-kirjeenvaihtajien riippuvuus avustajistaan muuttuu, jos Kiina jatkaa avustajien painostamista. Pekingissä työskentelevä freelancetoimittaja Mari Manninen veikkasi Journalisti-lehden (2/2015) kolumnissaan, että tulevaisuudessa Kiinan-kirjeenvaihtajat osaavat niin hyvin kiinaa, että he pystyvät tekemään herkimät haastattelut itse, eivätkä joudu enää vaarantamaan avustajaa. Näin Kiinan-kirjeenvaihtajuus ottaisi jälleen yhden merkittävän kehitysloikan sen pitkässä ja vaikeassa historiassa.

Lähteet

- Aaltola, Juhani & Valli, Raine (2007). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Alasuutari, Pertti (1999). *Laadullinen tutkimus*. 3. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino
- Arteva, Sinikka (1999). *Idän kirjeenvaihtaja*. Helsinki: Tammi.
- Chu, James (1984). *The Gathering of News about China*. International Communication Gazette 33: 87–106.
- English, John (1976). *China watching*. International Communication Gazette 22: 230-239.
- Eskola Jari & Vastamäki Jaana (2007). *Teemahaastattelu: Opit ja opetukset*. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hannerz, Ulf (2004). *Foreign News. Exploring the World of Foreign Correspondents*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Hassinen, Heta (2015). *Muurin edessä. Journalistin vapaus suomalaisten Kiinan-kirjeenvaihtajien kokemana*. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Hess, Stephen (2006). *Through their eyes: Foreign correspondents in the United States*. Washington, D.C: Brookings Institution Press.
- Hirsjärvi Sirkka & Hurme Helena (2001). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Jakobson, Linda (1988). *Mureneva muuri – Vuosi kiinalaisena*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Jakobson, Linda (1997). *Miljoona totuutta – Vuosikymmen Kiinassa*. Sulkava: Kirjayhtymä.
- Johansen, Jahn Otto (1980). *Kun Kiina herää*. Helsinki: Otava.
- Karjalainen, Erkki & Valta, Raija (1982). *Kiina*. Espoo: Weilin+Göös.
- Kastari, Pirkko-Liisa (2001). *Mao, missä sä oot? Kiinan kulttuurivallankumous Suomen 1960-luvun keskusteluissa*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Kaurinkoski, Jaakko & Kaarina (1978). *Kiinalaista arkipäivää*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Koskinen, Päivi (2008). *Tiananmenin varjossa. Suomalaisten Kiinan-kirjeenvaihtajien työ1990-luvulla*. Viestinnän pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Luostarinen, Heikki (1994). *Mielen kersantit. Julkisuuden hallinta ja journalistiset vastastrategiat sotilaallisissa konflikteissa*. Tampere: Hanki ja jää.
- Mykkänen, Pekka (2004). *Kiina rynnistää huipulle*. Jyväskylä: Nemo.

- Mörä, Tuomo (1999). *EU-journalismin anatomia. Mediasisältöjä muokanneet tekijät ennen kansanäänestystä 1994*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Paltemaa, Lauri (2008). *Olympiasoihtu Kiinan yllä* -luentosarja. Turun yliopisto. 8.4.2008.
- Pekkarinen, Aino (2010). *Mä oon kauheen ylpee, et mä olin rehellinen. Suomalaisten ulkomaankirjeenvaihtajien työ Puolan kansantasavallassa 1980-luvulla*. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Pekonen, Laura (2005). *Suomalaiset Yhdysvaltain-kirjeenvaihtajat 1966–2003. Tutkimus siitä, miten suomalaisviestinten Amerikan agenda syntyy*. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Saraste, Petri (2008). *Laowai – Kiinalaista menoa*. Helsinki: Kirjapaja.
- Shoemaker, Pamela J. & Reese, Stephen D. (1996). *Mediating the Message. Theories of Influences on Mass Media Content*. 2. painos. New York: Longman.
- Snow, Edgar (1968). *Punatähti Kiinan yllä*. Porvoo: WSOY.
- Tumber, Howard & Webster, Frank (2006). *Journalists Under Fire. Information War and Journalistic Practices*. London: SAGE Publications Ltd.
- Tunstall, Jeremy (1971). *Journalist at work. Specialist correspondents: Their news organizations, news sources and competitor-colleagues*. London: Constable and Co Ltd.
- Uskali, Turo (1994). *Moskovan-kirjeenvaihtajien työnesteet: Tutkimus suomalaisten Moskovan-kirjeenvaihtajien työn muutoksesta glasnostin aikana (1985–1993)*. Viestinnän pro gradu -tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Uskali, Turo (2003). *Älä kirjoita itseäsi ulos. Suomalaisten Moskovan-kirjeenvaihtajien alkutaival 1957–1975*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Uskali, Turo (2007). *Ulkomaanuutisten uusi maailma*. Tampere: Vastapaino.

Elektroniset lähteet

- FCCC The Foreign Correspondents' Club of China (2007). *Survey on Reporting Conditions*. Peking. <http://www.fccchina.org/wp-content/uploads/2009/05/fcccsurveyaug2007.pdf> [Tarkistettu 31.1.2016]
- FCCC The Foreign Correspondents' Club of China (2008). *Reporting Interference Tally Update*. Peking. 3.12.2008. <http://www.fccchina.org/2008/12/03/reporting-interference-tally-update/> [Tarkistettu 31.1.2016]

- FCCC The Foreign Correspondents' Club of China (2008). *China's Reporting Rules*. Peking. 17.10.2008. <http://www.fccchina.org/reporters-guide/chinas-reporting-rules/> [Tarkistettu 31.1.2016]
- HRW Human Rights Watch (2008). China's Forbidden Zones. <https://www.hrw.org/reports/2008/china0708/> [Tarkistettu 31.1.2016]
- Koons, Jennifer (2008). *All eyes on China*. The News Media & The Law. Spring/2008. <https://www.rcfp.org/browse-media-law-resources/news-media-law/news-media-and-law-spring-2008/all-eyes-china> [Tarkistettu 31.1.2016]
- Manninen, Mari (2015). *Toimittaja, vaarallinen kaveri*. Journalisti. 2/2015. <http://www.journalisti.fi/artikkelit/2015/2/toimittaja-vaarallinen-kaveri/> [Tarkistettu 28.1.2016]
- McLaughlin, Kathleen E. (2008). *A Bad Omen*. American Journalism Review. June–July/2008. http://ajrarchive.org/article_printable.asp?id=4534 [Tarkistettu 31.1.2016]
- Sillanpää, Sami (2008). *Persikanviljelijän suuri salaisuus*. Helsingin Sanomat. 13.8.2008. <http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/Persikanviljelij%C3%A4n+suuri+salaisuus/aaHS20080813SI2SP02314> [Tarkistettu 17.2.2016]
- Sweney, Mark (2008). *China to relax media restrictions*. The Guardian. 1.12.2006. <http://www.guardian.co.uk/media/2006/dec/01/chinathemedia.pressandpublishing> [Tarkistettu 31.1.2016]
- Sprat, Catherine (2007). *Live from Beijing*. The News Media & The Law. Winter/2007. <https://www.rcfp.org/browse-media-law-resources/news-media-law/news-media-and-law-winter-2007/live-beijing> [Tarkistettu 31.1.2016]
- RSF Toimittajat ilman rajoja (2008). *Olympic disaster for free expression in China*. 22.8.2008. <http://www.rsf.org/Olympic-disaster-for-free.html> [Tarkistettu 31.1.2016]
- RSF Toimittajat ilman rajoja (2009). *One year after start of games, Olympic flame extinguished for good*. 7.8.2009. <http://en.rsf.org/china-one-year-after-start-of-games-07-08-2009,34109> [Tarkistettu 31.1.2016]

Liite 1. Teemahaastattelun runko

1. Alkutaival

Lähtökohdat

- Nimi, media
- Kuinka kauan olit Kiinan-kirjeenvaihtajana?
- Miten päädyit Kiinaan?
- Minkälaiset valmiudet Kiinan-kirjeenvaihtajuuteen? Kielitaito/Kiinan tuntemus/aiempi työtausta?
- Oma asenne Kiinaa kohtaan ennen lähtöä ja nyt?

Alkuunpääsy

- Kerro alkumuodollisuuksista?
- Asemapaikka/toimitus?
- Sopeutuminen Kiinaan ja työhön?
- Avustajan hankkiminen?
- Alun suurimmat hankaluudet?

2. Työrupeama

Päivärutiinit:

- Kerro työrutiineistasi?
- Avustajan rooli?

Aiheet ja ideat:

- Miten aiheet valikoituivat?
- Olympialaisten vaikutus aiheisiin?

Lähteet:

- Kerro minkälaisia lähdekäytäntöjä sinulla oli? (Kiinan viestimet/järjestöt/länsimaiset viestimet/oma havainnointi/arkistot/netti/viranomaiset/tavalliset kansalaiset/tutkijat/toisinajattelijat/toiset kirjeenvaihtajat)
- Lähdeverkostojen luominen?
- Tiedotustilaisuudet?
- Haastateltavien saatavuus? Miten se vaikutti työskentelyyn?
- Haastattelut käytännössä?
- Lähteiden luotettavuuden tarkistaminen?
- Tietojen salailu? Lähteiden itsesensuuri?

Matkustaminen ja liikkuminen:

- Kuinka paljon matkustit työn puolesta?
- Matkajärjestelyt?

- Miten reissussa tehtiin juttua?
- Kerro matkustamiseen ja liikkumiseen liittyvistä vaikeuksista?

3. Sananvapaustilanne ja työn rajoitukset

Tiedonhankinnan esteet:

- Kerro tiedonhankinnan esteistä?
- Mitkä kirjeenvaihtajia koskevat lait ja säännöt vaikuttivat eniten työskentelyyn?
- Olympialaisten vaikutus kirjeenvaihtajia koskeneisiin sääntöihin?
- Miten rikoit ja kiersit sääntöjä?

Sananvapaustilanne:

- Pyrkivätkö ulkopuoliset toimijat vaikuttamaan työhösi? Ketkä ja miten?
- Haastateltavien uhkailu tai pelottelu?
- Minkälaisia muita ongelmia? (rahastus, lavastus?)
- Olympialaisten vaikutus sananvapaustilanteeseen?

Arat juttuaiheet:

- Oliko arkoja aiheita, joista kirjoittaminen haluttiin estää?
- Muuttuivatko nämä aiheet olympialaisten läheisyydessä?

Tekniset esteet:

Oliko työllä teknisiä esteitä?

4. Erityiskysymykset

Olympialaisten vaikutus työhön:

- Arvioi työolojen muutosta olympialaisiin valmistautuessa? Olivatko muutokset pysyviä vai hetkellisiä?
- Miten työolot muuttuivat olympialaisten jälkeen?

Arvio Kiina-journalismista:

- Miten arvioisit suomalaista Kiina-journalismia?
- Miten hyvin itse onnistuit työssäsi?

Liite 2. Kirjekysely

1. Alkutaival

- Nimi ja media
- Kuinka kauan työskentelit kirjeenvaihtajana Kiinassa?
- Missä kaupungissa asemapaikkasi sijaitsi?
- Miten päädyit Kiinaan?
- Minkälaiset valmiudet sinulla oli Kiinassa työskentelyyn? (Kielitaito, Kiinan tuntemus, ulkomaan työtausta.)
- Kuinka työluvan saaminen sujui? Oliko luvan uusimisessa koskaan ongelmia?
- Miten sopeuduit Kiinassa työskentelyyn?
- Onko suhtautumisesi Kiinaa kohtaan muuttunut työskenneltyäsi siellä?

2. Työrupeama

- Kerro työrutiineistasi. (Esimerkiksi työpäivän kestosta, päivärutiineista, juttujen viikkomääristä, kiinalaisen avustajan hankkimisesta ja roolista sekä yhteistyöstä suomalaisten ja ulkomaalaisten kollegojen kanssa.)
- Miten aiheet valikoituivat juttuihisi? (Kotitoimituksen toiveet, omat ideat, itsellesi mielisimmät aiheet, juttujen tyyli.)
- Kerro lähdekäytännöistäsi. (Viestimet, tiedotustilaisuudet, netin keskustelupalstat, arkistot, järjestöt, viranomaiset, tavalliset kansalaiset, tutkijat, toisinajattelijat, toiset kirjeenvaihtajat. Kerro myös lähdeverkostostasi, sen muotoutumisesta ja ylläpidosta.)
- Millaisia seikkoja liittyi henkilölähteiden käyttöön? (Saatavuus, luvat, luotettavuus, itsesensuuri, haastateltavien suhtautuminen ulkomaalaiseen toimittajaan.)
- Matkustitko työsi puolesta Kiinassa? (Kuinka paljon matkustit keskimäärin kuukaudessa? Minkälaisiin paikkoihin?)
- Liittyikö matkustamiseen vaikeuksia? (Lupakäytännöt ja niiden noudattaminen, luvatta matkustamisen riskit, kielletyt alueet, esimerkkejä omista kokemuksista.)
- Miten tiedonhankintaan ja matkustamiseen liittyvät seikat muuttuivat sinä aikana, kun työskentelit Kiinassa?

3. Sananvapaustilanne ja työn rajoitukset

- Mitkä asiat hankaloittivat työskentelyäsi Kiinassa? (Haastateltavien vaikea saatavuus, oma kielitaidon puute, viranomaisten, poliisin, turvallisuuspoliisin, waibanin tai muun tahon yritykset hankaloittaa tai keskeyttää jutun teko, pidätykset, puheluiden tai sähköpostin

seuraaminen, haastateltavien tai avustajan uhkailu. Jäikö juttuja tekemättä hankaloittamisen takia?)

- Oliko aiheita, joista oli hankala saada tietoa?
- Oliko työlläsi teknisiä esteitä? (Juttujen lähetyksessä, kuvaamisessa, netin toiminnassa.)
- Arvioi yleisesti omia työolojasi Kiinassa.
- Miten työn rajoitukset muuttuivat sinä aikana, kun työskentelit Kiinassa?

4. Olympialaisten vaikutus työhösi

- Arvioi, miten Kiinan olympialaisiin valmistautuminen vaikutti ulkomaalaisten toimittajien työoloihin?

5. Arvio Kiina-journalismista

- Miten arvioisit suomalaista Kiina-journalismia? (Aihevalinnat, monipuolisuus, muutos 2000-luvun aikana.)

Liite 3. Tutkimukseen osallistuneet kirjeenvaihtajat

Nina Jaatinen, freelancer
Juha-Pekka Kervinen, freelancer
Katri Makkonen, MTV3
Pekka Mykkänen, Helsingin Sanomat
Josetta Nousjoki, freelancer
Tuomo Pesonen, Yleisradio
Pirkko Pöntinen, Yleisradio
Anna Sillanpää, freelancer
Sami Sillanpää, Helsingin Sanomat
Björn Ådahl, freelancer